

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та
туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин

**КВАЛІФІКАЦІЙНА
РОБОТА МАГІСТРА**

на тему: «**Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній
Європі**»

Виконав:

студент 2-го курсу, групи УВ-61
спеціальності 291 «Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії»
ОПП «Міжнародні відносини, суспільні
комунікації та регіональні студії»

Кублик Василь Ігорович

(прізвище, ім'я, по батькові)

Керівник: к. екон. н., доц. Панова Ірина Олексіївна

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

Рецензент:

Доктор філософії (PhD) з політології

Запорожченко Руслан Олександрович

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові)

ХАРКІВ – 2025 рік

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Навчально-науковий інститут «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Кафедра міжнародних відносин
Спеціальність 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Освітньо-професійна програма «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри



(Підпис)

Наталія ВІННИКОВА
(ім'я, прізвище)

«2» червня 2025 року
(зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025)

ЗАВДАННЯ на кваліфікаційну роботу магістра

Кублика Василя Ігоровича
(прізвище, ім'я та по батькові)

1. Тема роботи «Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній Європі»

керівник роботи Панова Ірина Олексіївна, кандидат економічних наук, доцент
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом по університету від «02» червня 2025 року № 4001-5/1325
зі змінами від «11» вересня 2025 року № 4001-5/3077, зі змінами від «6» жовтня 2025 року № 4001-5/3657.

2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи 21 листопада 2025 р.

3. Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Теоретико-методологічні підходи до вивчення зовнішньої політики держав.
2. Історичні передумови та етапи формування зовнішньополітичної стратегії КНР.
3. Інституційні та геоекономічні механізми реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі.
4. Роль України у стратегічних інтересах КНР у Центрально-Східній Європі.

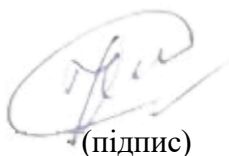
5. Ключові виклики та перспективи співробітництва КНР та держав Центрально-Східної Європи.

4. План роботи:

№ з/п	Назви етапів роботи	Строк виконання етапів
1	Вибір здобувачем теми КРМ і подання заяви на кафедру; затвердження теми та призначення наукового керівника; складання та затвердження індивідуального завдання на виконання КРМ	19.05.2025-30.06.2025
2	Підготовка вступу і розділу 1 КРМ	01.09.2025-30.09.2025
3	Підготовка розділу 2 КРМ	01.10.2025-15.10.2025
4	Підготовка розділу 3 КРМ	16.10.2025-31.10.2025
5	Підготовка висновків і переліку використаних джерел	03.11.2025-14.11.2025
6	Подання студентом завершеної КРМ науковому керівнику для перевірки та оформлення відгуку, перевірка КРМ на відсутність запозичень	17.11.2025-21.11.2025
7	Попередній розгляд КРМ на комісії від кафедри	24.11.2025-28.11.2025
8	Прийняття кафедрою рішення про допуск роботи до захисту в ЕК, оформлення та зовнішнє рецензування	01.12.2025-05.12.2025
9	Захист КРМ в ЕК і присвоєння випускникам кваліфікації	08.12.2025-24.12.2025

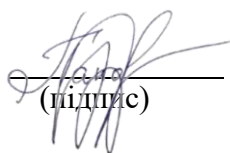
1. Дата видачі завдання 2 червня 2025 року (зі змінами від 11.09.2025; 06.10.2025).

Здобувач вищої освіти


(підпис)

Василь КУБЛИК
(ім'я, прізвище)

Керівник роботи


(підпис)

Ірина ПАНОВА
(ім'я, прізвище)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР	9
1.1. Теоретичні підходи до аналізу зовнішньої політики держав	9
1.2. Формування зовнішньополітичної стратегії КНР	14
1.3. Центрально-Східна Європа в історичному контексті китайської дипломатії	22
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ КНР У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ.....	33
2.1. Інституційно-політичні механізми реалізації стратегічних інтересів КНР у Центрально-Східній Європі	33
2.2. Геоекономічні інструменти стратегічної присутності КНР в регіоні .	41
2.3. Публічно-дипломатичний та культурний вимір китайської стратегії	49
2.4. Безпекові аспекти взаємодії КНР із країнами Центрально-Східної Європи	58
Висновки до розділу 2.....	63
РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ КНР: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ.....	65
3.1. Україна в системі зовнішньополітичних пріоритетів КНР.....	65
3.2. Проблеми двостороннього співробітництва КНР та України.....	74
3.3. Прогнозування пріоритетних напрямів двосторонньої взаємодії держав.....	84
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ.....	923
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	96

ВСТУП

Актуальність теми. Зовнішньополітична стратегія КНР упродовж останніх десятиліть еволюціонувала від ідеологічної замкненості до прагматичної багатовекторності, а її ключовим інструментом стала економічна дипломатія. У цьому контексті регіон Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) набув для Пекіна особливого значення. По-перше, через своє геостратегічне положення між Західною Європою та Євразійським простором; по-друге, як регіон, який водночас є частиною ЄС, але має власну політичну специфіку, схильну до пошуку зовнішніх інвесторів і партнерів поза Брюсселем.

Інтерес Китаю до ЦСЄ чітко проявився після 2012 року, коли було започатковано формат співпраці «16+1» (пізніше «14+1»), що передбачав інституціалізацію відносин між КНР та країнами регіону. Паралельно з цим Китай активно просував глобальну ініціативу «Один пояс, один шлях» (Belt and Road Initiative, BRI), у якій Центрально-Східна Європа розглядалася як «сухопутний міст» між Азією та Західною Європою. Завдяки цьому регіон став експериментальним майданчиком для реалізації нових підходів китайської дипломатії – поєднання економічної взаємодії з політичним впливом і м'якою силою.

Актуальність теми магістерської роботи також зумовлена кількома чинниками. По-перше, активізацією зовнішньої політики КНР у європейському напрямі та зростанням її ролі як економічного і політичного партнера країн регіону. По-друге, зміною міжнародного контексту після початку широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України у 2022 році, що змусила країни ЦСЄ переосмислити власну безпекову архітектуру та зовнішньополітичні орієнтири. У цьому новому середовищі позиція Китаю, його ставлення до війни, а також політика щодо України набувають особливого значення. По-третє, необхідністю для України сформувати збалансовану політику у відносинах із КНР, яка дозволить поєднати євроінтеграційний курс із раціональним використанням можливостей китайської економічної присутності.

Ступінь вивченості теми. Питання зовнішньої політики КНР досліджувалося у працях зарубіжних учених Г. Кіссінджера [1], Р. Кеогейна [2], Дж. Ная [3], які аналізували еволюцію китайської дипломатії, механізми м'якої сили та роль Китаю у глобальному управлінні. Серед українських дослідників значний внесок зробили В. Сіденко [15], О. Олійник [4] – які розглядали зовнішню політику КНР у контексті міжнародної безпеки, економічних процесів та співпраці з Україною. Водночас комплексного аналізу китайської політики саме у Центрально-Східній Європі та її впливу на українські інтереси у сучасних умовах здійснено недостатньо, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні сутності, еволюції та сучасних механізмів реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються такі основні завдання:

- розкрити теоретико-методологічні підходи до вивчення зовнішньої політики держав;
- з'ясувати історичні передумови та етапи формування зовнішньополітичної стратегії КНР;
- виокремити інституційні та геоекономічні механізми реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі;
- визначити роль України у стратегічних інтересах КНР у Центрально-Східній Європі;
- виявити ключові виклики та перспективи співробітництва КНР та держав Центрально-Східної Європи.

Об'єкт дослідження – зовнішньополітична діяльність КНР в системі сучасних міжнародних відносин.

Предмет дослідження – стратегічні напрями, механізми та інструменти реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у країнах Центрально-Східної Європи.

Теоретико-методологічна та інформаційна база дослідження.

Теоретико-методологічну основу роботи становлять провідні концепції теорії міжнародних відносин – політичного реалізму (Г. Морґентау, К. Уолтц), лібералізму (Р. Кеогейн, Дж. Най), конструктивізму (О. Вендт), а також концепції «м'якої сили» та «дипломатії розвитку». Використання цих підходів дозволяє пояснити зовнішньополітичну стратегію Китайської Народної Республіки як поєднання традиційних силових та інституційних інструментів із економічними, гуманітарними й інформаційними засобами впливу, спрямованими на формування позитивного іміджу та розширення політичного впливу у Центрально-Східній Європі.

Методологічний інструментарій дослідження охоплює системний, структурно-функціональний, історико-порівняльний, контент-аналітичний і проблемно-аналітичний методи. Системний підхід дозволив розглядати політику КНР у Центрально-Східній Європі як елемент глобальної стратегії Пекіна; структурно-функціональний – визначити механізми реалізації китайських інтересів; історико-порівняльний – виявити етапи еволюції зовнішньополітичної доктрини КНР; контент-аналіз – оцінити дискурсивні особливості публічної дипломатії та інформаційних меседжів Китаю. Міждисциплінарність забезпечує поєднання політичного, економічного, безпекового та комунікаційного аналізу, що дає змогу всебічно дослідити інструменти китайського впливу та їхні наслідки для України.

Інформаційна база дослідження. Інформаційну базу дослідження становлять офіційні документи уряду Китайської Народної Республіки – «Білі книги» із зовнішньої політики, Доктрина «Один пояс, один шлях», Програма співпраці у форматі «14+1», а також виступи та заяви керівництва КНР, зокрема Сі Цзіньпіна та Ван Ї. Додатковими джерелами є стратегічні документи Європейського Союзу, звіти Ради Європи, Європейської служби зовнішніх дій, Європейського парламенту та Ради з міжнародних відносин (ECFR). Використано аналітичні матеріали міжнародних дослідницьких інституцій – Mercator Institute for China Studies (MERICS), Chatham House, Centre for

European Policy Studies (CEPS), Atlantic Council, Polish Institute of International Affairs (PISM), а також українських аналітичних центрів – Центру Разумкова, Національного інституту стратегічних досліджень, Українського інституту майбутнього.

Крім того, важливу частину інформаційної бази становлять аналітичні праці вітчизняних і зарубіжних дослідників, присвячені проблематиці зовнішньої політики Китаю, його регіональної стратегії в Центральній-Східній Європі та її наслідкам для України. А також офіційні публікації Міністерства закордонних справ України та заяви українських урядовців щодо перспектив співпраці з Китаєм у рамках європейського вектору, матеріали періодичних видань (The Diplomat, Foreign Affairs, Politico Europe, China Daily), офіційна статистика Євростату та Національного бюро статистики КНР.

Практичне значення отриманих результатів. Запропоновані у роботі магістра теоретичні положення та висновки можуть бути використані:

- у діяльності Міністерства закордонних справ України, інших органів державної влади та аналітичних центрів під час розробки стратегічних документів, спрямованих на формування збалансованої політики України щодо Китайської Народної Республіки, з урахуванням її зростаючої ролі у Центральній-Східній Європі;

- при підготовці рекомендацій для дипломатичних представництв України щодо участі у форматах співпраці з КНР та країнами регіону ЦСЄ, зокрема у межах ініціативи «Один пояс, один шлях» та механізму «14+1»;

- Харківським національним університетом імені В. Н. Каразіна та іншими вищими навчальними закладами при розробці та викладанні дисциплін, за програмами підготовки магістрів спеціальності «Міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій», зокрема у межах дисциплін, що стосуються зовнішньої політики, міжнародної безпеки та регіональних досліджень.

Апробація дослідження була здійснена у вигляді публікації у І-й Всеукраїнській науково-практичній конференції, яка відбулась в ННІ

«Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна у формі тез доповіді «Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній Європі: можливості та загрози для України». Крім того, окремі результати були опубліковані у збірнику матеріалів Всеукраїнського науково-практичного круглого столу «Стратегічні напрями зовнішньої політики та дипломатії країн світу» у вигляді тез «Security dimensions of China's foreign policy strategy: current state and challenges», проведеного ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу» Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел, який налічує 80 найменувань. Загальний обсяг роботи становить 102 сторінок, з яких основного тексту 94 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР

1.1. Теоретичні підходи до аналізу зовнішньої політики держав

Зовнішня політика держави формується під впливом трьох ключових чинників: міжнародного середовища, внутрішньої політичної структури та наявних інструментів впливу. У сучасній науці про міжнародні відносини жоден окремий теоретичний підхід не здатний повністю пояснити всю складність зовнішньополітичної поведінки держав. Тому емпіричний аналіз зазвичай базується на інтеграції кількох теоретичних парадигм, що дозволяють розглядати політику з різних рівнів – від структурних сил до ідеологічних конструкцій.

Важливо звернути увагу, на найпоширені з них, зокрема: реалістичний, неоліберальний (інституціоналістський) та конструктивістський підходи, а також концепції м'якої сили та економічного впливу. Разом вони надають комплексний інструментарій для розуміння того, як держави формулюють інтереси, як міжнародні норми та інститути обмежують або підсилюють їхні дії, і як немілітарні ресурси – культура, цінності, економічні зв'язки – трансформуються в політичний вплив [2].

У рамках реалістичної школи міжнародних відносин, ключовими представниками якої виступають Ганс Моргентау та Кеннет Волц, головним припущенням є анархічний характер міжнародної системи, у якій держави, як основні актори, діють з метою забезпечення власного виживання. У такому середовищі безпека й відносна сила стають ключовими цілями. Волц наголошував на структурному рівні системи – тобто на розподілі влади між великими державами – як основному факторі, що визначає поведінку решти акторів [3]. У сучасній інтерпретації, розвиненій Тоддом Алленом та іншими представниками неокласичного реалізму, до зовнішніх структурних обмежень додаються внутрішні фактори: сприйняття загроз елітами, інституційна організація влади, економічні пріоритети та політична конкуренція всередині

країни. Саме це пояснює, чому навіть держави з подібними ресурсами можуть діяти по-різному – адже вплив зовнішнього середовища трансформується через внутрішній «фільтр» ухвалення рішень.

Неоліберальний інституціоналізм, представником якого є Роберт Кеохейн, у роботі «Після гегемонії» (1984), заперечує ідею, що анархія неодмінно призводить до конфлікту. Навпаки, Кеохейн стверджував, що міжнародні інституції, правила та норми дозволяють державам досягати координації навіть за відсутності високої довіри [9]. У контексті Центрально-Східної Європи це особливо актуально: європейські інституції, такі як Європейська комісія чи система контролю іноземних інвестицій, діють як потужні регулятори, які формують «правове поле взаємодії» для третіх країн. Ідеї Кеохейна були розвинені Стівеном Краснером, який звертав увагу на те, як держави навмисно формують інститути для досягнення власних стратегічних цілей – що пояснює, чому ЄС вводить обмеження на інвестиції в критичну інфраструктуру.

Конструктивістський підхід, представлений передусім Александром Вендтом у статті «Анархія – це те, чим її роблять держави» (1992) та книзі «Соціальна теорія міжнародної політики» (1999), зміщує акцент із матеріальних ресурсів на соціальні конструкції: норми, ідентичності, дискурси та колективні уявлення про «правильне» [11]. За Вендтом, інтереси держав не задані раз і назавжди – вони формуються через взаємодію та спільні значення. У випадку КНР це означає, що її дипломатичні наративи – наприклад, «спільний розвиток» або «гармонійний світ» – не є лише риторикою, а спробою сконструювати певну роль у міжнародній системі. Однак, як зазначав Марк Фергюсон у дослідженнях ідентичності в міжнародних відносинах, у країнах Центрально-Східної Європи домінують інші ідентичності – «європейська», «атлантистська», «жертви імперій» – що створює конфлікт уявлень і ускладнює прийняття китайських ініціатив.

Концепція м'якої сили, запропонована Джозефом Наєм у роботах «Пов'язана влада» (1990) та «М'яка сила: засіб досягнення успіху в світовій політиці» (2004), описує здатність країни досягати бажаних результатів не через

карати або платити, а через привабливість її культури, цінностей і політики. У випадку КНР це проявляється через Інститути Конфуція, університетські обміни, культурні фестивалі та міжміські партнерства [14]. Однак, як підкреслювали дослідники східноєвропейської політики, такі інструменти часто сприймаються не як «м'яка сила», а як «прихований вплив», особливо коли вони не супроводжуються транспарентністю чи повагою до місцевих норм.

Хоча концепція м'якої сили ефективно пояснює роль привабливості та цінностей, вона не охоплює всіх форм несилового впливу. Зокрема, вона недостатньо уваги приділяє ситуаціям, коли економічна взаємодія використовується державою не з метою культурної привабливості, а як навмисний стратегічний інструмент для досягнення матеріальних геополітичних цілей [18]. Саме тому для аналізу сучасних ініціатив, які поєднують великі фінансові потоки та стратегічні інтереси, необхідна більш жорстка аналітична рамка.

Сучасний аналіз зовнішньої політики все частіше враховує економічні засоби впливу як окрему, але пов'язану з політикою сферу. Цей напрямок розвинули, зокрема, Ендрю Моравчик у рамках ліберального інтерговірництва, а також дослідники глобальної економічної кібернетики, які аналізують, як торгівля, інвестиції та фінансові потоки перетворюються на інструменти стратегічного впливу [12]. Ініціатива КНР «Один пояс, один шлях» – як зазначало багато аналітиків, зокрема, Дебора Браутігам у книзі «Китайський позов: міфи та реальність китайських інвестицій у світі» – є прикладом того, як інфраструктурні проекти поєднують економічні, політичні та геостратегічні цілі.

Особливістю зовнішньої політики КНР є те, що вона є продовженням внутрішньої моделі «партійно-державного капіталізму», де держава, партія (КПК) та бізнес тісно інтегровані. Це означає, що навіть «економічні» проекти, такі як ОПОШ, мають політичну та ідеологічну складову: вони демонструють ефективність китайської моделі управління перед світом. У ЦСЄ це створює додатковий виклик – адже така модель прямо протистоїть ліберальним принципам ЄС, що базуються на розділенні влади, транспарентності та

конкурентності [44]. Тому сприйняття Китаю як «стратегічного партнера» в ЄС все частіше змінюється на «системний суперник», що відображено в офіційних документах Європейської комісії (2019). Для України, яка прагне до інтеграції в європейську систему цінностей, така ідеологічна дихотомія між «китайською моделлю» і «європейським порядком» стає не лише економічним, а й стратегічно-ідентичнісним викликом.

Важливо звернути увагу, що жоден окремий теоретичний підхід не може повністю пояснити складну зовнішньополітичну поведінку держав у сучасній поліцентричній системі, особливо коли йдеться про інтеграцію економічних, ідеологічних та безпекових чинників. Тому для аналізу стратегії такої держави, як КНР, необхідна інтегративна методологічна рамка. Ця рамка поєднує реалістичне розуміння розподілу сил та загроз, неоліберальне усвідомлення ролі інституційних обмежень, конструктивістську чутливість до ідентичності та наративів, а також геоетномічний фокус на стратегічному використанні фінансових потоків [22]. Ці п'ять ключових парадигм надають комплексний інструментарій для дослідження того, як Китай формулює свої інтереси та як ці інтереси трансформуються під тиском європейських норм і національних особливостей держав Центрально-Східної Європи. Для забезпечення ясності та консолідації розглянутих концепцій, їхні основні положення систематизовано нижче (див. табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика теоретичних підходів та інструментів аналізу
зовнішньої політики держав

Теоретичний підхід	Автори / представники	Базові припущення та акценти концепції	Фокус та рівень аналізу
1	2	3	4
Реалізм	Г. Моргентау, К. Волц, Т. Аллен	Анархічний характер системи; головна мета – виживання та безпека.	Розподіл влади, баланс сил, внутрішній «фільтр» сприйняття загроз.
Неоліберальний Інституціоналізм	Р. Кеохейн, С. Краснер	Анархія не веде до конфлікту; інститути та норми сприяють координації.	Міжнародні інституції (напр., ЄС), правила, норми як регулятори взаємодії.

1	2	3	4
Конструктивізм	А. Вендт, М. Фергюсон	Інтереси держав формуються соціально; ідентичність, норми та дискурси є ключовими.	Наративи («гармонійний світ»), ідентичності («європейська», «атлантистська»), спільні уявлення.
М'яка Сила	Дж. Най	Здатність досягати цілей через привабливість, а не примус чи плату.	Культура, цінності, політика, університетські обміни, публічна дипломатія.
Геоекономіка	Е. Люттвак, Р. Блеквілл	Економіка – це поле битви; економічні інструменти (інвестиції, кредити) використовуються для геополітичних цілей.	Торговельні угоди, інвестиції, контроль над критичною інфраструктурою (напр., ОПОШ).

Джерело: складено автором за матеріалами: [1; 6]

Регіон Центрально-Східної Європи добре ілюструє взаємодію цих підходів. Формат «16+1» (пізніше «14+1») спочатку сприймався Китаєм як інструмент швидкої економічної інтеграції, але зіткнувся з інституційними обмеженнями ЄС (Кеохейн), конструкцією «європейської безпеки» (Вендт), внутрішніми політичними змінами в країнах (Аллен) і суспільною настороженістю до іноземного впливу (Ная) [5]. Це змусило Пекін перейти від великих інфраструктурних проєктів до менш помітних, але більш узгоджених із місцевими нормами форматів – що, власне, і демонструє ефективність поєднаного теоретичного підходу.

Ця інтегративна рамка вибрана не випадково: саме поєднання реалістичного розуміння балансу сил (Волц, Аллен), інституційних обмежень (Кеохейн, Краснер), конструктивістської чутливості до наративів (Вендт, Фергюсон) та аналізу економічних інструментів (Моравчик, Браутігам) дозволяє пояснити, чому КНР не може діяти в Центрально-Східній Європі так, як у Африці чи Латинській Америці [8]. У Центрально-Східній Європі держави не лише прагнуть до економічної вигоди – вони відстоюють ідентичність, захищають суверенітет через європейські норми і реагують на внутрішні політичні тиски. Тому стратегія КНР, яка спирається на економічну привабливість, але ігнорує інституційні та ідентичні бар'єри, виявляється

неефективною – навіть якщо вона має великий фінансовий потенціал. Лише комбінація цих підходів дає змогу розуміти не лише що робить Китай, а чому він робить це саме так, а не інакше, і як його дії трансформуються під тиском європейського контексту.

Однак жоден з цих підходів не є всебічним. Реалізм недооцінює роль норм і дискурсів, неоліберальний інституціоналізм ігнорує нерівність влади, конструктивізм важко застосовується до аналізу практичних інструментів, а економічний підхід часто не враховує ідентичнісні чинники. Критичні теорії (наприклад, постколоніалізм чи феміністський підхід) або підходи, засновані на «глобальній історії», взагалі не враховують вплив історичних колоніальних досвідів на сприйняття КНР у Центрально-Східній Європі – хоча саме це важливо для розуміння, чому деякі країни, наприклад, Угорщина чи Сербія, більш схильні до китайського впливу, ніж інші [12]. Це не віднімає корисності обраної рамки, але підкреслює, що вона є практичною, а не абсолютною – і її слід використовувати з обережністю, особливо в контексті України, де історична пам'ять, війна та ідентичнісна трансформація створюють унікальні умови.

Отже, для аналізу зовнішньої політики доцільно поєднати чутливість до розкладу сил і загроз, увагу до правил і процедур, розуміння ролі норм та ідентичностей, а також використання економічних інструментів, що дають результат без примусу. Така комбінація відповідає реаліям Центрально-Східної Європи, де міжнародний тиск перетинається з європейськими нормами та національними особливостями держав регіону.

1.2. Формування зовнішньополітичної стратегії КНР

Зовнішньополітичний курс Китайської Народної Республіки поступово змінювався – від орієнтації на збереження суверенітету та мінімізацію зовнішніх ризиків до більш системного й проактивного підходу до міжнародної взаємодії. У період Мао Цзедуна пріоритетом було утримання внутрішньої стабільності й незалежності ухвалення рішень, що зумовлювало обмежені та

обережні контакти із зовнішнім світом. Реформи Дена Сяопіна перенесли акцент на економічне відкриття: залучення іноземних інвестицій, технологій і розвиток співпраці зі світовими ринками. За керівництва Цзян Цземіня та Ху Цзіньтао Китай почав активніше використовувати механізми міжнародного співробітництва, вибудовуючи власні інструменти фінансової підтримки, стандартизації та дипломатичного супроводу. Нині зовнішньополітичний підхід КНР спирається на поєднання економічної привабливості, інституційної передбачуваності, локалізації партнерських проєктів та стратегічного вибору сфер взаємодії. Такі зміни визначалися реакцією на міжнародні події, внутрішніми реформами та набутим досвідом співпраці з різними регіонами, зокрема з країнами Центрально-Східної Європи.

Період Мао Цзедуна сформував умови, у яких міжнародне середовище сприймалося як переважно ворожий та непередбачуваний простір із низьким рівнем довіри. За таких обставин будь-які зовнішньополітичні кроки підпорядковувалися потребі збереження суверенітету та автономії ухвалення рішень [1; 5]. Раннє визнання КНР країнами соціалістичного табору сприяло швидшому включенню до дипломатичних процесів, однак економічна взаємодія залишалася обмеженою й вибірковою: політична лояльність мала перевагу над комерційними інтересами. Отримання у 1971 році місця постійного члена Ради Безпеки ООН стало не лише важливим символічним кроком, а й реальним включенням до механізмів глобального врядування; відтоді Пекін цілеспрямовано розбудовує власну міжнародну правосуб'єктність, водночас зберігаючи підвищену чутливість до ризиків у сферах оборони, телекомунікацій та високих технологій [5]. Ця чутливість, сформована в умовах політичної мобілізації, зберігається й надалі, визначаючи обережний підхід до вибору партнерів у стратегічно важливих секторах – навіть тоді, коли економічна взаємодія стає центральним інструментом зовнішньої політики.

Поступовий перехід до модернізації в епоху Дена Сяопіна суттєво змінив співвідношення політичних та економічних пріоритетів. Стратегія «відкритості», створення спеціальних економічних зон, упорядкування

валютно-фінансових механізмів та відновлення повноцінних зв'язків зі Сполученими Штатами й провідними країнами Заходу надали зовнішній політиці функцію підтримки економічного розвитку. Нормалізація відносин із Вашингтоном розширила для Китаю можливості технологічного оновлення та підвищила передбачуваність для іноземних інвесторів [33]. Паралельно формувалася договірно-правова основа співпраці з ключовими партнерами: угоди про уникнення подвійного оподаткування, базові правила державних закупівель, регулярні змішані комісії для узгодження технічних стандартів та графіків реалізації спільних проєктів. Саме на цьому етапі постала проміжна інституційна ланка, яка інтегрувала внутрішні реформи з зовнішнім ринком і зменшила політичну чутливість інвестиційних рішень завдяки чіткій процедурності та поетапності. Для країн Азійсько-Тихоокеанського регіону це означало повернення Китаю як передбачуваного економічного партнера, що згодом сприяло поглибленню виробничої кооперації з Південно-Східною Азією та включенню до регіональних ланцюгів створення вартості [1; 5].

За правління Цзяна Цземіня стратегія «виходу назовні» набула завершеної інституційної форми. Вступ КНР до Світової організації торгівлі у 2001 році означав готовність діяти відповідно до глобальних норм і стимулював стандартизацію інструментів підтримки торгівлі та інвестицій. Кредити експортно-імпортних банків, механізми страхування експортних ризиків, державні гарантії, угоди про взаємне визнання технічних регламентів і діяльність міжурядових комісій було інтегровано в узгоджений набір інструментів, що дозволяв одночасно вирішувати питання фінансування, стандартизації та регуляторного нагляду в країнах-партнерах [42]. Саме в цей період були вироблені практики, які надалі стали основою складніших форматів співпраці: прив'язка інфраструктурних контрактів до вимог місцевих процедур екологічної оцінки, попередній розподіл відповідальності між національним та муніципальним рівнями, обов'язкове планування інженерної інфраструктури в зоні майбутніх будівельних робіт [6]. У Східній та Південно-Східній Азії це проявилось у розширенні промислової кооперації; у Латинській Америці – в

укладанні проєктів у сировинних галузях із підвищеною увагою до стабільності постачань; у Європі – у перших спробах поєднати придбання активів із вимогами конкуренційної політики та регулювання державної допомоги в рамках Європейського Союзу [5; 9].

Період правління Ху Цзіньтао надав попереднім практикам більшої структурованості та передбачуваності. Політика «мирного розвитку», наголос на багатосторонності та розбудові режимів співпраці закріпили перехід китайської зовнішньої політики від разових політичних сигналів до процедурних механізмів і стандартизованих інструментів взаємодії. Дорожні карти, рамкові угоди та технічні протоколи стали основною формою підготовки індустріальних та інфраструктурних проєктів: спочатку узгоджувалися технічні параметри, графіки реалізації, а також екологічні та соціальні вимоги, і лише після цього переходили до фінальних комерційних домовленостей [18]. Такий підхід знижував політичну чутливість великих рішень та підвищував впевненість партнерів у тому, що проєкти вписані у чіткі, зрозумілі й передбачувані правила.

У країнах Південно-Східної Азії це призвело до розширення кооперації у сферах транспорту, енергетики та промислових парків; в Африці – до більш виразної уваги до соціальних аспектів інфраструктурних проєктів; у Європі – до зростання значення правових процедур і поступового переходу від разових домовленостей до інституційного супроводу всього проєктного циклу [2; 6].

Оголошення ініціативи «Один пояс, один шлях» у 2013 році об'єднало ці накопичені практики в цілісну систему економічної дипломатії. Інфраструктурні та індустріальні коридори, спеціалізовані фінансові інституції та тематичні напрями співпраці – від логістики до високих технологій – забезпечили можливість планувати зовнішньоекономічні проєкти як послідовні, взаємопов'язані елементи ширших стратегічних траєкторій [11; 12]. Фонд Шовкового шляху та Азійський банк інфраструктурних інвестицій стали ключовими інструментами співфінансування та розподілу ризиків, що мало

важливе значення у юрисдикціях із високими вимогами до прозорості та екологічно-соціальних стандартів [10; 15].

Ранні європейські приклади засвідчили потребу у точному дотриманні регуляторних норм: у випадках, коли процедури Європейського Союзу – щодо конкуренції, державної допомоги, закупівель та скринінгу іноземних інвестицій – виконувалися від початку, проекти просувалися без суттєвих затримок. Натомість спроби обходити ці правила призводили до корекції формату співпраці – від відмови від придбання стратегічних активів до переходу на моделі спільних підприємств або поступового інвестування («greenfield») із поетапним контролем реалізації [9; 20].

Європейський досвід добре ілюструє, як змінювалася «мова інструментів». Сербська модернізація залізниці на ділянці Белград–Нові Сад скоротила час у дорозі й стала каталізатором для подальших робіт у напрямку до Угорщини, але водночас підсвітила, що інтеграція у мережу Європейського Союзу вимагає суворої сумісності сигналізації, стандартів безпеки та процедур допуску підрядників. У Хорватії Пелешацький міст поєднав участь китайського підрядника з фінансуванням Європейського Союзу і процедурною прозорістю – рішення, що зняло давню логістичну проблему і водночас не загостило політичну чутливість [27; 28]. В Угорщині формування кластера електромобільності показало, як greenfield-інвестиції з глибокою локалізацією виробничих процесів тягнуть за собою модернізацію енергетичних мереж, підготовку технічних кадрів, нові вимоги до водокористування та переробки відходів. Усе це змушує міста, регіони і національні уряди працювати у єдиному графіку дозволів, слухань і нагляду, а отже надає проектам політичної стійкості, якої бракувало першим спробам «великих придбань» у чутливих секторах [18].

За межами Європи еволюція інструментів ішла у схожій логіці. В Південно-Східній Азії транспортні коридори поступово підв'язувалися під індустріальні парки та експортні хаби, де частка локальної зайнятості та дотримання стандартизованих процедур безпеки ставали умовою політичної прийнятності [15]. В Африці нові енергетичні об'єкти та автошляхи

супроводжувалися більшим обсягом екологічних і соціальних вимог, що полегшувало координацію з місцевими громадами і банками розвитку. На Близькому Сході модернізація портів і логістичних терміналів інтегрувалася у довгі контракти обслуговування, де у фокусі опинялися не лише будівельні параметри, а й надійність експлуатації та прозорість тарифів [10; 28].

Сукупність прикладів демонструє чітку тенденцію: від символічних декларацій і разових великих угод – до технічно сумісних рішень, які вмонтовуються у правила приймаючих юрисдикцій. У цій рамці відбувається і перерозподіл інструментів: від придбань у стратегічних активах до спільних підприємств, від централізованих рішень – до багаторівневого управління з рознесенням відповідальності між національним, регіональним і муніципальним рівнями. Чим раніше проект підготовлено з урахуванням цього «довгого маршруту» погоджень, тим нижчою стає його політична ціна і тим швидше він проходить через регуляторні «вузькі місця» [9; 19].

Після 2020 року зовнішні шоки – пандемія, збої у ланцюгах постачання, зростання стратегічної конкуренції – привели до раціоналізації портфеля ініціативи «Один пояс, один шлях» [12; 15]. Збільшилася частка співфінансування з міжнародними інститутами, зросли вимоги до окупності та екологічно-соціальних параметрів, ширше застосовується модульне будівництво з чіткими контрольними точками. Крім того, важливо зазначити, що корекції не змінюють самого курсу, а, радше, доводять інструменти до сумісності з правовими режимами партнерів, роблячи реалізацію передбачуванішою для урядів і зрозумілішою для громад [10; 17].

Після початку повномасштабної агресії Росії проти України Пекін поєднав публічну лінію «про мир і стабільність» із обережним переналаштуванням практичних каналів співпраці [82]. У публічних комунікаціях китайська сторона системно відмежовувала себе від «матеріальної підтримки» війни та підкреслювала готовність до політичних контактів з обома сторонами; дослідження відзначають інерційність базових установок і вибіркове коригування інструментів – зміни радше у формі, темпах і

пріоритетних сферах, ніж у змісті зовнішньоекономічних орієнтирів [20; 23]. Показові маркери цієї лінії включають адресні «роз'яснювальні» заяви посольств у ключових столицях та контакти МЗС КНР з українською стороною в перші місяці війни (підтвердження каналу політичного діалогу при одночасному униканні будь-яких зобов'язань, здатних створити санкційні ризики). На рівні багатосторонніх наративів Пекін у виступах лідера робив акцент на небажаності розширення військових союзів і на пріоритеті розвитку країн Глобального Півдня, що фактично виводило дискусію у площину «необхідності зберігати економічні зв'язки всупереч війні» [16; 29].

У відносинах зі Сполученими Штатами одночасно співіснують конкуренція у високих технологіях і прагматичні канали у торгівлі та фінансах: взаємна залежність робить повну дезінтеграцію надто дорогою. Відповідно налаштовуються й китайські інструменти: більше технічної сумісності там, де критично важливі ланцюги постачання, і жорсткіший внутрішній нагляд у чутливих сегментах, щоб не перетинати «червоних ліній» партнерів та не провокувати вторинних обмежень [29]. Таке «тихе підлаштування» прослідковується саме як управління ризиком, а не як відмова від ключових економічних пріоритетів [31].

Європейський напрям засвідчив зміну конфігурації інструментів взаємодії без різких політичних сигналів. Статистика інвестицій показує поступове скорочення великих придбань у стратегічно чутливих секторах та перехід до форматів greenfield, спільних підприємств і міських програм модернізації – насамперед там, де регуляторні процедури є прозорими від початку й узгоджуються з правом Європейського Союзу (скринінг іноземних інвестицій, правила конкуренції, державної допомоги та публічних закупівель) [9; 19]. На практиці це означало поетапне структурування проєктів із визначеними контрольними точками, ширшу локалізацію доданої вартості, обов'язкові екологічні та соціальні оцінки, а також активне залучення місцевих органів влади. Завдяки цьому зменшувалася політична чутливість окремих рішень, не перериваючи економічної взаємодії.

У країнах Близького Сходу та ширшої Азії основна увага зосереджувалася на розвитку енергетичних, логістичних і цифрових вузлів із тривалим циклом експлуатації, в яких проєктні рішення одразу прив'язувалися до вимог прозорості, кібербезпеки та надійності інфраструктури. У складніших або ризикових контекстах Пекін робив акцент на поетапності, розширенні гарантій для регуляторів партнерів та уникненні форматів, що могли б створити значні санкційні чи репутаційні ризики [15]. Аналітичні огляди описують це як процес раціоналізації проєктного портфеля «Один пояс, один шлях» у напрямі кращої відповідності правилам приймаючих юрисдикцій і збільшення ролі співфінансування через профільні інституції, зокрема Азійський банк інфраструктурних інвестицій та Фонд Шовкового шляху [10; 28].

Для Південно-Східної Азії ключовим стало поєднання транспортних коридорів з індустріальними парками та сервісними центрами; для країн Перської затоки – модернізація портової та термінальної інфраструктури з чітко визначеними стандартами доступу та експлуатації; для Південної Азії – індустріальні коридори, прив'язані до місцевих норм землекористування, водних ресурсів та енергетичних мереж [28].

Узагальнюючи, сучасна конфігурація китайської економічної дипломатії ґрунтується не на декларативній «нейтральності», а на наборі практик зниження політичної чутливості. На публічному рівні акцент робиться на мирі, стабільності та діалозі; на інституційному – на переході до прозорих, поетапних проєктів, зелених інвестицій і спільних підприємств; на процедурному – на глибшій локалізації, ретельних оцінках та відповідності нормативним стандартам партнерів. Саме поєднання цих рівнів дозволяє Китаю зберігати стійкі економічні канали співпраці із Заходом та ключовими регіонами, не створюючи критичних ризиків для власних стратегічних пріоритетів розвитку.

1.3. Центрально-Східна Європа в історичному контексті китайської дипломатії

Історія взаємодії Китайської Народної Республіки з державами Центрально-Східної Європи демонструє поступовий перехід від політично вмотивованих контактів доби біполярності до інституційно структурованої економічної співпраці, у якій визначальне значення мають правила, стандарти та комплексні інструменти розвитку. Рання фаза ґрунтувалася переважно на ідеологічній солідарності в межах соціалістичного простору; постсоціалістичний період характеризувався розширенням економічних каналів та орієнтацією на регуляторні норми Європейського Союзу; сучасний етап спирається на фінансові, інфраструктурні та публічно-дипломатичні формати, інтегровані в правові та процедурні рамки ЄС.

У 1950–1960-х роках регіон не становив єдиного напрямку китайської дипломатії. Поряд із взаємним визнанням, базовими торговельними операціями та технічною підтримкою існували міжблокові напруження та внутрішні відмінності між країнами соціалістичного табору. Взаємини з Югославією та Румунією ілюстрували більшу автономність їхніх підходів порівняно з радянською лінією [6]. Домінуючими залишалися постачання сировини й промислових напівфабрикатів, а міждержавні візити виконували переважно політичну функцію. Саме в цей час сформувалася стійка обережність у питаннях інфраструктури та телекомунікацій – позиція, яка збереглася і в умовах подальшої економізації зовнішньої політики [4].

На тлі міжнародної розрядки у 1970-х роках Пекін почав поступово відкривати економічні канали в регіоні як майданчик для обмеженого технологічного імпорту й виробничої кооперації. Початкові кроки мали локальний і пілотний характер, однак заклали основу для застосування двосторонніх інструментів – торговельних угод, консультацій щодо технічних стандартів і процедур, – які у період ринкових реформ отримали більш системне інституційне оформлення [5].

Після завершення холодної війни та трансформації країн регіону китайська дипломатія сфокусувалася на економічних пріоритетах. Центрально-Східна Європа стала важливим напрямом інтеграції до ширшої європейської економічної системи та майданчиком для відпрацювання механізмів двосторонніх комісій, угод про уникнення подвійного оподаткування, процедур публічних закупівель та локалізації виробництва [14]. Саме в цей період поширилися пакетні угоди, в яких комерційні контракти поєднувалися з державними кредитними лініями та гарантіями, а технічні стандарти узгоджувалися у спеціалізованих міжвідомчих форматах [4].

Вступ Китаю до Світової організації торгівлі у 2001 році надав зовнішньоекономічній політиці більшої структурованості. Поряд із виходом компаній на ринки виробничої кооперації, логістики та енергетики посилилися інструменти публічної дипломатії – академічні, культурні та муніципальні зв'язки [5]. Поєднання «м'яких» та матеріальних механізмів зменшувало політичну чутливість співпраці, тоді як технічні й фінансові рішення від початку прив'язувалися до регуляторних вимог держав регіону [4].

Розширення Європейського Союзу у 2004–2007 роках підвищило значення правових процедур. Системи скринінгу іноземних інвестицій, правила конкуренції, державної допомоги та публічних закупівель спрямували практику від великих індивідуальних угод до рамкових форматів – дорожніх карт, спільних підприємств і локалізованих технічних протоколів [16; 20]. Це знижувало політичні ризики, але збільшувало витрати координації, оскільки проєкти необхідно було інтегрувати у щільне нормативне середовище ЄС.

З метою зниження координаційних витрат у 2012 році було створено формат «Китай–Центрально-Східна Європа» (16+1). Він об'єднав регулярні саміти, секторальні дорожні карти та фінансові ініціативи, забезпечивши швидшу політичну координацію [33; 34]. Водночас кожен проєкт вимагав адаптації до механізмів Європейського Союзу, що зумовило селективність підходу та перехід до локалізованих і прозорих рішень у кожній державі.

У транспортно-логістичному вимірі зросла роль прикордонних вузлів Польщі (зокрема Малашевич) та внутрішніх логістичних центрів, таких як Лодзь, у складі залізничних сервісів Китай–Європа. Регулярність контейнерних маршрутів прив'язала контракти до митних і технічних процедур ЄС та сприяла розвитку інфраструктури обробки вантажів у країнах Центрально-Східної Європи [26; 28]. За даними OTIF та RailFreight (2022–2023), через Малашевичі проходить до 80–90 тис. TEU щороку, що робить вузол найбільшим пунктом перетину на коридорі Китай–ЄС.

Другий ключовий напрям – індустріальна та міська інфраструктура. Промислові парки та локалізовані виробничі ланцюги переводили логістичні потоки у додану вартість із нижчою політичною чутливістю. Міські проєкти – енергоефективність будівель, модернізація освітлення, транспортні вузли – реалізовувалися через місцеві процедури планування та фінансування, що зменшувало ризики для урядів і забезпечувало вищу передбачуваність реалізації [25].

Впровадження ініціативи «Один пояс, один шлях» у 2013 році надало регіону цілісну інфраструктурно-фінансову рамку. Основні елементи – транспортні коридори, індустріальні зони, локалізація виробництв і фінансування через Фонд Шовкового шляху та Азійський банк інфраструктурних інвестицій [15]. У євразійському напрямі важливим індикатором стали залізничні сервіси, а в Центрально-Східній Європі – розвиток вузлової інфраструктури та зв'язків суша–море, що поєднували сухопутні коридори з портами та внутрішніми терміналами.

У межах формату «Китай–Центрально-Східна Європа» (16+1) розроблялися секторальні дорожні карти з енергетики, транспорту, сільського господарства, освіти й науки. Їхня функція – узгодити вимоги приймаючих держав із китайськими фінансовими та технічними інструментами й скерувати малі та середні проєкти без зайвої політичної чутливості [9].

Паралельно зміцнювалися муніципальні та культурно-освітні партнерства. Університетські угоди, стипендіальні програми та спільні дослідження

формували кадрову базу проєктів і полегшували узгодження технічних стандартів у логістиці, енергетиці та цифрових сервісах [12].

«Зелений» компонент поступово ставав невід’ємною частиною співпраці. Екологічні стандарти, енергоефективність і платформи зеленого розвитку інтегрувалися в початкові етапи підготовки проєктів, що стимулювало співфінансування з європейськими банками розвитку й знижувало політичні ризики для партнерів [25].

Посилення безпекових вимог після 2014 року, а особливо після 2022-го, вплинуло на структуру співпраці. Розширення практик скринінгу іноземних інвестицій, вимог до кібербезпеки та захисту даних обмежило можливості у телекомунікаціях і критичній інфраструктурі, але не припинило взаємодії загалом. Портфель змістився до логістики, міської інфраструктури та інноваційних кластерів із більшою локалізацією та спільним контролем ризиків через процедури закупівель і наглядові механізми ЄС [21; 24].

Нормативно-правові механізми стали визначальним чинником реалізації проєктів. На прикладі України – міжурядові угоди, спільні комісії та галузеві домовленості зменшують ризики, а можливості співпраці розширюються настільки, наскільки китайські інструменти узгоджуються з національним законодавством та регуляторними зобов’язаннями України перед ЄС [27].

У період Сі Цзіньпіна ключовим ідейним орієнтиром стала концепція «спільної долі». У Центрально-Східній Європі вона взаємодіє з європейським акцентом на пріоритеті права й особливих чутливостях щодо безпеки [22]. Це зумовлює варіативність реакцій: у регуляторно сумісних секторах реалізуються операційні проєкти; у більш чутливих сферах вони відкладаються або набувають менш ризикових форматів.

У залізничній логістиці центри на кшталт Лодзі стали вузловими майданчиками з ефектом локальної індустріалізації – склади, сортувальні комплекси, інженерно-сервісні хаби. Логіка розвитку – перехід від логістики до локалізації, а далі – до інституціоналізації, що потребує дедалі глибшої інтеграції у стандарти та процедури ЄС [14]. Зв’язки суша–море закріпили

пакетний підхід: залізничні контейнери перевантажуються у внутрішніх портах і терміналах перед виходом до морських вузлів. Для Центрально-Східної Європи це означало зміцнення ролі сухих портів, оновлення митних процедур і розвиток цифрових сервісів обробки вантажів відповідно до норм ЄС, що знижувало політичні ризики участі китайських акторів [14].

У міській інфраструктурі енергоефективність стала сферою швидкого узгодження інтересів. Модернізація освітлення, тепломереж і громадського транспорту відповідає цілям скорочення споживання енергії та викидів і підпадає під зелене фінансування, що зменшує політичні бар'єри і полегшує співпрацю муніципалітетів з міжнародними і національними фінансовими інституціями [12].

Освітні та наукові співпраці – університетські угоди, подвійні дипломи та спільні лабораторії – виконують функцію тривалого «м'якого» каналу, що підтримує інфраструктурні та індустріальні проєкти й пом'якшує вплив короткострокових політичних коливань.

З другої половини 2010-х років простежується раціоналізація китайської присутності: скорочення придбань у чутливих секторах, розширення спільних підприємств, більша локалізація та вищі екологічні й соціальні вимоги. Перехід до вибіркової взаємодії, узгодженої з правом ЄС, зменшив політичну чутливість і підвищив передбачуваність реалізації [37]. У підсумку відносини еволюціонували від політичного формату до інституційно структурованої економічної співпраці. Взаємозалежність Китаю та Центрально-Східної Європи сьогодні визначається правом ЄС: це впливає на добір проєктів, локалізацію доданої вартості, вагу зеленого й цифрового компонентів та посилення м'яких каналів – академічних, культурних і муніципальних.

Регіон, який у добу холодної війни був периферійним, перетворився на простір узгодження китайських економічних інструментів з європейськими правилами. Баланс між фінансовою привабливістю й дотриманням регуляторних норм стимулює перехід від символічних ініціатив до операційних малих і середніх проєктів із чіткою правовою інтеграцією [14].

Зовнішньополітичний інструментарій КНР у Центрально-Східній Європі складається з багаторівневої політичної координації, фінансової інфраструктури розвитку, регуляторної сумісності з правом ЄС, локалізації доданої вартості та м'яких механізмів легітимації [82]. Від великих індивідуальних угод початку 2000-х відбувся перехід до портфельних рішень, які одразу прив'язуються до процедур державної допомоги, закупівель і скринінгу іноземних інвестицій. Це зменшує політичні ризики й підвищує відтворюваність моделей у регіоні [6; 9].

Регіональні формати координації, зокрема «Китай–Центрально-Східна Європа» (16+1), виконують роль проміжної ланки між політичними намірами та процедурною реалізацією. Проте всі ініціативи проходять адаптацію до правил конкуренції, державної допомоги, закупівель і безпеки ЄС, що пояснює перехід до вибіркового і локалізованого проєктів.

На двосторонньому рівні фундаментом виступають міжурядові комісії, меморандуми та галузеві протоколи. Вони відкривають процедурний коридор для технічних і фінансових рішень, а ефективність залежить від сумісності з національним правом приймаючої держави. Саме інтеграція у процедури закупівель і державної допомоги знижує політичні ризики на етапах підготовки та виконання проєктів [87].

Фінансова інфраструктура базується на державних інструментах підтримки експорту й інвестицій, цільових фондах та участі багатосторонніх інститутів. Провідну роль у складних регуляторних юрисдикціях відіграє Азійський банк інфраструктурних інвестицій, який працює за екологічно-соціальними стандартами, прийнятними для ЄС. Після хвилеподібного зростання до пандемії відбулася раціоналізація портфеля: зросла частка модульних конструкцій та посилилися вимоги до прозорості й моніторингу, що узгоджується з логікою зниження регуляторних ризиків у Європі [41].

Локалізація доданої вартості стала політично прийнятним способом закріплення економічної присутності КНР у Центрально-Східній Європі без підвищення чутливості. У логістичному сегменті це відображається у розвитку внутрішніх терміналів, складів, цифрових систем відстеження та «сухих

портів», інтегрованих у митні та технічні режими ЄС. В індустріальних проєктах локалізація проявляється у перенесенні виробничих сегментів із коротким циклом і сервісних операцій, а в міській інфраструктурі – у консорціумах із муніципальними підприємствами у сферах енергоефективності та мобільності [52]. Для дослідника це є сталою емпіричною ознакою зміни балансу інструментів – від придбань до greenfield-інвестицій і спільних підприємств.

Секторальний профіль регіону закономірно розшарований за рівнем ризику. Логістика, міська інфраструктура та енергоефективність демонструють нижчу або середню чутливість, краще відповідають вимогам «зеленого» фінансування й допускають змішані консорціуми. Енергетичні мережі та промислові дані належать до групи підвищеного ризику і потребують поетапного впровадження. Найвищий рівень чутливості мають телекомунікації та інші критичні елементи, де моделі входження обмежуються непрямими участями, локалізованими поставками або відкладеними рішеннями через вимоги кібербезпеки та захисту даних [35].

Матеріальною основою взаємодії стала євразійська мережа залізничних сервісів Китай–Європа, яка закріпила регулярність контейнерних перевезень через прикордонні вузли та внутрішні логістичні центри регіону. Економічна логіка цих потоків полягає у перенесенні створення вартості ближче до вузлів – сортування, легке складання та сервісні операції формують природне продовження логістичного циклу. Методологічно це дозволяє інтегрувати аналіз інфраструктури, локалізації та правової сумісності в єдиний причинно-наслідковий ланцюг, придатний для порівняння між країнами [30].

Індустріальна та міська інфраструктура забезпечують найкращу відтворюваність портфельних підходів. Промислові парки, кластерні майданчики, модернізація громадського транспорту, теплосумісність будівель чи системи управління відходами дають видимі локальні вигоди та відповідають цілям зеленого переходу. Вони також створюють сприятливі умови для співфінансування через банки розвитку та муніципалітети, а для

дослідника – можливість порівнювати моделі управління ризиками без прив’язки до найбільш чутливих політичних сюжетів [21].

Цифрові сервіси у логістиці залишаються сферою з відносно низькою чутливістю. Йдеться про митні модулі, системи відстеження вантажів та міські диспетчерські рішення, де поєднання китайського досвіду з вимогами європейських стандартів формує робочі конфігурації за участю місцевих ІТ-інтеграторів. Водночас ядрові телекомунікаційні елементи перебувають під жорстким регуляторним контролем ЄС, що створює окремий канал аналізу – через контракти, специфікації безпеки даних і процедури нагляду [29].

У 2020-х роках відбір проєктів став більш поетапним і вибіркоvim. Домінують пілотні та модульні рішення; масштабування відбувається лише після підтвердження економічної доцільності та відповідності екологічним і соціальним вимогам. Для бюджетів і кредиторів це означає поетапне фінансування, прозорі закупівлі та індикатори ефективності, що знижує регуляторні та репутаційні ризики. Для наукового аналізу це створює стабільну базу порівняння процедурних траєкторій у різних країнах регіону [61].

Наративи легітимації формують смислову рамку над техніко-фінансовими практиками. Зокрема, концепції «мирного розвитку» та «спільної долі» виконують пояснювальну функцію, знижуючи політичні витрати приєднання до ініціатив [23]. У Центрально-Східній Європі вони переплітаються з європейським дискурсом верховенства права, що пояснює варіативність реакцій держав на однакові стимули і закономірний відбір менш чутливих секторів для операційних рішень.

Інститути Конфуція є ключовим культурно-освітнім інструментом м’якої присутності, що забезпечує кадрову інфраструктуру для економічних ініціатив. Їхній розвиток у регіоні відбувався хвилями: становлення у 2000-х, прискорення у середині 2010-х та раціоналізація у 2020-х з акцентом на прозорість, академічну автономію й захист даних. Найбільша концентрація припала на країни з розвиненим університетським сектором та активними муніципальними каналами [55; 56; 58]. Їхня роль полягає у формуванні довготривалої кадрової

бази – перекладачів, менеджерів та фахівців, обізнаних із китайською та європейською специфікою.

Динаміка розвитку Інститутів Конфуція свідчить про перехід від культурно-мовного фокусу до практичних програм. Поряд із викладанням мови запроваджено підготовку викладачів, перекладачів, короткі стажування й підтримку програм подвійних дипломів. Важливо звернути увагу на те, що у 2020-х роках пріоритет надано локалізації змісту курсів, прозорому фінансуванню та чітким правилам щодо даних, що підвищило прийнятність мережі у складних регуляторних умовах [56; 59].

Після 2014 року, а особливо після 2022-го, посилення безпекових вимог звузило можливості для угод у критичних секторах, однак не призвело до згортання економічної взаємодії. Натомість портфель зсунуто у бік логістики, міської інфраструктури, енергоефективності та цифрових сервісів, де дотримання регуляторних правил, прозорих аудитів і локального партнерства є обов’язковою умовою [72]. Паралельно довгострокові м’які канали – Інститути Конфуція, міжуніверситетські угоди, муніципальні партнерства – забезпечили стійкість співпраці у сферах низької чутливості та сформували базу для спільного фінансування.

Український вимір цілком відповідає цій логіці. Договірно-правова основа, міжурядові комісії та галузеві протоколи створюють рамку, але практична реалізація залежить від відповідності нормам Європейського Союзу й прозорості процедур закупівель. Найменшу політичну чутливість демонструють внутрішня логістика, енергоефективність, міські «зелені» програми, інноваційні кластери та освітньо-наукові формати, у яких Інститути Конфуція забезпечують кадрову підтримку [42].

На ринку ідей і норм аналітичні огляди підкреслюють фрагментарність китайської сили та її здатність адаптуватися до правил приймаючих юрисдикцій. У Центрально-Східній Європі це проявляється у відмові від конфронтаційних моделей входження та в орієнтації на інституційне вбудовування у регуляторне середовище ЄС [95]. Така конфігурація підвищує прогнозованість співпраці

незалежно від політичних циклів і безпекових коливань, що методологічно обґрунтовує фокус на процедурних маршрутах та локалізації доданої вартості як ключових індикаторів.

Узагальнюючи, інструменти Китаю в Центрально-Східній Європі складаються з взаємопов'язаних рівнів: політичної координації (регіональної та двосторонньої), фінансової інфраструктури розвитку, регуляторної сумісності та локалізації, м'яких каналів (освіта, культура, муніципальна дипломатія, Інститути Конфуція) і наративів легітимації. Еволюція 2020-х років характеризується модульністю проєктів, співфінансуванням, прозорістю, відбором менш чутливих секторів та посиленням ролі приймаючих партнерів у проєктному управлінні – факторів, що знижують політичну вартість рішень і підвищують відтворюваність практик у регіоні.

Висновки до розділу 1

У першому розділі магістерської роботи було обґрунтовано теоретико-методологічні та історичні засади аналізу зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі. Показано, що жодна з провідних концепцій теорії міжнародних відносин – реалізм, неоліберальний інституціоналізм, конструктивізм, концепція «м'якої сили» та геоекономічні підходи – не дає вичерпного пояснення зовнішньополітичної поведінки Китаю. Їх поєднання дозволяє описати одночасно розподіл сил та загроз, обмежувальну роль інституцій, важливість ідентичностей і наративів, а також стратегічне використання економічних інструментів.

У підрозділі, присвяченому формуванню зовнішньополітичної стратегії КНР, простежено еволюцію від оборонно-революційної парадигми доби Мао Цзедуна до проактивної економічної дипломатії XXI століття. Було встановлено, що ключовими етапами стали: перехід до політики «відкритості» та модернізації за Дена Сяопіна; інституціоналізація інструментів підтримки торгівлі й інвестицій, кульмінацією чого став вступ до СОТ за Цзяна Цземіня; подальша стандартизація процедур, розбудова багатосторонніх форматів і

перехід до дорожніх карт та рамкових угод за Ху Цзіньтао. Оголошення ініціативи «Один пояс, один шлях» та створення спеціалізованих фінансових інституцій оформило ці практики в цілісну систему економічної дипломатії, що поєднує інфраструктурні проекти, фінансові інструменти та регуляторну адаптацію до вимог партнерів. Зовнішні шоки 2020-х років (пандемія, зростання стратегічної конкуренції, війна Росії проти України) не змінили базового курсу, але спричинили раціоналізацію портфеля – перехід до модульних, поетапних, регуляторно сумісних рішень із вищими екологічно-соціальними вимогами.

Історичний аналіз місця Центрально-Східної Європи в китайській дипломатії засвідчив поступове зміщення акцентів від ідеологічно забарвлених контактів періоду біполярності до інституційно структурованої економічної співпраці, інтегрованої у правові рамки ЄС. Рання взаємодія в межах соціалістичного табору мала переважно політичний характер і не формувала цілісної регіональної стратегії. Після трансформації постсоціалістичних держав і розширення ЄС регіон став для Пекіна лабораторією узгодження інструментів – від двосторонніх комісій і пакетних угод до рамкових форматів на кшталт «16+1», прив'язаних до процедур конкуренції, державної допомоги, закупівель і скринінгу ПП. Залізнична логістика, індустриальні парки, міська інфраструктура, енергоефективність та «м'які» канали (університетські й муніципальні партнерства, Інститути Конфуція) стали ядром співпраці, оскільки саме в цих секторах поєднуються фінансова привабливість, можливість локалізації доданої вартості та сумісність із регуляторними стандартами ЄС.

Зовнішньополітична стратегія КНР щодо Центрально-Східної Європи формується на перетині кількох вимірів: геополітичного балансу сил, інституційних обмежень, ідентичнісно-нормативних наративів та геоекономічних інструментів розвитку. Центрально-Східна Європа виступає простором реалізації китайських ініціатив й полем випробування моделей регуляторної сумісності з правом ЄС, поетапної локалізації та «м'якої» легітимації через освітні та муніципальні канали.

РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ВПЛИВУ КНР У ЦЕНТРАЛЬНО-СХІДНІЙ ЄВРОПІ

2.1. Інституційно-політичні механізми реалізації стратегічних інтересів КНР у Центрально-Східній Європі

Формат «16+1 (нині 14+1)» – це регіональна платформа «Китай–Центрально-Східна Європа» зі щорічними самітами та секторальними зустрічами, яка виконує функцію політичної координації пріоритетів і запуску дорожніх карт співпраці; практична реалізація ініціатив у державах регіону проходить крізь національні процедури та рамки права Європейського Союзу. БРІКС – міждержавний формат координації позицій країн, що розвиваються, у фінансах, інфраструктурі та реформах глобального управління; для Центрально-Східної Європи він задає наративний фон і довгий горизонт взаємодії, в межах якого Китай артикулює власні пріоритети розвитку та інструменти економічної присутності. Шанхайська організація співробітництва – безпеково-політичний майданчик із економічними та інфраструктурними вимірами, що опосередковано підсилює в регіоні меседжі про трансконтинентальну сполученість і стійкий розвиток, однак конкретні кроки держав Центрально-Східної Європи все одно реалізуються в межах європейських норм і національного регулювання.

Після запуску «формату 16+1» у 2012 році платформа стала робочим політичним інтерфейсом між міністерствами та регуляторами держав регіону, через який каталоги ідей доводилися до рівня дорожніх карт і внутрішніх урядових завдань. Ключовою особливістю стало те, що обіцянки швидко «приземлялися» в тих напрямках, де вимоги Європейського Союзу щодо державної допомоги, закупівель, конкуренції та екологічно-соціальних стандартів дозволяли рухатися без додаткових політичних витрат. Саме тому логістика, індустріальні вузли з локалізацією вартості, міська інфраструктура і енергоефективність стали основними каналами конвертації політичних сигналів у проекти, тоді як телеком та ядрові енергетичні активи залишалися під

жорстким контролем і просувалися мінімальними кроками або відкладалися. У підсумку «формат 16+1/14+1» став не альтернативою європейським правилам, а прискорювачем для безпечних, локалізованих і прозорих ініціатив з коротким інвестиційним циклом та вимірюваними ефектами для громад і бізнесу [54].

Польща на тлі інших держав вирізнялася тим, що логістична географія країни дозволила зібрати довкола маршруту Китай–Європа стабільну динаміку контейнерного трафіку, розвиваючи внутрішні термінали, склади, митні та цифрові сервіси. На політичному боці «формат 16+1» забезпечував регулярність контактів і координацію між профільними відомствами, а на операційному – великі рекламні обіцянки швидко відсіювалися, залишаючи в портфелі саме ті модулі, які відповідали національним правилам і регуляторним фільтрам Європейського Союзу. Для Польщі прямий ефект полягав у підтримці сервісних робочих місць, пришвидшеній обробці вантажів і розширенні логістичних послуг для промислових резидентів, що посилювало роль країни як «сухопутного мосту» на осі схід–захід і зменшувало транзакційні витрати для польських експортерів та дистриб'юторів [52].

Угорщина використала політичну рамку «16+1», щоб закріпити позицію «воріт» для азійських інвестицій на ринку Європейського Союзу, не знімаючи при цьому вимоги комплаєнсу. Операційне наповнення дало два типи ефектів. По-перше, під реальні вантажопотоки та промислові потреби країна розширювала обсяг локальних сервісів у логістиці, де регуляторні ризики нижчі, а потреба в інженерно-технічному персоналі може покриватися місцевими університетами й технікумами. По-друге, на інфраструктурно-транспортному напрямі, який має значення для Угорщини та всього регіону, просувалися модернізації залізничних сполучень на південному напрямку, що згодом підсилює транзитну роль країни та потенціал підключення до портових вузлів Адріатики [61; 66]. Обидва напрями мали безпосередній вплив на локальний ринок праці, логістичні тарифи й час проходження вантажів, що важливо для промислових постачальників і споживчих мереж Угорщини.

Сербія дала показовий кейс інфраструктурної реалізації, який зафіксований у наших джерелах: ділянка Белград–Новий Сад сучасної залізниці є завершеним проєктом, а модернізація на відтинку до угорського кордону створює суцільний транзитний коридор з виходом до Центральної Європи. Політично «формат 16+1» забезпечив регулярну верхньорівневу координацію, а практично – модернізацію транспортної мережі, що зменшує час у дорозі між ключовими вузлами, підтримує національних перевізників і розширює можливості експорту та імпорту для сербського бізнесу. Наслідком стало зміцнення ролі Сербії як логістичного хабу для Балкан, а також краща інтеграція з виробничими та споживчими ринками півночі, що підвищує конкурентоспроможність країни в регіональній торгівлі [23].

Хорватія продемонструвала, як у межах регіональної політичної координації можна реалізовувати інфраструктурні вузлові проєкти з високою видимістю для суспільства. Пелешацький міст – один із найяскравіших прикладів: він з'єднав півострів з рештою материкової частини країни, розв'язав давню проблему транспортної ізоляваності та підвищив стійкість транспортної системи до сезонних піків. Для Хорватії соціально-економічний результат – прямий: скорочення часу поїздок, зростання туристичного потоку і сервісної економіки, спрощення постачань для малого бізнесу уздовж узбережжя та на півострові [75]. Уникнення транзиту через іншу державу знімає додаткові витрати та адміністративні бар'єри, а локальний бізнес отримує прогнозованість логістики круглий рік.

Чорногорія має власний масштабний приклад – відтинок траси Бар–Боляре (ділянка Смоковац–Матешево). Хоча інвестиційні параметри і боргове навантаження викликали тривалі суспільні й політичні дискусії, сам факт введення ділянки створив більш безпечне і швидке сполучення між прибережною та континентальною частинами країни. Для Чорногорії це означає кращу внутрішню зв'язність, вирівнювання розвитку периферійних районів і стимул для локального туризму поза високим сезоном. Разом з цим проєкт зробив помітними межі для великих інфраструктур в малих економіках: будь-

яка нова ділянка вимагає ретельної оцінки окупності, прозорих контрактів і сценаріїв обслуговування боргу, щоб не збільшувати соціальні ризики і вартість запозичень у майбутньому.

Румунія і Болгарія використовували політичні колії «16+1» для пришвидшення узгоджень у транспорті, міських модернізаціях та енергоефективності. У цих напрямках рухалися проєкти, які дають швидкий локальний ефект і відповідають «зеленим» пріоритетам, що полегшує контроль державної допомоги і доступ до ко-фінансування від фінансових інституцій розвитку [85]. Наслідком стала множина середніх і малих об'єктів – транспортні вузли, міські системи, модернізації будівель і мереж, – де легко забезпечити прозорі закупівлі, локальний сервіс і кадри, а політичні витрати для урядів залишаються низькими. Для міських громад це означає скорочення витрат на енергію та транспорт, поліпшення якості послуг і появу додаткових підприємств для місцевого бізнесу [91].

Словенія та Хорватія в межах тієї ж політичної рамки зробили ставку на зв'язки суша–море. Для портових вузлів і їхніх тилових терміналів критичною є саме злагодженість з внутрішніми коридорами, а також цифрові модулі відстеження та митної взаємодії. Це дає прогнозований час транзиту для вантажовласників і дозволяє збільшувати завантаження портів та складів. Ефект для національної економіки – мультиплікативний: від зростання зайнятості в портах до розвитку сервісів і транспортних компаній у глибині країни, що підвищує стійкість логістичних ланцюгів в Адріатичному басейні [77; 82].

Чехія, Словаччина та Балтійські держави за останні роки підсвітили ще одну закономірність «формату 16+1/14+1»: чим вищі стандарти щодо кібербезпеки, захисту даних і скринінгу інвестицій, тим обережнішим стає перехід від політичних заяв до операційних угод у чутливих секторах. Тут конверсія відбувається переважно у площині логістичних сервісів і міських проєктів невеликого масштабу, а також в осьовій гуманітарній складовій – університетські угоди, програми навчання, культурні проєкти. Для урядів це означає зниження конфліктності в суспільстві і кращу контрольованість ризиків,

а для місцевих університетів і муніципалітетів – стабільний канал кадрів і невеликі грантові та інфраструктурні можливості [63].

Стратегічним тлом для всіх перелічених прикладів залишається те, що євразійська залізнична мережа закріпила регулярні перевезення між Китаєм та європейськими хабами; наші джерела фіксують масштаби маршрутів та інтермодальних зв'язків, які в Центрально-Східній Європі перетворюються на конкретні термінали, склади, цифрові системи відстеження і митні модулі. Для місцевих бізнес-спільнот це означає скорочення часу дороги, розширення вибору логістичних послуг і підвищення передбачуваності тарифів; для урядів – можливість демонструвати відчутні сервісні покращення без входу в політично чутливі активи. У підсумку саме логістика і легкі виробничі та сервісні операції стали ядром портфеля, який найкраще проходить національні процедури і контроль Європейського Союзу [58].

На тлі держав-членів Європейського Союзу Сербія і Чорногорія показали, як політичний сигнал може швидко конвертуватися у будівельно-монтажні роботи з помітним суспільним ефектом. В обох випадках наслідки виходять за межі швидкості поїздок чи зручності автомобілістів: модернізація магістралей і вокзалів, зростання завантаження станцій, стабільні підряди для місцевих компаній, формування сервісної інфраструктури уздовж маршрутів. Такі проєкти, однак, оголюють потребу в суворих процедурах оцінки боргового тягара та експлуатаційних витрат, щоби позитивний соціально-економічний ефект не нівелювався фіскальними ризиками для бюджету [51].

У Румунії та Болгарії акцент на міській інфраструктурі та енергоефективності дав швидкі й видимі наслідки в частині модернізації будівель, громадського транспорту і освітлення, що зменшує витрати місцевих бюджетів і покращує якість життя. Оскільки ці проєкти добре узгоджуються з «зеленими» пріоритетами та практиками ко-фінансування, вони мали стабільнішу підтримку і менше конфліктів у суспільстві, ніж спроби входження в чутливі мережеві сектори. Виграш – у прогнозованості, можливості

масштабувати пілоти та залучати локальних підрядників, що формує довгий горизонт зайнятості та технічних компетенцій у містах [80].

Окремо варто окреслити роль Інститутів Конфуція як кадрового каналу для низки проектів. На початковому етапі вони забезпечували мовну і культурну підготовку, а надалі перетворилися на прикладний інструмент – підготовку перекладачів і менеджерів для логістики, міських програм, університетських лабораторій і подвійних дипломів. Коли суспільна чутливість до окремих тем зростала, мережа перейшла від екстенсивного росту до оновлення чинних центрів, локалізації курсів і підвищення автономії університетів у кадрових рішеннях [31]. Це зменшило політичні ризики для урядів і університетських спільнот, зберігши при цьому кадровий вхід для реальних проектів із невисокою чутливістю – від міських енергомодернізацій до цифрових логістичних сервісів.

Варто згадати про БРІКС і ШОС у регіональному вимірі. Для Центрально-Східної Європи це насамперед платформи, де Китай артикулює бачення багатополарності, реформ глобальних інститутів і ролі інфраструктури та зеленого розвитку у міжнародній політиці. Вони створюють інформаційно-політичний фон, який підсилює комунікацію з урядами регіону: аргументація про довгий горизонт, про пріоритети стійких міст, логістики і цифровізації, про співмірність інвестиційних рішень із соціальними ефектами [75]. На практиці ці меседжі у ЦСЄ проявляються тільки там, де можуть бути вмонтовані в правила

Європейського Союзу і національні процедури: це дисциплінує портфель і відсіює проекти з надмірною чутливістю або нетиповими борговими ризиками.

Іншими словами, БРІКС і ШОС не відкривають обхідних шляхів, але задають рамку, в якій політичні сигнали Пекіна природно конвертуються в логістичні, міські та освітні рішення, що від початку спроектовані «від правил» приймаючих юрисдикцій [79].

Для Польщі, Угорщини, Румунії, Болгарії та Сербії ця рамка дає зрозумілий сценарій: політичні анонси на рівні «16+1/14+1» підтримуються дискурсом з майданчиків БРІКС і ШОС про інфраструктуру, стійкість і розвиток, а внизу це оформлюється як техніко-економічні обґрунтування,

оцінки екологічно-соціальних ризиків і прозорі процедури закупівель. Результат – вчасно введені ділянки залізниці й дороги, модернізовані міські системи, цифрові сервіси у логістиці, які не викликають надлишкових політичних витрат у суспільстві [12; 14]. Для бізнесу це означає коротший і передбачуваніший ланцюг постачання, для громад – економію часу і ресурсів, для урядів – вимірювані результати у межах їхніх бюджетних і регуляторних обмежень.

У Хорватії та Словенії політичні анонси з регіональних форматів та меседжі з глобальних клубів поєдналися з реаліями портової економіки: критично важливо не просто будувати, а забезпечувати узгодженість суші й моря, а також цифрових сервісів [76]. Саме тому основні перемоги тут – це не гучні придбання в чутливих інфраструктурах, а спокійне нарощування пропускної спроможності і надійності портових та тилових систем, що дає короткий шлях для експортерів регіону і зменшує сезонні пікові ризики для туризму і сервісної економіки.

Чехія, Словаччина і Балтія, зберігаючи високий рівень регуляторних вимог, уникають гучних входжень у телеком і ядрові мережі та натомість збирають у портфель те, що дає найменшу суспільну чутливість і найвищу прозорість: дрібні транспортні вузли, міські енергомодернізації, університетські програми, цифрові модулі для логістики [67; 69]. Для суспільств ці рішення зрозумілі: це економія на комунальних послугах, швидший громадський транспорт, більше академічних можливостей, посилення місцевих ІТ-екосистем; для урядів – низький конфліктний фон і можливість показати відчутний результат без складних політичних баталій.

Якщо підсумувати наслідки для держав на підставі наведених кейсів, то картина виявляється прагматичною. Польща посилює роль транзитної держави, вибудовуючи внутрішні сервіси і залучаючи виробничі операції з коротким циклом; це зменшує логістичні витрати для експортерів і підвищує завантаження хабів. Угорщина закріплює нішу як ворота до Центральної Європи з акцентом на сервісну логістику і модернізацію сполучень, підвищуючи привабливість для інвесторів, що шукають короткі й зрозумілі

ланцюги постачання. Сербія отримує скорочення часу поїздок на ключових ділянках і міцніший зв'язок із північними ринками, що підтримує експорт і туризм та створює робочі місця в обслуговуванні інфраструктури. Хорватія завдяки мосту знімає багаторічні транспортні вузли, збільшуючи мобільність громадян і бізнесу та глибше інтегруючи периферійні райони в загальнонаціональний економічний простір [71]. Чорногорія, маючи завершений гірський відтинок автомагістралі, отримує кращу внутрішню зв'язність і стимул для рівномірнішого територіального розвитку, але також урок щодо меж великих запозичень у малих економіках. Румунія і Болгарія – прямі вигоди від міських і «зелених» програм, що знижують операційні витрати для муніципалітетів і відкривають поле для локальних підрядників; Чехія, Словаччина і Балтія – спокійне нарощування портфеля у «низькополітичних» сферах, яке підтримує університетські й ІТ-екосистеми без підвищених політичних ризиків.

Роль БРІКС і ШОС у цих процесах не вимірюється прямими контрактами в Центральній-Східній Європі, але впізнається за риторикою довгого горизонту і поняттями розвитку, стійкості, зменшення бар'єрів у торгівлі й інфраструктурі. На цих майданчиках Пекін формулює для зовнішньої аудиторії, включно з урядами ЦСЄ, картину того, якою має бути інфраструктура, місто, логістика і цифрові сервіси в наступне десятиліття [74]. Далі ці меседжі проходять через сито європейського права і національних процедур, зберігаючи лише те, що сумісне з регуляторними режимами та суспільними очікуваннями приймаючих країн. Це й пояснює, чому в портфелях домінують проєкти середнього і малого розміру з локальним сервісом і прозорими закупівлями, а великі придбання у чутливих сегментах трапляються рідко або заміщуються спільними підприємствами з розділеною відповідальністю.

Загалом, «16+1/14+1» – це зручний політичний шлюз, який дисциплінує роботу відомств і задає темп комунікації; двосторонні комісії та меморандуми – робоча механіка проведення ініціатив до стадії тендерів і контрактів; гуманітарні канали – кадровий та комунікаційний буфер, який зменшує

суспільну чутливість і підтримує попит на прикладні проекти; БРІКС і ШОС – зовнішнє підсилення наративів про інфраструктуру та стійкість, яке без конфлікту накладається на європейські процедури. Найбільш відчутні результати – там, де політичні сигнали були перетворені на логістику з регулярним трафіком, на міські та «зелені» програми з економією ресурсів, на інфраструктуру, яка скорочує час дороги, і на освітні модулі, що забезпечують кадри для сервісних і технічних професій у містах і транспортних вузлах регіону.

2.2. Геоекономічні інструменти стратегічної присутності КНР в регіоні

Останнє десятиліття показало, що економічні інструменти Китаю в Центрально-Східній Європі працюють не як одноразові «великі угоди», а як зібрана поетапна система, що починається з вибору майданчика і закінчується введенням об'єкта в експлуатацію під контролем місцевих правил. Рішення про інвестицію запускає серію кроків: виділення землі, підведення інженерних мереж, екологічна оцінка, доступ до електромереж і води, організація внутрішньої логістики, конкуренція підрядників у відкритих закупівлях. Саме через цей довгий маршрут економічна присутність Китаю стає керованою для урядів і прийнятною для суспільства, бо кожен етап має зрозумілі вимоги і прозорий результат.

Ключовий зсув відбувся у структурі інвестицій. Якщо раніше увага часто була на придбаннях готових активів у чутливих галузях, то тепер помітне переважання інвестицій з нуля там, де легше пояснити суспільству ефект і простіше вписати проєкт у європейські правила. Найбільша концентрація – у ланцюгу електромобільності: матеріали, батарейні модулі, вузли складання і сервісні компоненти. Це не випадкова динаміка, а відповідь на вимоги безпеки, захисту даних і екології, що обмежили поле для придбань у стратегічній інфраструктурі, але залишили широкий простір для нових виробництв з локальною доданою вартістю (див. рис. 2.1). Профільні огляди зафіксували саме

таку картину: менше гучних придбань, більше нових заводів і логістичних вузлів, більше робочих місць у конкретних громадах [9; 19].

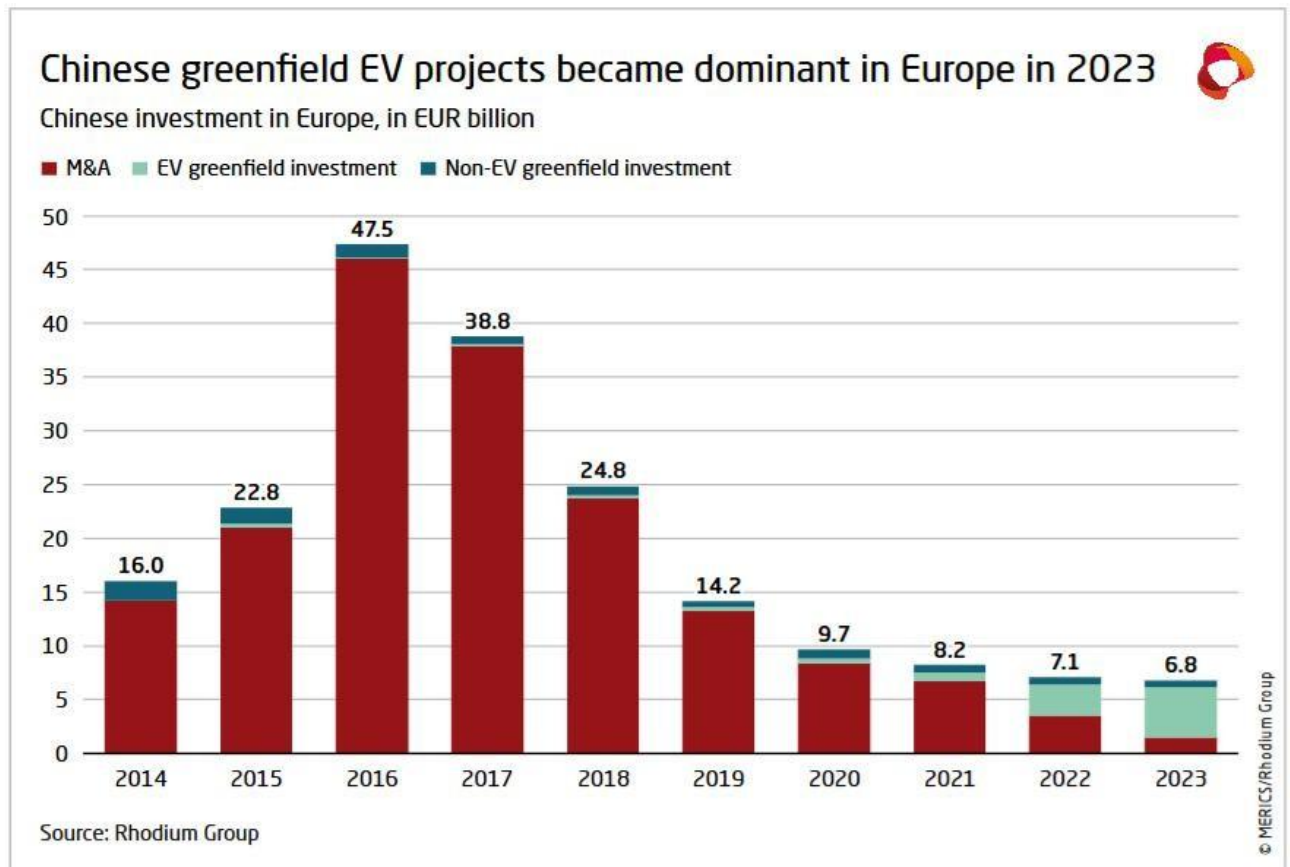


Рис. 2.1 «Структура ПІІ Китаю в Європі за типами угод і секторами (2014–2023)» [9]

Угорщина стала показовим прикладом, як країна збирає повний пакет під батарейний кластер. Земля з підведеними мережами, спеціальні умови для під'їздів, підсилення електромереж і водопостачання, прискорення дозвільних процедур – усе це робить інвестицію з нуля не лише можливою, а й відносно швидкою. Економічний ефект у вигляді зайнятості і податкової бази помітний одразу, але разом із цим виникає тиск на інженерну інфраструктуру, потреба в очисних спорудах, нових підстанціях і навчанні технічного персоналу. Звідси природна вимога до етапності і відкритого діалогу з громадами, без чого такі проєкти не проходять місцевих погоджень [19].

Польща поєднала роль коридору «схід–захід» із внутрішньою індустріалізацією навколо логістичних вузлів. Хаби в Малашевичах і Лодзі – це не лише ворота для контейнерів, а й магніти для складів, сортування, легкого складання та сервісних майданчиків. Регулярність рейсів China–Europe Railway Express дала основу для такого сценарію: коли поїзди ходять стабільно, бізнес переносить ближче до вузла ті ланки виробництва, які чутливі до часу і швидкості постачання (див. рис. 2.2). У результаті логістика перетворюється на робочі місця і податки, а економічна взаємодія переходить із символічного рівня у повсякденне міське господарство – від вантажних рамп до міського транспорту, що підвозить людей на зміну [12; 14].



Рис. 2.2. «Карта вузлів China–Europe Railway Express у Центрально-Східній Європі» [14].

Сербія інший шлях: модернізація діючих промислових основ і підведення інфраструктури під експорт. Коли держава бере на себе частину витрат на майданчики, логістику і доступ до мереж, промайданчики стають привабливішими для інвестора. Проте кожен крок тягне за собою вищі вимоги до екології та моніторингу. Ці вимоги з часом стають стандартом і для таких об'єктів: прозорість процедур, контроль впливу на довкілля, звітність перед громадою. У підсумку з'являється керована модель, де промислове рішення більше не сприймається як політичний ризик, бо вся інфраструктурна «начинка» прив'язана до зрозумілих процедур [12; 14].

У Румунії, Словаччині, Чехії та Болгарії нові кроки робляться там, де менша чутливість і швидший процедурний маршрут. Внутрішні термінали, індустриальні парки на підготовленій землі, енергоефективність у містах, модернізація освітлення і громадського транспорту – це все напрями, які добре узгоджуються з місцевим правом і з цілями зеленого переходу. Коли підрядники змагаються в прозорих закупівлях, а фінансування складається з кількох джерел – місцевих бюджетів, банків розвитку і кредитних ліній – політична чутливість знижується, а довіра до процесу зростає [9; 12].

Фінансовий блок у таких проєктах – не другорядний елемент, а їхній каркас. У Європейському Союзі великі інфраструктурні рішення без належного фінансового дизайну просто не проходять: потрібне дотримання процедур закупівель і державної допомоги, перевірка інвестицій, а в окремих секторах – відповідність вимогам кібербезпеки. Звідси важливість участі інституцій, що вміють працювати «за всіма правилами» і при цьому розділяти ризики на кілька етапів [12]. Азійський банк інфраструктурних інвестицій виступає саме як такий інструмент: надає рамку для оцінки проєктів, вимагає екологічних і соціальних гарантій, будує співфінансування з європейськими партнерами – і тим самим підвищує шанси, що складний об'єкт справді буде реалізовано (див. табл 2.1).

Таблиця 2.1

Портфель проєктів АІВ за секторами/регіонами у Центрально-Східній Європі

Сектор АІВ	Орієнтовна частка портфеля АІВ у Європі	Приклади / зміст
Енергетика та клімат (green energy)	~45–50 %	Відновлювана генерація (в Хорватії, Угорщині, Сербії), «зелена» енергетика в Центрально-Східній Європі (Румунія, Польща, Угорщина, Туреччина), модернізація мереж, підвищення енергоефективності.
Транспорт та зв'язність з Азією	~25–30 %	Автомобільні та залізничні коридори, логістичні хаби й інтермодальні центри, проєкти з покращення транзитної інфраструктури між Європою та Азією (у т.ч. Туреччина, Південний Кавказ як «ворота» до Європи).
Міська інфраструктура та «sustainable cities»	~10–15 %	Оновлення міського транспорту, ЖКГ, енергоефективні будівлі, проєкти стійких міст у країнах Європи (часто у співфінансуванні з EIB/EBRD).
Водні ресурси та екологічні проєкти	~5–10 %	Водопостачання й водовідведення, протипаводкові заходи, екологічна інфраструктура, інтегровані проєкти у басейнах річок, що зв'язують Європу з Євразійським простором.
Цифрова інфраструктура та фінансові інструменти	~5–10 %	Інвестиції у цифрову інфраструктуру, дата-центри, фінансові посередники (фонди, банки), через які АІВ заходить у «зелені» та інфраструктурні проєкти в ЄС/ЦСЄ.

Джерело: складено автором за матеріалами: [12]

Кредити й гарантії накладаються на поетапну інженерію. Коли проєкт поділено на черги, кожен крок проходить окремий контроль і має власні показники результату. У міських проєктах це особливо помітно: модернізація тепломереж або парку електротранспорту розкладається на закупівлі, монтаж, підключення до мереж, запуск, моніторинг економії. Там, де є публічна звітність і зрозумілий ефект для бюджету міста, суспільна підтримка сильніша, а ризик затягування менший. У логістичних вузлах така логіка виглядає як послідовність: земля і планування – термінал – «сухий порт» – цифровий модуль відстеження – під'їзна дорога – підстанція. Кожен пункт має відповідального виконавця і джерело фінансування, що зменшує простір для конфліктів [12; 14]. Найактивніше подібні рішення реалізуються в Угорщині,

Польщі, Чехії та Румунії, де китайські постачальники залучаються до модернізації електротранспорту й систем освітлення за умовами відкритих тендерів, що проходять через національні процедури перевірки.

Архітектура «Один пояс, один шлях» стала рамкою, у якій ці практики збираються в єдину систему. Для Центрально-Східної Європи це не мереживо «мегаоб'єктів», а скоріше логічно пов'язані ділянки: коридори перевезень, вузли перерозподілу, індустріальні майданчики, міські програми модернізації та зеленої енергетики. Після періоду пікових очікувань відбулася раціоналізація: більше відбору, більше прозорості, більше співфінансування з боку європейських партнерів [71]. Виграють ті конфігурації, де адміністративні кроки не суперечать один одному, а економічний ефект легко виміряти на рівні громади.

Суттєву роль відіграє і мережа залізничних сервісів між Китаєм та Європою. Регулярні рейси дали можливість планувати виробництво й постачання з точністю до тижня, а це ключ для перенесення ближче до вузла таких ланок, як складання модулів, комплектування, дрібні ремонтні та сервісні операції. У Центрально-Східній Європі ця регулярність змусила переосмислити і міський рівень: склади, рампи, під'їзди, місцеві дорожні розв'язки, громадський транспорт, що підвозить працівників – це вже міське планування, а не зовнішня політика в абстрактному значенні (див. рис .2.3)

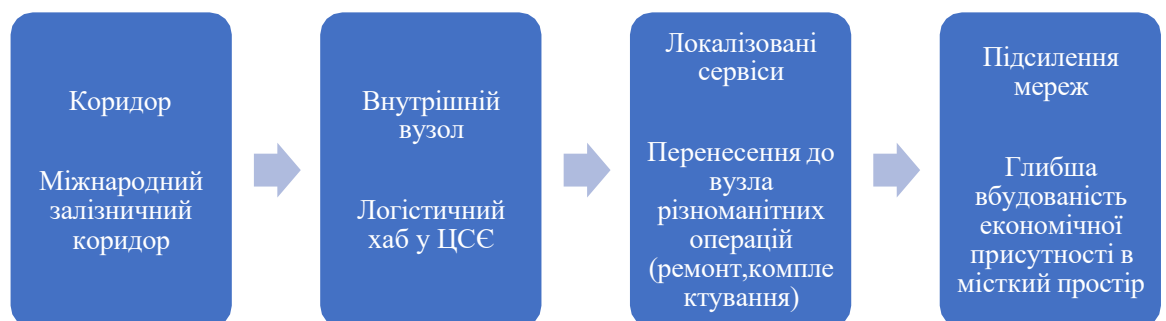


Рис. 2.3. Коридор → внутрішній вузол → локалізовані сервіси → підсилення мереж [12; 14]

Окремий вимір – м'які канали, які забезпечують кадри і зменшують соціальну напругу. Інститути Конфуція, університетські програми, міста-побратими створюють мережу фахівців, що однаково розуміють і місцеві правила, і партнерські очікування. Там, де університети мають автономію у виборі програм і кадрових рішень, а угоди прозорі щодо фінансування і захисту даних, ці канали стають стабільними і непомітно підтримують локалізацію виробництв та сервісів. У підсумку робочі місця отримують місцеві випускники, а не лише відряджені спеціалісти, і це додатковий аргумент на користь розширення проєктів [6; 12].

Правила Європейського Союзу стали головним фільтром, через який проходить економічна взаємодія. Скринінг інвестицій, конкуренція, державна допомога, публічні закупівлі, стандарти захисту даних – це не бар'єри заради бар'єрів, а набір вимог, що зменшує політичну чутливість і нормалізує таку взаємодію. Там, де проєкт одразу проєктується під ці процедури, він має набагато більше шансів на стабільну реалізацію [73]. Так формується і відповідь на питання, чому спільні підприємства, інвестиції з нуля та міські програми з прозорою конкуренцією постачальників стали домінуючою моделлю у регіоні.

Безпекові події після 2014 року, а особливо з 2022-го, змінили поле можливостей у чутливих секторах, однак не зупинили економічну взаємодію. Простір для угод у телекомунікаціях і ядрових енергетичних системах звузився. Натомість увага перейшла до логістики, міської інфраструктури, енергоефективності, зарядної мережі для транспорту, цифрових сервісів у логістиці та муніципальному управлінні. Ці напрями мають нижчу політичну напругу, їх простіше пояснити з точки зору вигоди для бюджету та якості послуг, і вони краще проходять етапність фінансування та аудити. Там, де потрібен доступ до критичних даних або ядрових мереж, зросла частка локалізації і використання місцевих інтеграторів, а деякі рішення просто відкладаються до моменту, коли ризики стануть прийнятними [76].

У цьому регіональному контексті позиція України формує окремий, але закономірний сегмент загальної динаміки. Договірні-правова база, міжурядові формати і галузеві домовленості дають коридор, але реальна реалізація залежить від того, як швидко і повно вдається вмонтувати проєкт у норми Європейського Союзу і відкриті закупівлі. Найменш чутливі й водночас найперспективніші напрями – внутрішня логістика, енергоефективність, зелені міські програми, інноваційні кластери і довгі освітньо-наукові канали. Там, де інвестиція з нуля або спільне підприємство комплектуються прозорими закупівлями і зрозумілим графіком локалізації, погодження проходять швидше і з меншими ризиками для уряду та місцевих рад [72].

На ідейному рівні така модель підтверджує те, що у дослідженнях називають частковістю китайської сили: ресурсів багато, але прийнятність рішень визначається сумісністю з правилами приймаючої юрисдикції і довірою до процедур. У Центрально-Східній Європі це означає відмову від конфронтаційних моделей входження і ставку на вбудовування у правову систему Європейського Союзу [65]. Результатом стає не масштаб експансії, а стабільність і повторюваність практик у різних країнах регіону, де схожі рішення проходять за схожими маршрутами і з подібною логікою локалізації.

Китайська економічна стратегія в Центрально-Східній Європі націлена на довгу присутність із мінімальними політичними втратами. Для цього використовується зв'язка інвестицій з нуля, спільних підприємств і поетапних інфраструктурних рішень, що одразу проєктуються під правила Європейського Союзу. Вузли залізничної логістики прив'язуються до виробничих ланцюгів; міські модернізації створюють швидко видимий ефект для громад і бюджету; м'які канали постачають кадри і роблять взаємодію менш тривожною для університетів і місцевих еліт. Саме так реалізуються три засадничі прагнення: закріпити економічну присутність у керованих конфігураціях, перетворити логістику на додану вартість у межах регіону і знизити політичну чутливість через прозорі процедури та локальних партнерів. Для урядів Центрально-Східної Європи це означає, що керованість процесу забезпечують конкуренція

підрядників, поетапність фінансування, локалізація на правилах Європейського Союзу і постійний діалог із громадами. Для Пекіна – що стійкі результати дають не гучні анонси, а дисциплінована робота з процедурою, яка перетворює інвестицію на нормальну частину міського і регіонального розвитку.

2.3. Публічно-дипломатичний та культурний вимір китайської стратегії

Останні два десятиліття гуманітарний вимір китайської присутності у Центрально-Східній Європі поступово перетворився з набору розрізнених культурних акцій на зв'язну систему освітніх, інформаційних та комунікаційних інструментів, які працюють у логіці довгого горизонту. Йдеться не про швидкий символічний ефект, а про нагромадження контактів, компетенцій і спільних практик, що зменшують взаємну «вартість входу» для бізнесу, міст і університетів. У цьому підході Інститути Конфуція, державні та університетські стипендії, партнерства між містами, програми коротких стажувань, підтримка мовної сертифікації, культурні фестивалі, а також робота з локальними медіа та аналітичними майданчиками доповнюють одне одного й підсилюють економічні канали, описані раніше. Вони дають студентам і молодим фахівцям зрозумілу «сходінку» мобільності, університетам – кадрові та проєктні зв'язки, муніципалітетам – сталі комунікаційні містки, а Пекіну – можливість органічно «вбудовуватися» у регіональні екосистеми без підвищення політичної напруги. Саме тому гуманітарні інструменти стали стабільним фоном для інвестицій з нуля, міських модернізацій і логістичних вузлів, де потрібні мовні та міжкультурні компетенції на місцях.

Інститути Конфуція посідають центральне місце у цій архітектурі, виконуючи функції мовно-культурної інфраструктури, каналів академічної мобільності та «тонких» університетських містків. На стартовій фазі в країнах Центрально-Східної Європи вони забезпечували стандартний набір: курси китайської мови, культурні події, іспити HSK, літні школи, «Тижні китайського кіно» чи «Дні китайської культури». Поступово спектр розширився до

підготовки викладачів, методичної підтримки університетських курсів, спільних сертифікатних програм, участі в організації подвійних дипломів та коротких академічних стажувань із дослідницькими завданнями. Для студентів практична вигода вимірюється у доступі до мовної сертифікації, стипендіальних треків і контактів з університетами Китаю, що конвертується у подальше працевлаштування у сфері логістики, міських сервісів, міжнародної торгівлі та культурних індустрій регіону [6; 12]. Для Пекіна очевидний зиск – стабільне вирощування локальних фахівців, які вміють працювати на стику європейських правил і китайських ділових практик, зменшення транзакційних витрат при запуску спільних проєктів і краща керованість комунікацій у кризові періоди.

Динаміка мережі Інститутів Конфуція у Центрально-Східній Європі йшла хвилями: перші осередки у 2000-х роках, прискорення у середині 2010-х на тлі активних політичних форматів, а від 2020-х – помірне зростання з акцентом на якість, прозорість фінансування, ширшу роль приймаючих університетів у кадрових рішеннях та узгодження питань захисту даних. Така раціоналізація не звужує, а радше захищає канали співпраці, роблячи їх менш уразливими до політичних коливань: фокус переходить від кількості заходів до стабільного контенту курсів, практичної корисності для студентів та чітко оформлених угод між партнерами [66]. У порівняльній перспективі саме ця «професійна нормалізація» пояснює, чому мовні іспити, літні школи, спільні майстерні та прикладні семінари з логістики, міської мобільності чи енергоменеджменту стали «дверима» у спільні проєкти на рівні міст і університетських кластерів.

Практична цінність гуманітарних інструментів особливо помітна там, де економічні рішення вимагають тривалого контакту з місцевими громадами. Наприклад, університетські програми за участі Інститутів Конфуція часто містять модулі зі «слухання» міста – опитування бізнесу, комунальних підприємств, студентів – щоб розуміти, які саме мовні та міжкультурні навички потрібні при відкритті складів, запуску сервісних ліній або організації змішаних інженерних команд у міських проєктах енергоефективності. Коли такі модулі з'являються у навчальних планах і підтримуються стипендіями на короткі

стажування, вони формують «коридор» з кадрових рішень, який скорочує дистанцію між культурними контактами і виробничою практикою. Для Пекіна це – найменш конфліктний шлях до стійких результатів: не «вливатись» у чутливі системи, а вирощувати потрібні компетенції поруч із логістичними і виробничими вузлами регіону [57].

Стипендіальні механізми йдуть у парі з інституційними, створюючи для студентів низку передбачуваних опцій. Державні та університетські програми фінансують семестрові або річні навчання, короткі літні курси, цільові дослідницькі поїздки. Для студентів Центрально-Східної Європи це найчастіше перший досвід занурення в китайське академічне середовище, а для приймаючих університетів – можливість сформувати групи зі спільними проєктними інтересами [52]. Коли такі групи повертаються у свої країни, вони стають природними контактними точками для міст і компаній, що зменшує ризики непорозумінь у логістиці, закупівлях, сервісі обладнання або в міських ІТ-проєктах. Власне, гуманітарний ефект тут вимірюється не кількістю концертів чи фестивалів, а появою людей, які однаково володіють мовою, процедурою і культурним кодом партнерів.

Окремий пласт – спільні освітні продукти університетів: подвійні дипломи, сертифікатні програми, прикладні курси з логістики, міської мобільності, енергоменеджменту, промислового дизайну. Часто Інститути Конфуція допомагають технічно – підбір викладачів і лінгвістичних асистентів, організація інтенсивів, екзаменаційні сесії HSK, пілотні школи для абітурієнтів із регіону [59]. Вигода для студентів – зрозумілий «пакет» із мовної сертифікації й прикладних навичок, який підвищує конкурентоспроможність на ринку праці. Для китайської сторони – поява місцевих команд, здатних без «перекладачів по суті» вести щоденну операційну роботу у спільних підприємствах, індустріальних парках і логістичних вузлах Центрально-Східної Європи.

Міські побратимства, культурні сезони та тематичні тижні працюють як довгострокові «м'які» коридори між муніципалітетами. Вони дозволяють переносити нагромаджені практики з однієї сфери в іншу: з культурної – у

сферу освіти й молодіжних обмінів; з освітньої – у малу підприємницьку кооперацію, ремесла, креативні індустрії. Холістичний ефект полягає в тому, що міським адміністраціям дедалі легше пояснювати громаді, чому логістичний термінал, енергоефективна модернізація або спільна лабораторія з міським університетом – це «наше» рішення, а не зовнішній тиск [39]. Такі канали знімають політичну напругу, не потребуючи жодних преференцій у правилах закупівель, державної допомоги чи захисту даних, – усе відбувається у відкритих процедурах, але на тлі тривалої позитивної взаємодії.

Інформаційна політика і медіа-наративи в цьому процесі виконують допоміжну, але помітну роль. Локалізовані комунікаційні продукти – спецпроекти у партнерстві з університетами, профільними виданнями чи муніципальними медіа – пояснюють, як виглядає повсякденна сторона співпраці: від аудиторій і лабораторій до майстерень, логістичних рамп і міських диспетчерських центрів [42]. Коли економічна присутність у регіоні має «обличчя» студентів, молодих інженерів і викладачів, вона краще проходить громадське обговорення. У підсумку наративи про взаємну користь перестають бути абстрактними – вони з'єднані з видимими шкільними, університетськими та міськими проектами, які здійснюються за місцевими правилами і під місцевим наглядом.

Водночас гуманітарні інструменти системно підлаштовуються під «щільність» європейського правового поля. Університетські адміністрації дедалі частіше формалізують прозорі угоди щодо фінансування, авторських прав, доступу до даних і персональної інформації; уточнюють роль приймаючої сторони у кадрових призначеннях; впроваджують внутрішні аудити стипендіальних потоків і мовних програм. Для китайської сторони це означає більший акцент на якості контенту, прикладності курсів та управлінській прозорості, що в підсумку робить канали стійкішими [34]. Практика показує: там, де вимоги до автономії університетів і до прозорості дотримано, гуманітарні програми не втрачають темпу навіть за політичних коливань, а

міста й університети готові їх захищати як частину власних освітніх і культурних стратегій.

На перетині гуманітарного й економічного вимірів виникає показова закономірність: чим ближче культурні та освітні програми до реальних потреб міських сервісів і локальних індустрій, тим легше громаді сприймати економічні ініціативи. Курси з технічного перекладу, логістичного менеджменту, міської аналітики, енергоаудиту, цифрового управління потоками – усе це зараз пов’язується з лінгвістичною підготовкою та стажуваннями, що закріплює результат у конкретних департаментах і підприємствах. Для Китаю це найпростіший спосіб «приземлити» образ країни як передбачуваного технологічного партнера, а для університетів і міст – шлях до зростання конкурентоспроможності своїх випускників і сервісів без жодних виключень із загальних європейських правил [47].

Регіональна специфіка Центрально-Східної Європи сприяла поширенню саме таких «м’яких» і процедурно чистих моделей. Після 2014 року, а особливо від 2022-го, чутливі напрямки – телекомунікації, ядрові енергетичні системи, критична інфраструктура – потрапили під жорсткіші вимоги безпеки. Відповідно гуманітарні канали стали альтернативою, що зберігає робочі відносини на прийнятних ділянках: у логістиці, міській інфраструктурі, енергоефективності, університетсько-міських кластерах [9; 12]. Вони не потребують особливих дозволів, оскільки природно вписані у загальноєвропейські вимоги до прозорості, автономії університетів і захисту даних, і саме тому слугують надійним носієм довіри, коли інші вікна можливостей тимчасово зачинені.

Критики гуманітарного треку – у тому числі в межах самого Європейського Союзу – періодично порушують питання прозорості, академічної свободи й потенційного впливу на університетське середовище. На практиці відповіддю стали локальні механізми підзвітності: розкриття умов угод, участь сенатів університетів у прийнятті рішень, незалежні наглядові ради зі сторони приймаючих закладів [49]. Для Китаю така «європеїзація» процедур

виявилася не перешкодою, а умовою стійкості каналів: що менше «сірих зон», то легше гуманітарним програмам переживати політичні хвилі і відтворюватися у нових конфігураціях партнерств.

На медійному полі Пекін воліє посилювати локальний вимір контенту: менше «великих» сюжетів і більше історій про університетські лабораторії, студентські стартапи, культурні події, міські проекти мобільності, що мають видимий ефект для громади. Така оптика збігається з інтересами приймаючих міст і університетів, яким потрібні зрозумілі кейси, а не ідеологічні заяви. Через мережі університетів і культурних осередків комунікація стає інклюзивнішою і менш конфліктною, що, в свою чергу, знижує вартість легітимації майбутніх інвестиційних рішень [52]. Фактично медійний наратив тут не автономний, а вторинний щодо освітньо-культурної тканини, яку вже зшито програмами спільної дії.

На рівні студентських траєкторій гуманітарні інструменти відкривають «сходи», де кожен щабель має практичну цінність: шкільні курси іспиту HSK – університетські модулі – короткі стажування – спільні майстерні – стипендія на семестр – робота у логістичній компанії чи міському департаменті. Вигода для студентів – не лише у знанні мови, а в розумінні процедур закупівель, базових вимог безпеки даних, стандартів роботи з містом і університетом. Для бізнесу така траєкторія означає доступ до кадрів, які вже «вписані» в європейські правила і здатні з першого дня забезпечити мінімальний ризик комунікаційних помилок. Для Китаю – це найстійкіша форма присутності: не будівля чи меморандум, а спільно сформований людський капітал (див. табл. 2.3)

Таблиця 2.3

Поява та динаміка Інститутів Конфуція у країнах Центрально-Східної Європи

Країна	Рік відкриття першого Інституту Конфуція	Основні міста / університети	Динаміка розвитку мережі
1	2	3	4
Польща	2006 р. – Інститут Конфуція в	Краків (Ягеллонський університет), Вроцлав	Спочатку один осередок (Краків), у 2010-х роках –

	Кракові при Ягеллонському університеті	(Ун-т Вроцлава), Познань (Ун-т ім. А. Міцкевича), Ополе (Політехніка Опольська), Гданськ (Ун-т Гданська)	розбудова мережі ІК у великих академічних центрах; поява додаткових пунктів/класів у Варшаві та інших містах.
1	2	3	4
Угорщина	2006 р. – ІК при Університеті Етвеша Лоранда (ELTE) в Будапешті	Будапешт (ELTE), Дебрецен, Мішкольц, Печ, Сегед, Дьйор (Сечені Іштван Університет)	Угорщина стала одним із ключових хабів КНР у регіоні: від першого ІК у Будапешті до мережі з кількох інститутів у регіональних університетах; Угорщина позиціонується як регіональний центр підготовки викладачів китайської мови для ЦСЄ.
Чеська Республіка	2007 р. – ІК при Університеті Палацького в Оломоуці	Оломоуц (Ун-т Палацького), пізніше – осередок у Празі (приватний університет)	Перший ІК відкрито в 2007 р., згодом з'явилися освітні програми й осередок у Празі; у 2020-х роках частина співпраць переглядається, що відображає ширшу політичну дискусію щодо присутності КНР.
Словаччина	2007 р. – ІК у Братиславі	Братислава (Словацький технічний університет / пізніше – співпраця з Університетом Коменського)	Єдиний ІК у країні, зосереджений на столичному вузлі; виконує роль головного посередника у публічній дипломатії КНР у Словаччині, поєднує мовні курси й культурні заходи.
Румунія	2013 р. – ІК при Бухарестському університеті	Бухарест (Ун-т Бухареста), Клуж-Напока (Ун-т Бабеш-Бояї), Сібіу (Ун-т Лучіана Блага)	Мережа формувалася хвилями: від відкриття ІК у столиці до появи осередків у провідних регіональних університетах Трансильванії; акцент на поєднанні мовної підготовки з академічними програмами китайознавства.
Болгарія	2012 р. – ІК при Університеті Св. Кирила і Мефодія у Велико-Тирново	Велико-Тирново (Університет Св. Кирила і Мефодія)	Болгарський ІК виступає як національний центр вивчення китайської мови та культури; навколо нього вибудовується мережа курсів і партнерських програм у інших містах країни.
Сербія	2006 р. – ІК при Белградському університеті; 2014 р. – ІК при Університеті Нові-Сад	Белград (Факультет філології), Нові-Сад (Ун-т Нові-Сад)	Сербія є одним із небагатьох партнерів у ЦСЄ з двома повноцінними ІК; розширення мережі відображає політичне зближення Белграда з Пекіном і інтенсивність освітніх/культурних контактів.

1	2	3	4
Боснія і Герцеговина	2018 р. – ІК при Університеті Баня-Лука	Баня-Лука (Ун-т Баня-Лука), додаткові курси й програми в Сараєво	Пізній вхід у регіональну інфраструктуру «м'якої сили» КНР: спочатку один інститут у Баня-Луці, паралельно – м'яке розширення через мовні курси та культурні програми в Сараєво.

Джерело: складено автором за матеріалами: [55; 56; 57; 58; 59]

Короткі дослідницькі школи і спільні майстерні стали ще одним «містком» між культурною дипломатією і прикладними задачами. Вони часто збирають змішані команди студентів-економістів, інженерів, лінгвістів і фахівців з міського планування для розв'язання локальних кейсів: організувати цифрове відстеження вантажів, модернізувати освітлення у кампус-кварталі, оптимізувати підвіз працівників на зміну до промислового парку, підготувати двомовні технічні інструкції для сервісу обладнання. Ці завдання нічим не відрізняються від повсякденних проблем міста і бізнесу, однак розв'язуються у форматі навчання, залишаючи після себе методички, глосарії та мережі контактів [33]. Власне, цінність у тому, що гуманітарний трек створює «бібліотеку рішень», яка потім працює у спільних підприємствах і міських департаментах без додаткового шуму.

Важливо, що гуманітарна оптика не витісняє, а доповнює вимоги безпеки та прозорості. Університетські адміністрації й міські ради дедалі частіше вбудовують у угоди з партнерами положення про захист даних, чітко обмежують доступ до чутливої інформації, визначають незалежні аудит-сліди для стипендіальних і мовних програм. Для китайських організацій це означає «європейську норму» як повсякденний стандарт співпраці, що підвищує довіру і захищає канали в разі політичних дискусій [26]. Таку саму роль відіграє й інституційна звичка працювати через відкриті конкурси – коли стипендії, курси, мікрогранти й поїздки виборюються на прозорих умовах, їх важче політизувати заднім числом.

Вплив гуманітарних інструментів не варто вимірювати лише числом подій чи слухачів. Більш змістовний показник – наскільки вони зменшують витрати комунікації між університетом, містом, бізнесом і партнером; наскільки швидше узгоджуються спільні навчальні плани; як зростає частка випускників, які працевлаштовуються у проєктах логістики, міської інфраструктури, енергоменеджменту, перекладацько-технічної підтримки [12; 24]. У кожному з цих пунктів гуманітарний інструментарій Китаю дає вимірюваний ефект для Центрально-Східної Європи, бо працює в межах тих самих правил, що й місцеві ініціативи – без преференцій і винятків.

Узагальнюючи гуманітарний вимір, варто підкреслити причинно-наслідковий ланцюг. Мовні та культурні програми створюють кадрову базу і знижують «вартість входу» для університетів і міст. Стипендії і спільні освітні продукти перетворюють інтерес на практичні навички, продукуючи змішані команди з «подвійною грамотністю» – мовною і процедурною. Муніципальні та медійні канали легітимують ці практики у громадах, переводячи загальні наративи у конкретні кейси й звітні показники. На виході з'являється середовище, в якому економічні рішення з нуля або спільні підприємства сприймаються як «наші» – бо їм передувала довга підготовка, виконана прозоро і на зрозумілих умовах [22]. Для Китаю це – найменш конфліктний спосіб досягати довгострокових результатів; для держав Центрально-Східної Європи – спосіб зробити міжнародну співпрацю інструментом місцевого розвитку, не виходячи за рамки європейських правил.

Сучасна траєкторія гуманітарної присутності – це рух до професіоналізації та змістовного наповнення. Менше розрізнених заходів і більше навчальних продуктів із чіткими академічними результатами; менше великих декларацій і більше процедурно чистих, дрібніших, але відтворюваних ініціатив; більше ролі за приймаючими університетами та містами, які відчують проєкт як власний. У Центрально-Східній Європі саме така «тиха інфраструктура» гуманітарних каналів і робить економічну взаємодію керованою. Вона пояснює, чому навіть у періоди підвищеної безпекової

чутливості регіон зберігає можливість рухатися вперед – через університетсько-міські «містки», що постачають кадри, стандарти комунікації та робочі звички співпраці. Для Пекіна вигода вимірюється не гучними цифрами на брифінгах, а щільністю зв'язків, які щодня працюють у кампусах, цехах, терміналах і департаментах, переводячи гуманітарну присутність у практичні результати на рівні громад і підприємств.

2.4. Безпекові аспекти взаємодії КНР із країнами Центрально-Східної Європи

У Центрально-Східній Європі дії Китаю у всьому, що торкається безпеки, зводяться до «малих кроків» навколо економіки: логістичні сервіси, міські модернізації, локалізоване виробництво несекретних компонентів, ІТ-рішення для митниці й перевезень. Прямі кроки у ядро оборони – закупівлі озброєнь, доступ до критичних мереж, спільні навчання – тут не проходять через політичну чутливість країн Європейського Союзу і НАТО, а також через дію скринінгу інвестицій і вимог до кіберзахисту. Тому схема повторювана: проекти одразу «вмонтовують» у національні процедури, розбивають на етапи, прив'язують до прозорих закупівель і екологічно-соціальних оцінок, залишаючи контроль у руках місцевих операторів і регуляторів.

У 2019 році набув чинності Загальноєвропейський механізм скринінгу ПІІ (EU FDI Screening Regulation 2019/452) [7; 30], який охоплює 18 сфер, зокрема критичні технології, енергетику, транспорт і телеком. Додатково НАТО з 2017 року запровадило посилені вимоги до кіберзахисту інфраструктури союзників, що автоматично задає високий «поріг чутливості» для китайських компаній у регіоні.

Найбільш наочно це видно там, де економіка неминуче торкається безпеки – на стику залізничної логістики, прикордонних вузлів, митних сервісів і міської інфраструктури. На польському відтинку євразійського сполучення між Китаєм та Європою прикордонний вузол поблизу Малашевичів і внутрішні хаби на кшталт Лодзі стали ключовими точками, через які йдуть контейнери з

Китаю до Європейського Союзу і назад. Операційна логіка завжди однакова: Пекін пропонує не «контроль над кордоном», а рішення навколо нього – складування, сортування, легке складання, сервісне обслуговування рухомого складу, а також цифрові модулі відстеження вантажів [14; 33; 34; 53]. Усі ці елементи працюють тільки після узгодження з митними, транспортними й технічними нормами Європейського Союзу, що знімає політичну напругу і водночас дозволяє зберігати китайську присутність через довгі сервісні контракти.

У міському секторі Пекін просуває проекти, які прямо не стосуються оборонних функцій, але стійко підсилюють «внутрішню безпеку» міст: модернізацію тепломереж, енергоефективність будівель, інтелектуальне освітлення вулиць, електротранспорт. Для Китаю це зручний канал: поставки обладнання та інжиніринг закріплюються довгим обслуговуванням; для міст – це зниження витрат і зрозуміла користь [9; 12; 25; 26]. Ризики відсікаються на рівні процедур: закупівлі, державна допомога, екологічні оцінки і локалізація робіт. У таких проєктах не виникає доступу до чутливих сегментів мереж, а інформаційні системи проходять національні аудити й працюють у середовищі європейських стандартів.

У цифровій логістиці Китай пропонує «периферійні» елементи, корисні для транспорту й митниці: платформи для трекінгу контейнерів, міські диспетчерські рішення для громадського транспорту, модулі інтеграції даних на вантажних терміналах. Ключове тут – обмеження доступів: ядро мереж, критичні роутери, хмара і масиви чутливих даних залишаються під повним контролем національних структур і механізмів Європейського Союзу. У підсумку Пекін утримує довгу технологічну присутність у сервісній частині процесу, не заходячи у сегменти, де ухвалюються рішення щодо кіберзахисту або прикордонного контролю [21; 31; 60]. Після 2020 року більшість країн ЦСЄ імплементували «5G Security Toolbox» ЄС, який прямо обмежує участь китайських постачальників у базових мережах 5G, дозволяючи їм лише периферійні або несенситивні рішення. [8; 24; 61]

Євразійські залізничні сервіси Китай–Європа стали матеріальним тлом цієї моделі. Регулярні рейси через польський коридор і внутрішні хаби Центрально-Східної Європи поєднані з місцевими послугами на терміналах – сортуванням, дрібним складанням, ремонтом, зберіганням вантажів. Коли на майданчику з’являються китайські постачальники сервісу, вони працюють у режимі національного права, бухгалтерського і митного обліку, а будь-яка технічна інтеграція відбувається за процедурами, які вимагають звітувати перед європейськими регуляторами. Це дозволяє тримати «безпекову дистанцію»: послуги доступні, але пульти управління інфраструктурою – під місцевим замком [34; 53].

Після 2014 року правила стали жорсткішими, а після 2022-го – ще більш підтягнутими до теми кіберзахисту і контролю доступів. Китай зняв із порядку денного спроби швидких заходів у чутливі сегменти і став переводити контакти в менш ризикові простори – логістика «суша-море», модернізація міського сектору, інноваційні кластери з локальною участю. З’явилися обов’язкові пілотні фази, поетапні рішення і регулярні публічні пояснення для місцевих громад, що саме відбувається, хто платить, і які гарантії безпеки закладені в контракт [21; 37]. Це – не декларація, а постійна адміністративна робота, яку добре видно за вимогою узгоджень і аудитів на кожному кроці.

Поетапність стала вимогою після оновлення керівних документів ЄС з безпеки критичної інфраструктури (EU Critical Entities Resilience Directive, 2022), які передбачають багаторівневий аудит і обов’язкову оцінку ризиків третіх країн.

Ще один чіткий приклад – як змінюється поведінка китайських постачальників там, де в гру входить захист даних. Якщо логістичний термінал у Центрально-Східній Європі під’єднує новий трекінг-модуль, оператора змушують розв’язувати завдання так, щоб не виникав «зайвий» перехід даних за межі національної юрисдикції, а ключові інтеграції робили місцеві ІТ-команди. Ролі розводять ще на етапі контракту: китайська сторона відповідає за алгоритми оптимізації та технічну підтримку, європейська – за зберігання,

резервування і адміндоступи [31; 60]. Це означає, що навіть корисні ІТ-вставки не дають повноважень, які могли б перетворитися на важелі безпеки.

Регіональний формат Китай–ЦСЄ спершу давав ілюзію швидких результатів, але реальна користь виявилася іншою: це канал, через який наміри набувають «тверезого» вигляду і проходять крізь європейські процедури. Коли стало очевидно, що без інтеграції з правом Європейського Союзу великі обіцянки не дійдуть до будмайданчика, акценти зсунулися на локалізовані речі: логістичні вузли, міські проєкти, університетські ініціативи, інноваційні кластери. Політично гострі ідеї просто не проходять через «сито» правил – і платформа використовується для того, щоб швидко підхоплювати те, що має шанс пройти формальні перевірки і не зламати довіру в країні-партнері [13; 36; 52; 54]. Після виходу Литви з формату у 2021 році та фактичної пасивності Естонії й Латвії у 2022–2023 роках платформа перетворилася на більш технічний інструмент, орієнтований на логістику й міські проєкти [36; 52; 54].

Фінансова архітектура теж працює як запобіжник. Коли під проєкт заходять інститути розвитку і кредитні лінії з вимогами до відкритості, екологічних та соціальних параметрів, кожен етап стає видимим і перевіряльним. У 2020-х роках ця дисципліна стала стандартом: без прозорих закупівель, оцінки впливів і розкриття даних нічого не рухається [25; 27]. Для безпеки це означає просту річ: якщо є ризики, вони спливають рано, і проєкт зупиняється не через політичний скандал, а тому що не пройшов процедури. Китай до цього адаптувався – переводить увагу на модульні рішення з локальним партнерством і зрозумілою відповідальністю сторін.

Поведінка під час повномасштабної війни Росії проти України ще раз показала, як працює обережна стратегія. Китай не намагався розгортати нові канали у чутливих секторах регіону. Натомість утримав ті напрями, що не конфліктують із правом Європейського Союзу: модернізацію міської інфраструктури, внутрішню логістику, «зелені» програми з економією енергії, цифрові сервіси для громад [20; 37]. Для країн регіону це спосіб тримати корисні елементи, не відкриваючи двері у зони, де виникають безпекові ризики;

для Китаю – спосіб зберегти довгу присутність, не піднімаючи політичну температуру.

Україна вписується в цю картину: у післявоєнній відбудові очікуваний попит якраз у сферах, де є синхрон із європейськими процедурами – внутрішні термінали, міський транспорт, тепла модернізація, розумне освітлення, цифрові сервіси для логістики і муніципального управління. Там, де контракт відразу підпорядкований правилам Європейського Союзу, прозорим закупівлям і локалізації робіт, політична чутливість найнижча; туди й буде спрямований китайський інтерес [13]. Це дає Україні доступ до технологій і фінансування, не створюючи конфліктів із європейськими партнерами; Китаю – стабільний канал роботи без заходу в «червоні зони» безпеки.

Відповідно до «Ukraine Recovery Plan» (URC 2022) найбільший попит у відбудові припадає саме на компоненти, які не входять до зони критичної безпеки: логістичні хаби, модернізація громадського транспорту, енергоефективність будівель та цифрові муніципальні сервіси, що технологічно сумісні з нормами ЄС.

Саме конкретні кейси роблять висновок однозначним. Євразійська логістика працює, але контролі – на європейському боці. Міські проєкти рухаються, але їхня техніка і дані стоять на національних процедурах. Цифрові модулі дають користь, але доступи розводять у контрактах і перевіряють аудитом. Публічні формати лишаються, але переносять вагу у зони, де правила Європейського Союзу природно відсіюють ризики. Після 2022 року все це не згорнуто – навпаки, стало більш методичним і обережним. У такому вигляді «військово-безпековий аспект» китайської присутності в Центрально-Східній Європі – це мережа технічних, міських і логістичних рішень, які додають стійкості, але не дають зовнішньому партнеру важелів впливу на ядро безпеки. Саме так вибудовано нинішню конфігурацію – з опорою на інституційні фільтри Європейського Союзу і національні процедури, що визначають, де можна працювати довго і безпечно для обох сторін.

Висновки до розділу 2

Другий розділ магістерської роботи було присвячено аналізу інструментів впливу Китайської Народної Республіки в Центрально-Східній Європі та специфіки їх адаптації до нормативно-правових і політичних рамок Європейського Союзу. У межах розділу було досліджено інституційно-політичні, гео економічні, публічно-дипломатичні та безпекові виміри китайської присутності в регіоні, що дало змогу виявити ключові закономірності трансформації формату «16+1/14+1» та ініціативи «Один пояс, один шлях» у систему локалізованих і керованих практик співпраці.

Інституційно-політичні механізми реалізації стратегічних інтересів КНР у Центрально-Східній Європі. У підрозділі було встановлено, що формати «16+1/14+1», а також наративні рамки БРІКС і ШОС виконують функцію політичного інтерфейсу, через який загальні декларації Пекіна трансльовано у конкретні дорожні карти співпраці. Показано, що на практиці їхня реалізація жорстко обмежена правом ЄС та національними процедурами, унаслідок чого політичні сигнали конвертуються насамперед у логістичні, міські та «зелені» проєкти з коротким інвестиційним циклом і прозорими механізмами контролю. На прикладі Польщі, Угорщини, Сербії, Хорватії, Чорногорії, Румунії, Болгарії

Гео економічні інструменти стратегічної присутності КНР в регіоні. Аналіз показав, що китайська економічна стратегія в Центрально-Східній Європі змістила акцент від придбання готових активів до інвестицій «з нуля» та спільних підприємств у сферах електромобільності, логістики, міської інфраструктури та енергоефективності. Було з'ясовано, що ключову роль відіграють поетапна інженерія проєктів, конкуренція підрядників, змішане фінансування та вбудованість у процедури державної допомоги й публічних закупівель, що знижує політичні ризики для урядів приймаючих держав.

Публічно-дипломатичний та культурний вимір китайської стратегії. У підрозділі показано, що гуманітарні інструменти – Інститути Конфуція, стипендіальні програми, університетські партнерства, міста-побратими та культурні проєкти – формують «тиху інфраструктуру» довгострокової

присутності КНР у регіоні. Було встановлено, що ці канали забезпечують підготовку кадрів із подвійною – мовною та процедурною – компетентністю, знижують транзакційні витрати для бізнесу й університетів та полегшують легітимацію економічних ініціатив у місцевих громадах.

Безпекові аспекти взаємодії КНР із країнами Центрально-Східної Європи. Дослідження засвідчило, що у безпековій площині китайська присутність у регіоні набуває форми «обмеженого залучення» і концентрується на периферійних до ядра оборони напрямках – логістиці, міській інфраструктурі, енергоефективності та цифрових сервісах для транспорту й митниці. Було виявлено, що загальноєвропейські режими скринінгу ПІІ, вимоги до кіберзахисту та інструменти на кшталт «5G Security Toolbox» суттєво звужують можливості КНР у чутливих секторах, зберігаючи контроль над критичними мережами за національними та європейськими регуляторами.

Інструменти впливу КНР у Центрально-Східній Європі мають переважно прагматичний характер і реалізуються в режимі сумісності з правовими та безпековими стандартами Європейського Союзу. Виявлені закономірності – домінування логістичних, міських і «зелених» проєктів, поєднання економічних та гуманітарних каналів, а також системна дія інституційних фільтрів ЄС – створюють аналітичну основу для подальшої оцінки місця України у зовнішньополітичній стратегії КНР та формування рекомендацій щодо оптимальної моделі двосторонньої взаємодії, що розглядатиметься у третьому розділі роботи.

РОЗДІЛ 3. УКРАЇНА В СИСТЕМІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ КНР: ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ

3.1. Україна в системі зовнішньополітичних пріоритетів КНР

Початок українсько-китайської взаємодії припав на етап, коли Пекін послідовно переходив від ідеологічної логіки до політики розвитку. Для України це означало рух від символічних жестів і базового товарообміну до більш предметних форматів: двосторонні угоди про торговельно-економічне співробітництво, міжурядові комісії, домовленості в агросекторі, інфраструктурі, освіті. Саме на цьому ґрунті сформувалася базова «провідна лінія»: інструменти співпраці мають бути сумісними з європейськими правилами, бо Україна підтягує власні процедури під норми ЄС; водночас Пекін прагне зберегти свою економічну присутність через зрозумілі для європейського середовища механіки – кредити розвитку, участь багатосторонніх банків, локалізацію доданої вартості, довші освітньо-культурні канали.

Після 2000-х структура інтересу Китаю до України стала чіткішою. Логістика і транзит: українські порти й сухопутні коридори – ланки, що з'єднують ринки ЄС і чорноморсько-кавказький простір. Агроекспорт: зернові й олійні культури як стабільна товарна база обміну. Інфраструктурні проєкти: дорожні вузли, міський транспорт, енергоефективність, тобто сегменти, де поєднання фінансування і локальних правил дозволяє рухатися без високої політичної ціни [12; 15]. Паралельно зростали «м'які» канали – університетські угоди, стипендії, Інститути Конфуція, які забезпечували кадри під логістику та інженерні проєкти й знижували трансакційні витрати комунікації.

Загальна логіка економічної взаємодії КНР з європейськими юрисдикціями у 2010-х закріплювалась через багатосторонні джерела фінансування і стандарти. Системну роль узяв на себе Азійський банк інфраструктурних інвестицій: до кінця жовтня 2024 року його портфель сягнув 286 схвалених проєктів на 54,87 млрд дол. США, а ще 75 – перебували на

розгляді. Цей зсув важливий для України: коли великі угоди проходять через інституцію з усталеними процедурами, екологічними й соціальними вимогами, політичні ризики для приймаючої сторони зменшуються, а проекти краще вбудовуються в європейський регуляторний контур [74].

Для Пекіна БРІ став «каркасом» портфельних рішень: транспортні коридори, промислові зони, локалізація послуг, «зелені» фінансові інструменти. Після піків доковідного періоду відбулася раціоналізація: відбір проектів став жорсткішим, вища увага до повернення інвестицій і прозорості [73]. Для України це означає, що практично придатними є модульні, поетапні конструкції – логістичні хаби, dry ports, міська інфраструктура з чіткими процедурами закупівель і моніторингу, де етапність знижує регуляторні та репутаційні ризики.

Китайська присутність у Європі загалом змінилася: великомасштабні придбання у чутливих секторах поступилися місцем greenfield-інвестиціям і спільним підприємствам, що краще відповідають нормам конкуренції, державної допомоги й скринінгу ПІІ в ЄС. Це тренд, зафіксований оглядами китайських ПІІ в Європі: загальний обсяг угод зменшився, натомість підвищилася концентрація в менш політично чутливих сферах та країнах із прозорими процедурами. Для Києва висновок прямий: проекти з локалізацією виробничих і сервісних ланок, з опорою на публічні конкурси та фінансову прозорість мають вищі шанси на проходження і політичну прийнятність [18].

На українському напрямі ця логіка проявлялася у трьох площинах. Перша – торгівля й агроінфраструктура. Китай лишався ключовим покупцем українського зерна й олійних; інтерес до портової логістики та залізничних вузлів підштовхував до проектів, де фінансування спирається на зрозумілі правила і співучасть місцевих операторів. Друга – міська інфраструктура і енергоефективність: модернізація освітлення, тепломереж і громадського транспорту природно лягає на «зелений» порядок денний, підпадає під інструменти розвитку і допускає змішані консорціуми з муніципалітетами. Третя – «м'які» канали: університетські угоди, подвійні дипломи, Інститути

Конфуція [31; 32]. Вони створювали кадровий резерв для логістики й сервісних сегментів і знижували витрати координації між компаніями та органами влади.

Після 2014 року, а особливо після лютого 2022-го, безпековий контекст у Європі змінився. Скринінг інвестицій, вимоги до кібербезпеки і захисту даних обмежили простір для операцій у телекомі та критичній інфраструктурі. Водночас це не призвело до зупинки економічної взаємодії як такої: портфель переорієнтувався на менш чутливі напрямки – логістику, міські сервіси, енергоефективність, цифрові рішення в митниці й транспорті, де поєднання місцевих правил, прозорих закупівель і багатостороннього фінансування забезпечує прийнятність для урядів і громад [62]. Власне, така селективність і поетапність – наслідок ширшого європейського тренду, який огляди фіксують уже кілька років.

Для КНР важливо, що адаптація інструментів у Європі не суперечить довгостроковій меті – підтримувати канали торгівлі й інвестицій там, де це сумісно з правилами приймаючої юрисдикції. Саме тому підвищується роль «портфельних» рішень під стандарти ЄС: якщо інфраструктурний вузол або міська модернізація проходять через процедури, зрозумілі європейським аудиторам і публіці, політична чутливість суттєво нижча, а «вартість входу» – менша. Інституційно цю лінію підсилює участь АБП та «зелених» інструментів, які вбудовані в прийнятні для ЄС процедури перевірок і моніторингу [74].

Культурно-освітні інструменти доповнюють економічні. Університетські програми, подвійні дипломи, короткі наукові стажування та Інститути Конфуція створюють довший горизонт спільної діяльності. У Центрально-Східній Європі, куди належить і Україна, мережа Інститутів формувалась хвилями, а у 2020-х її робота підлаштована до вимог прозорості та автономії університетів. Практичний результат – наявність місцевих фахівців із мовною та процедурною компетенцією, які здатні обслуговувати логістичні й міські проєкти, де потрібна зіставність стандартів і документації [12].

Український напрям у зовнішньополітичній стратегії КНР поступово формується в напрямі загальноєвропейських регуляторних тенденцій, що

передбачають скорочення масштабних придбань у стратегічних секторах, зростання частки greenfield-інвестицій і спільних підприємств, а також посилення вимог до прозорості фінансування, екологічних параметрів та соціальної відповідальності. У цьому контексті посилюється роль багатосторонніх форматів взаємодії та гуманітарно-освітніх інструментів, які забезпечують процедурну сумісність і знижують політичну чутливість.

Для України така конфігурація відкриває можливості селективної, техніко-орієнтованої співпраці, де поєднання локальних процедур, участі національних партнерів і механізмів співфінансування забезпечує нижчий рівень політичних ризиків та вищу відтворюваність результатів. Найперспективнішими напрямками залишаються розвиток сухих портів та внутрішніх логістичних терміналів, модернізація міського транспорту й теплової інфраструктури, проекти з енергоефективності, цифрові логістичні рішення та освітньо-наукові програми.

Запропонована модель водночас відображає як раціоналізацію зовнішньоекономічної політики КНР у 2020-х роках – з акцентом на окупність, інституційну сумісність і контроль репутаційних ризиків, – так і посилення регуляторних вимог у правовому полі Європейського Союзу, до якого Україна дедалі щільніше інтегрується в межах Угоди про асоціацію, післявоєнного відновлення та адаптації до *acquis communautaire*. За цих умов найбільш реалістичними залишаються напрями, що не передбачають доступу до чутливих секторів і можуть бути забезпечені взаємними гарантіями прозорості, контролю та відповідності міжнародним нормам.

Взаємодія Китаю з державами Центрально-Східної Європи після 1991 року поступово створила середовище, у якому всі домовленості з Пекіном відразу співвідносяться з європейськими правилами, скринінгом інвестицій і вимогами прозорості. Україна від самого початку входила в цю логіку: політичні сигнали та міжурядові заяви мали значення лише настільки, наскільки їх удавалося «прошити» через національні процедури та сумістити з нормами Європейського Союзу [46]. На практиці це означало, що вирішальним

став не розмір намірів, а якість документів, доступ до земельних і інженерних ресурсів, вимоги екологічної оцінки, правила державної допомоги і прозорість закупівель. Саме такою виявилася регіональна «граматика» співпраці, яка визначала і спектр можливого для України [56].

У дев'яностих роках відносини України з Китаєм вибудовувалися як послідовне заповнення договірно-правових рамок, що забезпечувало базову торгівлю, відкривало канали міжурядових комісій і погоджувало секторальні напрямки взаємодії. У цей час у Центрально-Східній Європі китайська присутність залишалася обережною та точковою, концентруючись на напрямках, де політичні ризики були мінімальними і де відповідність технічним стандартам можна було забезпечити швидко [17]. Для України це означало залежність результату від якості підготовки з боку міністерств, профільних регуляторів і муніципалітетів: без повного комплекту документів і розуміння, як працюють державні закупівлі, навіть підписані меморандуми не давали відчутного ефекту.

Після розширення Європейського Союзу на схід у 2004–2007 роках інвестиційні потоки в регіоні пішли в бік менш чутливих сегментів, де європейські вимоги до конкуренції, державної допомоги і безпеки даних було легше виконати. Результатом стала поява низки локалізованих рішень – логістичних вузлів, міських інфраструктурних проєктів, освітніх і наукових програм, – які працювали тому, що з самого початку проєктувалися під процедури Європейського Союзу. Для України це давало прозору підказку: гучні заяви не замінюють процесів, а успішність залежить від того, наскільки рано у підготовці враховано вимоги тендерів, аудиту і подальшого моніторингу. Саме в цей період університетські зв'язки та гуманітарні канали стали частиною практичної бази для технічної співпраці: там, де навчальні й наукові програми створювали кадри з мовною і процедурною підготовкою, логістичні та міські ініціативи отримували необхідну підтримку на місцях [64; 70].

Після 2012 року формат контактів Китаю з Центрально-Східною Європою набув регулярності через політичні саміти, секторальні дорожні карти і каталоги проєктів. Політична швидкість не знімала вимог до процедури.

Європейські правила конкуренції, державної допомоги, закупівель і скринінгу інвестицій продовжували визначати, що саме вдасться реалізувати. Успішними ставали ініціативи, які давали швидкий локальний ефект і мали зрозумілу правову «оболонку»: внутрішні термінали і склади, модернізація міського транспорту, енергоефективність у житловому фонді, окремі виробничі лінії з коротким циклом. У цих сегментах було простіше обґрунтувати користь для громади, забезпечити відкриті тендери та організувати поетапне фінансування. Регіональний досвід показував, що саме тут зменшується політична чутливість і з'являється підтримка на рівні міст і регіонів, без якої великі інвестиції потребують значно довших і ризикованіших погоджень [53].

Паралельно формувалася регулярна євразійська залізнична мережа вантажних сервісів, що поєднала китайські платформи з європейськими хабами. У Центрально-Східній Європі зросла роль прикордонних і внутрішніх вузлів, де перевалка поєднувалася з доданою вартістю – сортуванням, легким складанням, сервісом. Регулярність руху контейнерів дала можливість планувати локальні інвестиції у склади, підстанції, під'їзди, воду і відходи. Для України це означало не потребу чекати умовного «великого проєкту», а необхідність підготувати вузли під відповідні європейські процедури: митні модулі, цифрове відстеження, доступ до інженерної інфраструктури на прозорих умовах. У такій конфігурації логістика ставала інструментом індустріалізації на місцевому рівні і не вимагала політично ризикових кроків [65; 69].

Оголошення у 2013 році масштабної ініціативи розвитку перетворило розрізнені практики у впорядковану фінансово-інституційну архітектуру. Під великі інфраструктурні рішення з'явилися інструменти розвитку, які зрозумілі європейським аудиторам і регуляторам: спеціалізовані фонди і участь багатосторонніх банків, що працюють за процедурами розкриття інформації і екологічно-соціальними стандартами. Головний зміст полягав у тому, що великі наміри переходили у форму проєктів, які можна розкласти на фази, оцінити, профінансувати та відзвітувати. Це зменшувало хисткість обіцянок і збільшувало частку рішень, які проходили всі етапи погоджень у країнах із

«щільним» правовим режимом [38]. У цьому полягала і практична цінність для України: за наявності прозорості схеми фінансування і процедур, сумісних із правом Європейського Союзу, політичні ризики знижувалися, а часові горизонти погоджень ставали передбачуванішими.

Напередодні 2022 року загальна картина у Європі вже змістилася від придбань готових активів до інвестицій з нуля та спільних підприємств. Секторно увага концентрувалася на логістиці, міських сервісах і виробничих ланцюгах, де можна забезпечити локалізацію і прозорість. Це зумовлювалося і регуляторними фільтрами, і прагненням уникати високої політичної ціни в чутливих сферах [15]. Для України це означало, що там, де рішення спирається на міські програми та інженерні мережі, задіяні місцеві банки розвитку і відразу підлаштоване під європейські стандарти, воно проходить швидше і без перекосів, які неминучі у стратегічній енергетиці або телекомунікаціях.

Після повномасштабного вторгнення Росії фільтри безпеки в Європейському Союзі стали ще суворішими. Політика скринінгу інвестицій, кібербезпека, захист критичних мереж і даних – усе це різко обмежило простір для угод у найбільш чутливих секторах. Водночас залишилися відкритими ті канали, які і раніше показували стійкість: логістика, міський транспорт, енергоефективність, цифрові рішення в управлінні вантажами та митниці. Вони не вимагали доступу до «ядер» інфраструктури, але створювали швидкий видимий ефект для економіки і громад. У результаті економічна взаємодія не зникла, а перейшла на конфігурації, де ризики контролюються процедурою, а політична чутливість – мінімальна. Для України це контекст, у якому будь-які ініціативи з китайськими партнерами повинні від самого старту відповідати європейським маршрутам погоджень і не перетинати меж у сферах, які з очевидних причин стали предметом особливої уваги [62].

Той самий період став перевіркою для гуманітарних і освітніх каналів. Університетські угоди, подвійні дипломи, академічні програми, культурні активності – усе це збереглося там, де було надійне управління, прозорі фінанси і зрозумілий практичний зміст. Для економіки це важливо з утилітарних причин:

логістика, міські сервіси, енергоменеджмент, цифрові модулі управління транспортом потребують фахівців, які володіють мовою і процедурною культурою партнерів. У країнах Центрально-Східної Європи ці канали забезпечували сталий попит на спільні проєкти, а для України вони дають відчутну кадрову опору там, де розв'язуються прикладні завдання і, де не потрібні політично гострі кроки [49].

Ще одна стала лінія – це локалізація. Будь-яке рішення, яке переміщує створення вартості ближче до логістичного вузла або міського сервісу, легше обґрунтовується в очах громад і регуляторів. У Центрально-Східній Європі це виражалося в індустріальних майданчиках із короткими циклами, сервісних лініях, модернізації транспорту, теплового господарства, систем освітлення і переробки відходів. Те саме працює і для України: локалізовані рішення, співфінансовані з участю місцевих інститутів розвитку і проведені через відкриті тендери, не створюють конфлікту з європейськими правилами й не зачіпають чутливі сфери, де погодження стають надто довгими і непередбачуваними [31].

У ширшому вимірі на Україну постійно впливає трикутник Європейський Союз – Сполучені Штати – Китай. Європейський Союз визначає «правила дороги», за якими рухаються всі зовнішні учасники: конкуренція, державна допомога, публічні закупівлі, скринінг інвестицій, екологічні і соціальні стандарти, захист даних. Сполучені Штати зосереджуються на технологічних обмеженнях і безпеці ланцюгів постачання. Китай адаптує свою присутність так, щоб у складних юрисдикціях не виникало політичної напруги, тож у Європі переважають конфігурації з локалізацією, прозорим фінансуванням і участю місцевих партнерів. Ця сукупність факторів формує для України інституційну рамку, у межах якої прийнятні проєкти мають спільні риси: вони з самого початку розраховані на відповідність європейським процедурам, не вимагають доступу до критичних ядер інфраструктури і дають безпосередній економічний ефект там, де живуть виборці та працює бізнес [75].

Договірно-правові інструменти між Україною та Китаєм у цьому контексті виконують конкретну функцію – задають коридор, у якому міністерства, відомства і міста можуть рухати прикладні рішення. Міжурядові комісії, меморандуми і секторальні протоколи самі по собі не створюють результат, але визначають послідовність дій, склад документів і відповідальні органи. Коли ці рамки збігаються з європейськими процедурами, час узгоджень скорочується, а ризик політичних збоїв зменшується. Коли ні – політичні сигнали зникають у довгих циклах перевірок, і ініціативи завмирають. Регіональний досвід якраз і показує, що скоординована робота міжурядових механізмів із місцевими вимогами до закупівель, локалізації та моніторингу дає результат там, де «великі» обіцянки не проходять перевірку процедурою [38].

Економічні наслідки для України до 2022 року і після нього вписуються в цю логіку без відхилень. До вторгнення в Європі найкраще працювали конфігурації, де логістика перетікала в індустріальний сервіс, а міські програми модернізації отримували фінансування і кадрову підтримку. Після 2022 року ця структура виявилася ще помітнішою, оскільки чутливі сегменти опинилися під посиленням контролем. Проте саме там, де від самого початку було запроектовано поетапність і прозорість, рух не зупинився [46]. Умови стали жорсткішими, але технологія узгодження залишилася тією ж: відкриті тендери, розкриття бенефіціарів, оцінка впливу, локальні партнери, фазування фінансування. У цих межах співпраця може давати результат і не створює колізій із політикою союзників.

У підсумку склалася цілісна картина, де політичні заяви мають значення лише як початковий імпульс, а реальний зміст відносин визначається сумісністю з європейськими правилами, доступом до інженерної інфраструктури, вмінням працювати з міськими і регіональними структурами, прозорим фінансуванням і наявністю людей, здатних вести проєкти у двох правових і мовних середовищах. Від 1991 року до повномасштабного вторгнення Росії, а також у період після нього, Центрально-Східна Європа демонструє одну і ту саму закономірність: там, де рішення спираються на

процедуру і локалізацію, вони реалізуються; там, де намагаються обійти «щільність» права, – зупиняються. Україна опинилася в полі дії саме цієї закономірності і вимушена співвідносити будь-яку співпрацю з Китаєм із європейськими стандартами і безпековими фільтрами, які стали ще суворішими після 2022 року. Реальність полягає в тому, що можливості не зникли, але вони концентруються там, де немає потреби торкатися найчутливіших вузлів інфраструктури і де вигода для громад очевидна, підтверджена документами і перевіряється інституціями, що мають довіру у Європейському Союзі. Саме тому сьогодні ключовими залишаються логістика, міська інфраструктура, енергоефективність, цифрові сервіси обробки вантажів і міського транспорту, а також гуманітарні й освітні канали, які забезпечують кадри і зменшують ціну політичних узгоджень. Ця конфігурація і є фактичним підсумком тридцятирічного руху регіону до моделей, де інвестиції йдуть туди, де їх уміють готувати і супроводжувати в межах зрозумілих правил, а політичний рівень – лише задає рамки, в яких працює процедура.

3.2. Проблеми двостороннього співробітництва КНР та України

З 1991 року українсько-китайська взаємодія формувалася в рамках трьох ключових практичних площин: торгівельно-інвестиційні зв'язки, інфраструктурно-логістична інтеграція та співпраця в сфері освіти та науки. Правова основа цієї взаємодії – зокрема, угоди про економічну, науково-технічну та науково-освітню співпрацю, а також робота Двохсторонньої міжурядової комісії – надала Україні формальні механізми для залучення китайського капіталу, технологій та фінансування. Однак з посиленням інтеграційних процесів України з Європейським Союзом, зокрема після підписання Угоди про асоціацію (2014) та запровадження відповідності до *acquis communautaire*, будь-який значний інвестиційний проєкт став підлягати вимогам європейського правового поля: конкуренції, державної допомоги, закупівель, скринінгу іноземних інвестицій та екологічних стандартів. Таким чином, реалістичний коридор українсько-китайської співпраці сьогодні

визначається не лише наявністю інструментів, а саме їхньою сумісністю з європейськими регуляторними рамками – тобто поєднанням потенціалу китайських інвестицій із обов’язковою адаптацією до європейських норм [33].

На інвестиційному напрямку еволюція взаємодії була визначена трьома фундаментальними обмеженнями: походженням капіталу, режимом контролю за стратегічними активами та рівнем прозорості процедур. На початку 2000-х років першими значущими ініціативами стали проекти у сфері авіаційної та машинобудівної промисловості, які, однак, не отримали масштабного розвитку через високу політичну чутливість та відсутність відповідності до європейських стандартів [49]. Згодом акцент змістився на сфери з нижчою геополітичною і регуляторною чутливістю – зокрема, на інфраструктурні проекти та зелене фінансування. Саме ці напрямки, які легше інтегруються в систему європейських правил, стали джерелом найбільш стійких і реалізованих результатів у Центрально-Східній Європі. Для України це відкриває конкретні, але обмежені вікна можливостей: модернізація міського транспорту, енергоефективність будівель, логістичні хаби, цифрові сервіси управління вантажними потоками [38].

У сфері логістики реальні можливості виникають там, де інфраструктура не лише фізично, а й інституційно стикується з правовими та економічними системами регіону. Розвиток євразійських залізничних маршрутів Китай–Європа створив нову логістичну архітектуру, в якій регулярність потоків визначається не лише транзитною доступністю, а й відповідністю митним, технічним та адміністративним стандартам ЄС. Українські сухі порти, внутрішні термінали, митно-сортувальні потужності та цифрові митні системи можуть бути інтегровані в цей ланцюг лише за умови повної сумісності з європейськими процедурами: прозорими закупівлями, поетапним фінансуванням, дотриманням стандартів ISO та вимогами до екологічної відповідальності. У регіоні така модель вже продемонструвала свою ефективність: логістичні хаби в Польщі, Угорщині чи Сербії не обмежуються транзитними функціями – вони трансформуються в комплексні сервісні зони зі

складанням, логістичними операціями, обробкою даних та доданою вартістю, що забезпечує стійке завантаження маршрутів і глибоке вбудовування проєктів у місцеві економіки [40].

Для України це означає конкретні, але системні кроки: модернізація внутрішніх логістичних терміналів з урахуванням європейських технічних стандартів, цифровізація митних процедур відповідно до Єдиного митного простору ЄС, інтеграція міської логістики з міжнародними залізничними коридорами, а також створення спеціалізованих логістичних зон, які обслуговують контейнерні потоки в межах європейських правил закупівель, державної допомоги та екологічного нагляду [41]. Така підхід не лише знижує політичні ризики, а й перетворює українську логістику з транзитного вузла в локальну економічну платформу, що відповідає не лише інтересам Китаю, а й стратегічним пріоритетам Європейського Союзу.

В енергетиці та комунальній інфраструктурі шансів більше, ніж ризиків, якщо дотримуватися європейських процедур. Міські програми енергоефективності, модернізація тепломереж, освітлення і громадського транспорту краще підходять під цілі зеленого переходу і допускають змішані консорціуми з участю банків розвитку, муніципалітетів і профільних підрядників. Для України саме ця конфігурація – найбільш реалістичний спосіб отримати дешевший ресурс на модернізацію міст і скорочення втрат енергії. Досвід країн Центрально-Східної Європи показує, що зв'язка кредитних ліній, локальної підрядної бази і прозорих тендерів знижує політичну чутливість і прискорює погодження, тоді як прямі великі придбання у чутливих секторах упираються у контроль і довгі перевірки [26; 47].

Освіта і наука – довгий канал, який працює незалежно від політичних циклів, якщо виконані вимоги прозорості, академічної автономії та захисту даних. Інститути Конфуція в регіоні еволюціонували від мовно-культурного профілю до прикладних програм, що годують кадрами логістику, міську інфраструктуру і промислові кластери. В українському контексті головний зиск – доступ студентів і дослідників до коротких стажувань, програм подвійних

дипломів, спільних лабораторій у сферах, де немає чутливих компонентів і де результати швидко конвертуються у місцевий ринок праці. Для Китаю користь у таких програмах – передбачувані партнери на місцях і зниження ризиків зриву інфраструктурних проєктів через брак кадрів; для України – підвищення якості людського капіталу і конкуренції у секторах, які реально модернізують міста і логістичні вузли [58; 59].

Після 2014 року, а особливо з 2022-го, рамки визначають не лише економічні розрахунки, а й безпекова оптика. Публічні сигнали Китаю щодо стабільності і миру супроводжуються у Європі жорстким режимом скринінгу інвестицій і обмеженою прийнятністю рішень у телекомунікаціях та критичній інфраструктурі. Унаслідок цього портфель по всій Центрально-Східній Європі зсунувся в бік менш чутливих сегментів, спільних підприємств і інвестицій з нуля, що відповідають національним правилам і зменшують політичну ціну участі [31; 37]. Для України це прямий сигнал, як виглядають життєздатні моделі: логістика з локалізацією доданої вартості, міська інфраструктура, зелені програми, цифрові сервіси обробки вантажів, уніфіковані із процедурами ЄС.

Окрема площина – участь у міжнародних фінансових інститутах розвитку, з якими Китай працює як донор і партнер. Проєкти Азійського банку інфраструктурних інвестицій демонструють перехід до модульних рішень, підвищення вимог до розкриття інформації, ESG-оцінок і поетапного фінансування. Це якраз той процедурний стандарт, який прийнятний для складних регуляторних юрисдикцій і стикується з європейськими підходами до прозорості. В українській практиці така конфігурація знімає частину політичних заперечень до участі китайських підрядників, бо ключова роль відводиться правилам, конкуренції і нагляду, а не прямим придбанням у чутливих сферах [26; 40].

Водночас слід враховувати геополітичні рамки. Баланс між ЄС, США та КНР для України означає, що будь-яка співпраця з Китаєм має розглядатися крізь призму європейського курсу, вимог до безпеки даних, кіберстійкості і сумісності з євроатлантичними рішеннями. Досвід регіону показує: там, де

політичні ризики нижчі і регуляторні вимоги виконані, проєкти йдуть швидше, а реакції суспільства спокійніші. Там, де є ризик перетину з оборонними технологіями чи критичною інфраструктурою, погодження затягуються або рішення заміщуються локальними чи трансатлантичними підрядниками. Українські кейси останнього десятиліття підтверджують цю закономірність і підказують робочу конструкцію – рухатися в напрямі, у якому правила ЄС виступають не бар'єром, а рамкою для притоку фінансування, локалізації робіт і розвитку спільних сервісів [32; 37].

У контексті оцінки потенційних вигод від китайських проєктів неминуче постає вимір ризиків, які мають багатовимірний характер і варіюються залежно від країни, сектора та часових параметрів. Із зростанням складності інфраструктури та чутливості її ролі в національній економіці й системі безпеки акцент поступово зміщується від суто фінансових параметрів («вартість проєкту») до аналізу впливу на регуляторне середовище, суверенітет рішень та інституційну стійкість. Європейська практика засвідчує перехід від етапу швидкого укладення угод до етапу посиленої регуляторної перевірки, коли кожен контракт оцінюється крізь призму вимог прозорості, режиму державної допомоги, правил конкуренції, захисту даних і захисту критичної інфраструктури. У результаті придбання великих пакетів активів у чутливих секторах поступилися місцем інвестиціям «з нуля», створенню спільних підприємств та поетапним фінансовим моделям із жорсткішим інституційним наглядом. Така трансформація знижує політичні ризики, але не усуває їх повністю, оскільки перенаправляє основний масив ризиків у площину процедурних механізмів та довгострокових зобов'язань держави перед інвесторами й кредиторами [36].

Боргова залежність з'являється не тоді, коли країна залучає гроші, а тоді, коли не може керувати умовами, графіками і перерозподілом ризиків між бюджетом, банками розвитку та приватним сектором. Типова слабка ланка – великі інфраструктурні пакети з одночасним тиском на бюджет, енергетичні мережі та земельні питання. Тут важить не прапор кредитора, а те, чи

розкладено проєкт на модулі, чи є можливість зменшити обсяг без штрафів, чи передбачені незалежні аудит і моніторинг. Європейські правила якраз вимагають модульності, конкуренції і прозорого нагляду, тому ті країни Центрально-Східної Європи, що тримаються цієї рамки, різко зменшують ризик боргової пастки. Але зменшують – не означає нівелюють: якщо місто чи міністерство обіцяє завищене завантаження об'єкта або соціальні тарифи, які не покривають витрати, проблеми з платежами неминуче з'являться. Саме така логіка і штовхнула більшість урядів регіону до поступової відмови від «великих угод під ключ» на користь менш чутливих зелених і міських проєктів з часткою місцевого співфінансування і довшими періодами тестування. Коли ризики розкладено між сторонами, політична ціна обслуговування боргу нижча і керованіша [28].

Політичний тиск зазвичай не формулюється прямо. Він з'являється як очікування лояльності в голосуваннях, як протидія критичним оцінкам у медіа, як бажання «довести конструктивність» у питаннях, що не пов'язані з проєктом, але важливі для партнера. У регіоні Центрально-Східної Європи такий тиск найчастіше проявлявся тоді, коли економічні угоди випереджали правову «прошивку» в національних правилах і не мали зрозумілого нагляду з боку європейських інституцій. Коли платформа «16+1» тільки стартувала, політичні сигнали переважали над процедурними деталями, через що країни отримували різні очікування і різні домовленості, які потім доводилось адаптувати до норм ЄС. Саме цей досвід змусив уряди перевести взаємодію з Китаєм в прозорі двосторонні канали, де ключову роль відіграють європейські вимоги до закупівель, держдопомоги і скринінгу інвестицій [37]. Відтоді тиск не зник, але простір для нього помітно звузився, бо будь-яку політичну «поступку» можна легко побачити в процедурах і оскаржити в суді або в європейських структурах.

Конфлікти інтересів із західними партнерами виникають там, де китайські угоди перетинаються з безпекою мереж, даних та оборонними ланцюгами. Це боляче вдарило по телекомунікаціям і енергетиці, де учасник, який контролює ядро мережі або дані споживачів, потенційно впливає на безпеку всієї системи.

Відповідь Європейського Союзу – посилений контроль, спільні стандарти та право держави сказати «ні» навіть вигідній на папері пропозиції. Тому структура інвестицій у Європі змінилася: передусім greenfield-проекти й спільні підприємства в менш чутливих сегментах, де технологічні ядра і дані лишаються під наглядом і в юрисдикції ЄС. Для міських і логістичних проєктів це означає менше політики і більше процедури; для критичних секторів – довші перевірки і вищий поріг доказів того, що керування ризиком справді забезпечено [52]. На рівні емоцій це часто виглядає як «охолодження» до Китаю, але по суті це перехід до формату, який дозволяє працювати без конфлікту з трансатлантичними зобов'язаннями і всередині режиму європейського права.

Найпоказовіше ці зміни видно на прикладі інвестиційних потоків. Коли у 2023 році в Європі зафіксували спад великих придбань і різкий перекис у бік проєктів із нуля, стало очевидно, що політика в регіоні тепер вирішується до «першої лопати»: в міністерствах фінансів, енергетики, інфраструктури, у відомствах із закупівель і конкуренції. Якщо інвестор готовий до поетапної побудови, до локалізації і до перевірок за стандартами ЄС, діалог іде. Якщо наполягає на швидкому доступі до критичних елементів мереж чи даних – таке або відсікають, або переносять у форму, де доступу до ядра немає, а роль зводиться до постачань чи сервісу. Угорський приклад із надвеликим пакетом у ланцюгу електромобільності показує інший вид ризику: концентрацію інвестицій у вузлі, що піднімає питання навантаження на мережі, воду, відходи і місцеві бюджети. Коли половина європейського припливу припадає на одну країну, будь-який збій чи зміна політики інвестора автоматично стають проблемою для уряду, що взяв на себе інфраструктурні зобов'язання. Європейська відповідь – більше прозорості та планування мереж, екологічні оцінки і вимога синхронізувати інвестиції з пропускнуою здатністю інфраструктури [54]. Це не гарантія безпроблемності, але набір запобіжників, який дозволяє політично пережити збої і не отримати «ефект доміно» у регіоні.

Африка, Південна та Південно-Східна Азія, Латинська Америка і Океанія дали низку уроків, які в Європі перетворили на регуляторні норми. Проблеми

виникали там, де повний життєвий цикл проєкту залежав від одного кредитора, одного підрядника і одного каналу політичної підтримки. Коли завищені прогнози трафіку чи доходів накладалися на жорсткі умови обслуговування боргу, бюджетна стійкість порушувалася. Від цього сценарію європейські країни відгороджуються модульністю, незалежними аудитами, відкритими тендерами і розподілом ролей між банками розвитку, комерційними кредиторами і державним бюджетом. Власне, саме так і задумано сучасну «портфельну» модель: більше дрібніших рішень замість одного мегапроєкту, більше локальної участі замість імпортованого «під ключ», більше публічної звітності замість неформальних політичних гарантій [64]. Це зменшує ризик боргової залежності та звужує коридор можливого політичного тиску після запуску

Медіа-і освітня співпраця сама по собі не несе фіскального тиску, але створює інформаційні ризики, якщо не врівноважена академічною автономією та прозорими угодами. Коли Інститути Конфуція працюють як мовні центри зі зрозумілими договорами, співфінансуванням і роллю приймаючого університету в кадрових рішеннях, це знижує підозри і конфлікти. Коли ж очікується «пакет» у вигляді безкоштовних програм без звітності й без залучення університету до управління, з'являється поле для політичних трактувань і втрати довіри. Тому у 2020-х роках у регіоні спостерігаємо раціоналізацію мережі: менше екстенсивного зростання, більше локалізації змісту курсів, чіткі фінансові угоди, аудит даних і співпраця з місцевими програмами подвійних дипломів [57]. Це і є відповідь на ризики м'якого впливу: світло, правила і місцева спільна відповідальність.

Окремий блок ризиків пов'язаний із тим, як китайські економічні інструменти перетинаються з війною Росії проти України. Обережні публічні заяви Пекіна про стабільність і мир супроводжуються практичною переорієнтацією європейських партнерів на ті формати співпраці з Китаєм, які не зачіпають оборонні ланцюги, кібербезпеку, контроль за даними і критичні мережі. Звідси – зсув у бік спільних підприємств, greenfield-інвестицій у сфері

логістики і міської інфраструктури, поетапних кредитів під «зелені» програми. Для України це означає, що проєкти, які не конфліктують із трансатлантичними зобов'язаннями і нормами ЄС, отримують шанс; усе, що межує з обороною або може вплинути на критичні мережі, автоматично переходить у зону тривалих перевірок і високої політичної ціни. Цей контекст не зникне швидко, а отже ризики доведеться рахувати на роки вперед [66].

Співпраця Китаю з Росією додає ще один шар невизначеності для країн Європи. Навіть якщо формально мова про цивільні товари чи непрямі канали взаємодії, політична оптика в ЄС і США лишається жорсткою, і це впливає на оцінку будь-яких угод із китайською участю в Європі. Відповідь європейських інституцій – дбайливі процедури скринінгу, перевірка походження коштів та ланцюгів постачання, а також вимога довести, що проєкт не перетнеться із санкційними ризиками або підозрами у подвійних цілях. Наслідок для практики простий: що глибше проєкт у сфері оборонних технологій чи критичних мереж, то менша ймовірність його погодження і то вищі витрати на юридичний супровід і контроль [61]. Саме тому країни Центрально-Східної Європи віддають перевагу міським і логістичним напрямам, де політичні ризики нижчі і де локальні вигоди легко пояснити суспільству.

Ризики для даних і кіберстійкості виходять на перший план навіть у «безневинних» на вигляд сегментах – міські диспетчерські системи, цифрові модулі митниці чи відстеження вантажів. Тут компроміс виглядає так: відкриті технічні вимоги, локальне розміщення критичних даних, розділення ролей між іноземним постачальником і місцевим інтегратором, незалежні тести безпеки, доступ регулятора до коду там, де це потрібно. Якщо ці умови виконані, ризики обмежуються рівнем, прийнятним для держави і для ЄС; якщо ні – проєкт або не стартує, або обрізається до рівня простих поставок без доступу до ядра системи [51; 67]. Тобто «цифрові» ризики розв'язують не загальними деклараціями, а конкретними контрактними вимогами і технічним наглядом на етапі впровадження і супроводу.

Управлінські ризики часто недооцінюють. Йдеться про те, що велика частина проблем народжується не в Пекіні чи Брюсселі, а в кабінетах місцевих комісій. Погано підготовлені ТЕО, завищені прогнози завантаження, занижені витрати на експлуатацію, неготовність мереж до підключення нового об'єкта – усе це збільшує шанси конфлікту з інвестором і політичної кризи навколо проєкту. Європейська практика змусила уряди і міста підтягувати «домашню роботу»: робити незалежні оцінки, складати реалістичні графіки локалізації, заздалегідь планувати підстанції, воду, відходи, транспортні під'їзди. Там, де цей рівень підготовки є, китайські інвестиції працюють як доповнення до місцевих стратегій; там, де його немає, будь-який інвестор стає зручним «винним» і політичним подразником [41; 48]. Звідси і висновок для ризик-менеджменту: найкращий захист від політичних і боргових ризиків – добре зібраний пакет ТЕО, прозорий тендер і здатність міста чи міністерства вести проєкт від першого каменя до першого року експлуатації.

Також варто звернути увагу на ризик «схованої асиметрії», коли країна зав'язується на один ланцюг вартості і втрачає маневр у промисловій політиці. Це найвиразніше видно у прикладах, де регіон різко втягується в один сегмент – наприклад, у батарейну хімію чи складання – і будує під нього підстанції, дороги, водні об'єкти. Коли через кілька років глобальна кон'юнктура змінюється, з'являється ризик недозавантаження і політичної суперечки про те, хто винен у «порожніх» індустріальних парках. Європейська відповідь – вимога диверсифікації в межах кластерів і поетапні зобов'язання інвестора щодо локалізації, щоб у разі зміни планів «коробка» не лишилася без життя [42]. Там, де держава наперед домовляється про універсальні мережеві рішення і загальні сервіси, ризик асиметрії м'якший; там, де мережі будують під одного гравця, ризик вищий і політичні ставки більші.

Ці ризики не означають, що співпраця з Китаєм неможлива. Вони означають, що життєздатні моделі – це не короткі «великим мазком» домовленості, а довгі процедурні маршрути з прозорими правилами, розкладеним борговим навантаженням, локалізацією доданої вартості і

технічним контролем на кожному етапі. Європейський досвід підтверджує: коли інвестиції розгортаються як модульні рішення з участю банків розвитку, коли доступ до чутливих даних і мереж чітко обмежений, коли міста і міністерства спроможні планувати інфраструктуру і звітувати публічно, політична ціна для уряду падає, а довіра суспільства зростає.

Для України всі ці висновки мають пряме застосування. Війна Росії проти України, жорсткіші правила ЄС і уважний погляд США означають, що коридор можливого визначений наперед: менш чутливі сектори, поетапне фінансування, прозорі тендери, локалізація і контроль за даними. Будь-які спроби повторити старі схеми з великими придбаннями або неформальними політичними гарантіями лише підвищать ризики конфлікту з західними партнерами і ризик боргового навантаження. Натомість міські проекти, логістичні хаби, зелена модернізація і освітні програми – це саме те поле, де Китай може виступати як один із інвесторів або підрядників у конфігурації, що прийнятна для європейського права і для українського суспільства. Ризики тут не зникають, але стають вимірюваними і керованими – а це і є головний показник того, що політика працює не на коротку вигоду, а на довгу стійкість.

3.3. Прогнозування пріоритетних напрямів двосторонньої взаємодії держав

Російська Федерація веде проти України довготривалу війну, яка включає поєднання традиційних воєнних дій із системними інформаційними, енергетичними, кібернетичними та дипломатичними інструментами тиску. В умовах зростання інтенсивності конфлікту Україна прискорила стратегічне зближення з європейським і трансатлантичним безпековим простором, що виявляється у поглибленій співпраці зі Сполученими Штатами, Європейським Союзом та НАТО, а також у гармонізації нормативно-правових стандартів із *acquis* ЄС.

Саме ці безпекові реалії визначають рамку сучасної української політики щодо Китайської Народної Республіки. Збереження стійкої військово-технічної,

фінансової та політичної підтримки з боку західних партнерів стає безумовним пріоритетом, і будь-які кроки України у напрямку взаємодії з Пекіном мають оцінюватися крізь призму їхньої відповідності інтересам США та ЄС. Водночас надмірне дистанціювання від КНР може створити ризик формування рішень щодо України без її участі, особливо у просторах, де Китай має значний вплив – у глобальних ланцюгах постачання, інфраструктурних проектах, фінансових механізмах і регіональних дипломатичних майданчиках. За цих умов доцільною стає стратегія обмеженої, сумірної з євроатлантичним курсом взаємодії та послідовної комунікації, спрямованої на мінімізацію політичних підозр щодо мотивів України [10; 11].

Формування такої стратегії потребує врахування насамперед нормативних і процедурних тенденцій, що усталилися в ЄС та Центрально-Східній Європі протягом останнього десятиліття. Регіон поступово відійшов від практики масштабних «інтегрованих пакетів» співпраці з Китаєм на користь портфельних і поетапних проектів, які передбачають скринінг іноземних інвестицій, ретельну оцінку екологічних і соціальних впливів, а також максимальну прозорість і конкуренцію. У цих рамках формати китайської присутності, що вважаються прийнятними для Європейського Союзу, мають чіткі характеристики: перевага greenfield-інвестицій над придбанням чутливих активів, створення спільних підприємств замість ексклюзивних підрядів, поетапність фінансування, що дозволяє коригувати масштаб проекту без значних санкцій. Для України адаптація цієї логіки є необхідною вже в умовах війни, оскільки вона забезпечує відповідність очікуванням партнерів і знижує політичні ризики, пов'язані з будь-якими домовленостями з КНР [68].

Не менш важливими є процеси, що характеризують саму китайську економічну поведінку в Європі. Протягом останніх років КНР демонструє помітне переорієнтування з придбання стратегічних активів на інвестиції «з нуля», зосереджені на менш чутливих галузях – логістиці, міській інфраструктурі, енергоефективності, технологіях для обробки даних без доступу до їхніх «ядер», муніципальних сервісах. Характерним є також

посилення готовності працювати в межах регуляторних вимог ЄС, включно з відбором підрядів на конкурентних умовах та дотриманням стандартів багатосторонніх інституцій, таких як Азійський банк інфраструктурних інвестицій. Ці спостереження дають змогу Україні орієнтувати співпрацю на ті напрями, які не створюють суперечностей із трансатлантичними зобов'язаннями та відповідають європейським практикам у сфері економічної безпеки [12; 14].

Окремої уваги потребує питання дипломатичної манери та публічної мови, що супроводжує українські комунікації з Пекіном. Китай ретельно аналізує риторику партнерів і відрізняє ідеологічні декларації від практичної взаємодії. Тому ефективна політика потребує стриманої, інституційно вмотивованої аргументації, яка зосереджує увагу на відбудові, модернізації інфраструктури, «зеленій» трансформації та інноваційних секторах, що не зачіпають критичні елементи національної та союзницької безпеки. Водночас мають бути чітко визначені сегменти, у яких співпраця є небажаною або обмеженою: оборонні технології, телекомунікаційні мережі, критична інфраструктура, дані стратегічного значення, енергетичні системи. Прозорість таких обмежень мінімізує можливість хибних очікувань і знижує ризики зовнішнього політичного тиску [73].

У межах зазначених рамкових обмежень доречно вибудовувати багатовимірну архітектуру взаємодії з КНР, яка спирається на кілька взаємопов'язаних напрямів. Передусім ідеться про політичний трек співпраці, що включає регулярні робочі контакти на рівні МЗС, профільних міністерств, парламентської взаємодії, муніципальної дипломатії ключових міст, а також академічних і експертних платформ. Присутність у цих комунікаційних каналах дозволяє системно пояснювати українську політику, оперативно нейтралізувати викривлені інтерпретації російсько-української війни та запобігати виникненню інформаційного вакууму, який може бути заповнений зовнішніми наративами. Крім того, регулярність контактів зменшує ризики ухвалення позицій або

рішень щодо України без її участі та надає можливість уточнювати підходи КНР до питань війни, санкцій і післявоєнного врегулювання [67].

Не менш важливим є економічний напрям, який потребує чіткої фільтрації крізь критерії безпеки, прозорості та відповідності *acquis* ЄС. Тут можуть бути здійснювані проекти у сфері логістики «схід–захід», створення внутрішніх сухих портів, міської модернізації (енергоефективність будівель, громадський транспорт, системи утилізації відходів), індустріальних сервісів і цифрових рішень, орієнтованих на модулярні компоненти без доступу до критичних даних. Економічна співпраця повинна ґрунтуватися на відкритих закупівлях, прозорих умовах фінансування та незалежних аудитах. Поетапне введення відповідальності й механізмів корекції масштабів проекту є запобіжником проти боргової залежності. Участь багатосторонніх інституцій, зокрема Азійського банку інфраструктурних інвестицій, підсилює легітимність угод і зменшує зовнішньополітичну вразливість співпраці [59].

Третім значущим напрямом виступає гуманітарно-освітній вимір. За умови чіткої регламентації такої взаємодії інститути Конфуція, університетські програми та академічні обміни можуть відігравати конструктивну роль. Передумовами ефективності є прозорі двосторонні угоди, співфінансування, провідна роль українських закладів освіти у кадрових рішеннях, локалізація навчальних планів та регулярні аудити використання ресурсів і даних. Для України ці програми можуть стати джерелом підготовки фахівців, яких потребуватиме післявоєнна відбудова – перекладачів, менеджерів ланцюгів постачання, енергоменеджерів, ІТ-координаторів. Для Китаю такий формат становить малочутливий іміджевий канал, а для західних партнерів – підтвердження того, що гуманітарна взаємодія не генерує політичних ризиків і не трансформується у приховану залежність [47].

Разом із тим ці напрями накладаються на комплекс стримуючих обставин, які визначають ступінь прийнятності будь-яких домовленостей із КНР. Передусім вирішальним є фактор західної підтримки України: будь-яка форма співпраці з Пекіном не повинна викликати сумнівів у Вашингтоні та Брюсселі

щодо готовності Києва дотримуватися санкційних режимів, вимог кібер- і телекомунікаційної безпеки, правил державної допомоги та конкурентних процедур. У разі потенційної чутливості проекту варто завчасно проводити консультації з трансатлантичними партнерами, щоб зняти політичні ризики до початку реалізації [39].

Суттєве значення має й підхід КНР до російсько-української війни. Обережна риторика Пекіна та глибина торговельно-технологічної взаємодії з Москвою сприймаються Заходом як ризикові чинники, що посилює увагу до будь-якої активності України у китайському напрямі. Тому українська політика повинна системно артикулювати засадничі принципи – непорушність суверенітету і територіальної цілісності, недопустимість обходу санкцій, відсутність доступу до чутливих технологій або подвійного призначення. Особливістю сучасної ситуації є те, що сама КНР у Європі дедалі частіше концентрується на менш чутливих секторах, що створює можливість для технічно зрозумілих і політично безпечних форматів співпраці [32; 51].

Завершальний компонент цієї системи пов'язаний із станом українських інституцій. Низка ризиків – від боргового навантаження до затримок будівництва та управлінських дисфункцій – виникає там, де відсутні якісні техніко-економічні обґрунтування, надійні прогнози, комплексна інфраструктурна підготовка територій на рівні підстанцій, водопостачання, переробки відходів та транспортних вузлів [36; 52]. Підвищення спроможності українських інституцій – через впровадження стандартів проєктного менеджменту, незалежних ТЕО, прозорих закупівель, публічної звітності та участі громадськості – є необхідною умовою не лише для взаємодії з Китаєм, але й для мінімізації ризиків у співпраці з будь-яким зовнішнім партнером. Це також робить переговорний процес передбачуванішим і виключає очікування щодо «особливих умов» чи неформального режиму домовленостей.

У післявоєнній перспективі доречна модель обережної взаємодії на тих треках, де наша інтеграція до ЄС додає, а не забирає можливостей. Логістичні коридори, внутрішні термінали, індустріальні парки з короткими виробничими

циклами, міська інфраструктура, енергоефективність, переробка відходів, окремі цифрові сервіси з локальним зберіганням даних – усе це напрямки, у яких присутність китайських компаній може бути оформлена так, щоб відповідати праву ЄС, не конфліктувати з безпекою й водночас давати робочі місця і податки. У таких конфігураціях Китай – не друг і не ворог, а великий гравець, із яким вигідно й безпечно тримати зв'язок як суб'єкт, а не як «чиясь сфера впливу». Саме так діють у Центрально-Східній Європі країни, які пройшли шлях від декларацій до процедур і сьогодні знижують політичні ризики завдяки дисципліні правил [9; 14].

Окремо варто підтримувати «довгі» канали – академічні, культурні, міські побратимства, спільні дослідницькі програми, але лише з прозорим фінансуванням, локалізацією змісту і провідною роллю українських установ. Вони не створюють чутливих залежностей, але дають кадрову базу для відбудови й інтеграції у ланцюги постачання. Водночас ці канали мають бути захищені від перетворення на політичні воронки: публічні договори, аудит даних, зрозумілі процедури добору викладачів і керівників програм – це стандарт, який уже застосовують університети Центрально-Східної Європи й який знімає підозри у прихованих мотивах [56].

Україна не може й не повинна відмовлятися від контактів із КНР, але і не може дозволити собі кроки, що підривають допомогу Заходу або втягнуть країну у довгі й дорогі пастки у критичних секторах. Оптимальна стратегія – постійна комунікація з Пекіном, чітке розмежування дозволених і заборонених сфер, рання синхронізація з ЄС і США, жорсткі процедури відбору і прозорі закупівлі, опора на багатосторонні інститути та локалізацію доданої вартості. У цьому режимі Китай залишається важливим співрозмовником і можливим інвестором у безпечних секторах, а Україна зберігає суб'єктність, не дає вирішувати свою долю за спиною і рухається до відбудови в логіці, яка сумісна з європейським правом і нашими безпековими рамками. Саме така конфігурація сьогодні працює в Центрально-Східній Європі й відповідає реальній еволюції інструментів китайської політики в Європі – від разових «угод-символів» до

процедурних, поетапних і прозорих рішень, що витримують перевірку суспільством і партнерами.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було проаналізовано місце України у зовнішньополітичних пріоритетах Китайської Народної Республіки, окреслено проблеми та перспективи двосторонньої взаємодії, а також визначено можливі напрями подальшої співпраці в умовах трансформації регіональної та глобальної безпеки. Проведений аналіз дозволяє сформулювати низку узагальнень.

Україна займає у стратегії КНР позицію важливого, але вибіркового партнера, співпраця з яким визначається поєднанням економічного інтересу та регуляторних обмежень, успадкованих від європейського контексту. Взаємодія розвивалася переважно в тих секторах, де поєднання українських можливостей та китайських ресурсів не створювало політичної чутливості – у логістиці, аграрному експорті, міській інфраструктурі, освітньо-наукових програмах. Одночасно Пекін адаптував свою присутність до норм Європейського Союзу, що формують базову рамку для будь-яких домовленостей за участю України.

Проблеми двостороннього співробітництва пов'язані не лише зі складністю геополітичного середовища, але й з інституційними та процедурними чинниками. Серед ключових стримуючих факторів – регуляторні вимоги ЄС у сферах конкуренції, державної допомоги, публічних закупівель і скринінгу іноземних інвестицій; підвищена чутливість західних партнерів щодо доступу до критичної інфраструктури, телекомунікацій та даних; ризики боргових зобов'язань у великих інфраструктурних проектах; а також управлінська недостатність на національному та муніципальному рівнях. Досвід країн Центрально-Східної Європи свідчить, що саме якість проектної підготовки, прозорість процедур та відповідність *acquis* ЄС визначають життєздатність економічної співпраці з КНР.

Оцінка можливостей співпраці засвідчила, що найбільш перспективними для України залишаються сектори, які одночасно відповідають вимогам безпеки та розвитку. Йдеться про логістичні коридори, внутрішні термінали і dry ports, модернізацію міської інфраструктури, проекти з енергоефективності, муніципальний транспорт, цифрові сервіси управління вантажами й митними операціями, а також гуманітарно-освітні програми, що забезпечують кадрову підготовку для відбудови. Такі напрями не потребують доступу до чутливих секторів і добре стикуються з європейськими процедурами та політикою прозорості.

Ризики взаємодії з КНР мають комплексний характер і підлягають управлінню лише за умови суворого дотримання нормативних вимог та процедур. Значними залишаються загрози боргового навантаження у випадку непрозорих або масштабних інфраструктурних проєктів; політичні наслідки потенційної асиметрії у відносинах; конфлікти інтересів з трансатлантичними партнерами в чутливих секторах; а також ризики кібербезпеки і захисту даних, що виникають у ході цифровізації сервісів. Виявлено, що зменшення таких ризиків можливе через фазування проєктів, участь багатосторонніх інституцій, локалізацію доданої вартості, незалежний аудит та прозорі закупівлі.

Перспективи українсько-китайської взаємодії формуються на перетині інтересів трьох центрів сили – ЄС, США та КНР. За умови дотримання процедур прозорості, захисту даних, регуляторних вимог ЄС і політичних пріоритетів євроатлантичної інтеграції Україна може використовувати обмежені, але реалістичні можливості співпраці з КНР у сферах логістики, міської модернізації, зеленої економіки й освіти.

ВИСНОВКИ

Отже, за результатами дослідження Зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально–Східній Європі можна зробити такі висновки:

1. Розкрито теоретико-методологічні підходи до вивчення зовнішньої політики держав, що дозволило сформулювати цілісне уявлення про її зміст, функції та механізми реалізації у сучасній системі міжнародних відносин. Визначено ключові концепції, які пояснюють поведінку держав на міжнародній арені, зокрема неореалізм, неолібералізм та конструктивізм, що забезпечило теоретичну основу для аналізу зовнішньополітичної стратегії Китайської Народної Республіки. З'ясовано, що неореалістичний підхід акцентує увагу на силовому балансі, конкуренції держав і прагненні до посилення національної потужності, що є важливим для розуміння стратегічних мотивів КНР. Неоліберальний підхід підкреслює роль міжнародних інституцій, економічної взаємозалежності та кооперації, що особливо проявляється у китайських інтеграційних ініціативах у Центрально-Східній Європі. Конструктивістська перспектива дозволяє проаналізувати значення ідентичності, наративів та ідеологічних факторів у формуванні зовнішньої політики Китаю, зокрема концепції «мирного піднесення» та «спільної долі людства». Установлено, що комплексний підхід до теоретичного аналізу створює можливість поєднувати матеріальні та нематеріальні чинники у вивченні зовнішньополітичних стратегій.

2. З'ясовано історичні передумови та етапи формування зовнішньополітичної стратегії КНР, встановлено її трансформацію від ізоляціоністської моделі до активної участі у глобальних політичних та економічних процесах. Показано, що ключовим поштовхом до цих змін стали економічні реформи періоду Ден Сяопіна, які передбачали модернізацію економіки та поступове відкриття країни для зовнішнього світу. Саме запровадження політики ринкових перетворень та розвиток зовнішньої торгівлі зумовили необхідність інтеграції Китаю у міжнародні економічні структури, що

зрештою привело до вступу держави до Світової організації торгівлі. Посилення економічної присутності на глобальних ринках сприяло формуванню прагнення КНР закріпити свій міжнародний статус і стати впливовим учасником світової політики. На цьому етапі було сформовано концепцію «мирного піднесення», спрямовану на демонстрацію намірів Китаю розвиватися через співпрацю, а не конфронтацію, що стало важливим елементом легітимації його зовнішньополітичних дій. Подальший розвиток цієї стратегії логічно вилився у створення масштабних зовнішньоекономічних інструментів, зокрема ініціативи «Один пояс, один шлях», яка забезпечує інфраструктурне та інвестиційне проникнення КНР у різні регіони світу.

3. Виокремлено інституційні та геоекономічні механізми реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі. Доведено, що ключовими інструментами впливу виступають ініціатива «Один пояс, один шлях» та формат «Китай – ЦСЄ», оскільки саме через них Китай розширює економічну співпрацю та закріплює свою присутність у регіоні. Розвиток інвестиційних та інфраструктурних проєктів зумовлює необхідність створення транспортних коридорів і логістичних маршрутів, що забезпечують доступ КНР до європейських ринків і підсилюють її стратегічні позиції. Оскільки фінансування цих проєктів часто здійснюється у формі кредитування, держави-реципієнти поступово потрапляють у економічну залежність від Китаю, що надає йому додаткові політичні важелі впливу. Саме на цьому підґрунті діяльність державних корпорацій набуває політичного виміру, перетворюючись з економічної співпраці на інструмент просування стратегічних інтересів КНР. Унаслідок поєднання економічних, інституційних і політичних інструментів формується комплексна модель присутності Китаю в Центрально-Східній Європі, яка виходить за межі традиційних форматів зовнішньоекономічної взаємодії та забезпечує довгостроковий вплив у регіоні.

4. Визначено роль України у стратегічних інтересах КНР у Центрально-Східній Європі. Установлено, що ключовою передумовою інтересу Китаю є вигідне географічне положення України, яке забезпечує можливість

включення її до глобальних транспортних мереж у межах ініціативи «Один пояс, один шлях», що перетворює її на важливий логістичний та транзитний вузол. Саме доступ до європейських ринків через українську територію зумовлює активізацію інвестиційних та інфраструктурних проєктів, які Китай розглядає як інструмент розширення економічної присутності та підвищення власного впливу. У цьому контексті співпраця у високотехнологічних галузях, зокрема авіабудуванні та машинобудуванні, набуває для КНР стратегічного значення, оскільки сприяє зміцненню її технологічного потенціалу. Однак політичні чинники, безпекова ситуація та міжнародні санкційні обмеження істотно ускладнюють реалізацію спільних проєктів, що призводить до уповільнення економічної взаємодії. Унаслідок цього Україна одночасно виступає для КНР інструментом диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків і фактором регіонального впливу, що підсилює її стратегічну значущість у довгостроковій перспективі.

5. Виявлено ключові виклики та перспективи співробітництва КНР та держав Центрально-Східної Європи. Серед основних проблем визначено конкуренцію між державами регіону за китайські інвестиції, що посилюється через неоднорідність їх економічного потенціалу та різний рівень політичної підтримки китайських проєктів. Саме ця асиметрія, у поєднанні з критичним ставленням ЄС до окремих механізмів співпраці, зумовлює виникнення регуляторних бар'єрів та інформаційних ризиків, які ускладнюють реалізацію великих інфраструктурних ініціатив. У відповідь на ці обмеження формуються напрями, що передбачають інституційне узгодження форматів співробітництва з політикою ЄС та залучення приватного сектору й академічних інституцій, що здатне забезпечити більш стійкий характер взаємодії. Посилення прозорості інвестиційних процесів і розширення інформаційного обміну потенційно мінімізують ризики дезінформації та негативного іміджевого впливу, створюючи передумови для формування довіри між сторонами. Унаслідок цього поєднання економічних інтересів із потребами регіонального розвитку може стати основою для взаємовигідного партнерства у довгостроковій перспективі.

Отже, можна стверджувати, що зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально-Східній Європі є багаторівневим та гнучким комплексом політичних, економічних, гуманітарних і нормативних інструментів, які Пекін адаптує до регіональних умов та вимог Європейського Союзу. Дослідження показало, що у 2020-х роках китайська присутність у регіоні набуває дедалі більш прагматичного, модульного й регуляторно сумісного характеру, що дозволяє КНР зберігати вплив, мінімізуючи політичну чутливість і ризики конфронтації із західними інституціями. Для України ця динаміка формує як нові можливості – у сфері логістики, урбаністичної модернізації, енергоефективності, цифрових сервісів та гуманітарної співпраці, – так і значні обмеження, пов’язані з безпековим середовищем, євроатлантичним курсом та високими стандартами регулювання ЄС. Ефективна взаємодія з КНР потребує від України системного балансування між національними інтересами, зобов’язаннями перед західними партнерами та прагматичним використанням економічного потенціалу співпраці. Отримані у роботі результати створюють аналітичну основу для формування цілісної, послідовної й стратегічно виваженої політики України щодо КНР у середньостроковій та довгостроковій перспективі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Україна – Китай – 25 років співробітництва: результати та перспективи. «Один пояс, один шлях». Колективна монографія / кер. авт. колективу та наук. ред. О. М. Олійник. Київ: ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України», 2018. С. 336.
2. Сіденко В. Ініціатива «Один пояс, один шлях»: можливості та ризики для країн-партнерів. Київ: ІЕД НАНУ / Центр Разумкова, 2021 (оновл. 2023). С. 9–27, 41–58. URL: <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 04.11.2025).
3. Asian Infrastructure Investment Bank (AIIB). Annual Report 2022–2024. Beijing, 2023–2024. Розділи “*Projects*”, “*Environmental and Social Framework*”. URL: <https://www.aiib.org> (дата звернення: 04.11.2025).
4. Atlantic Council. De-risking with China: policy options for Europe. 2023–2024. Р. 10–24. URL: <https://www.atlanticcouncil.org> (дата звернення: 04.11.2025).
5. AIIB & EBRD. Co-financed projects in Europe: policy notes (2017–2024). –URL: <https://www.aiib.org> (дата звернення: 04.10.2025).
6. CFR. China’s Belt and Road: Implications for Europe (Backgrounders). 2018–2023. URL: <https://www.cfr.org> (дата звернення: 09.10.2025).
7. Bruegel. China in Europe Tracker. Brussels, 2020–2024. URL: <https://www.bruegel.org> (дата звернення: 04.11.2025).
8. Baltic Statistical Offices (LT/LV/EE). Trade with China (2018–2024). URL: <https://osp.stat.gov.lt>; <https://stat.gov.lv>; <https://stat.ee> (дата звернення: 04.10.2025).
9. Bucharest 2018–2023. URL: <https://www.bnr.ro> (дата звернення: 04.11.2025).
10. Chatham House. China’s engagement with Europe (reports 2019–2024). London. URL: <https://www.chathamhouse.org> (дата звернення: 15.10.2025).

11. China–Europe Railway Express. Statistical Bulletins 2016–2024. *Показники маршрутів і хабів ЦСЄ*. URL: <http://www.crexpress.cn> (дата звернення: 04.11.2025).
12. CSIS. Reconnecting Asia / BRI Tracker Europe. Washington, DC, 2018–2024. URL: <https://reconnectingasia.csis.org> (дата звернення: 04.10.2025).
13. CHOICE (AMO). China Observers in Central and Eastern Europe – country reports. Prague. 2018–2024. URL: <https://chinaobservers.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
14. Carnegie Europe. China in Europe: balancing openness and security. 2019–2024. P. 9–21. URL: <https://carnegieeurope.eu> (дата звернення: 07.10.2025).
15. CEE Bankwatch Network. BRI and infrastructure in CEE environmental/governance assessments. 2018–2024. P. 12–36. URL: <https://bankwatch.org> (дата звернення: 15.10.2025).
16. DGAP. De-risking and EU–China economic security. Berlin, 2023–2024. URL: <https://dgap.org> (дата звернення: 04.11.2025).
17. European Commission. Regulation (EU) 2019/452 establishing a framework for the screening of foreign direct investments into the Union. Brussels. 2019. P. 3–15. URL: <https://eur-lex.europa.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
18. European Commission. Cybersecurity of 5G networks – EU Toolbox of risk mitigating measures. Brussels. 2020. P. 5–14. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu> (дата звернення: 24.10.2025).
19. European Parliament, EPRS. EU–China relations: State of play and future prospects. Brussels, 2020–2024. Розд. “Economic relations”, “Security”. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (дата звернення: 04.10.2025).
20. European Commission. EU–China: A Strategic Outlook. Brussels, 2019. P. 1–7. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
21. European Commission. European Economic Security Strategy. Brussels, 2023. P. 4–15. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
22. European Commission. Foreign Subsidies Regulation – Implementing Acts. Brussels, 2023–2024. URL: <https://ec.europa.eu> (дата звернення: 04.11.2025).

23. European Council. Conclusions on China (2019–2024). –Brussels. *CEE/BRI/FDI*. URL: <https://www.consilium.europa.eu> (дата звернення: 02.10.2025).
24. European Parliament. 5G cybersecurity: toolbox – state of play. Brussels, 2021–2024. Р. 6–18. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (дата звернення: 01.10.2025).
25. ECFR. De-risking Europe’s China relations. 2023–2024. Р. 11–24. URL: <https://ecfr.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
26. European Investment Bank. EIB Investment Report 2023/2024. Luxembourg: EIB, 2024. URL: <https://www.eib.org> (дата звернення: 05.10.2025).
27. European University Association. Universities and China partnerships in Europe. Brussels, 2019–2023. Р. 14–29. URL: <https://eua.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
28. European Data Protection Board. Guidelines on data transfers/security. Brussels, 2020–2024. URL: <https://edpb.europa.eu> (дата звернення: 20.10.2025).
29. European Commission. TEN-T policy and Core Network Corridors – updates. Brussels, 2021–2024. URL: <https://transport.ec.europa.eu> (дата звернення: 11.10.2025).
30. European Court of Auditors. Public–private partnerships in the EU: Lessons. Luxembourg, 2018–2021. Р. 35–64. URL: <https://www.eca.europa.eu> (дата звернення: 04.10.2025).
31. European Parliament. Foreign interference and influence operations in the EU (China/Russia). Brussels, 2020–2024. Р. 18–33. URL: <https://www.europarl.europa.eu> (дата звернення: 08.10.2025).
32. Eurostat. EU–China trade in goods – detailed tables. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat> (дата звернення: 04.11.2025).
33. European Commission. EU Guidelines on State Aid & Public Procurement (оновл. 2019–2024). URL: <https://commission.europa.eu> (дата звернення: 04.10.2025).

34. European Commission. EU–China Comprehensive Agreement on Investment (CAI): texts & analyses (2020–2021). URL: <https://policy.trade.ec.europa.eu> (дата звернення: 05.10.2025).
35. European Commission. Anti-Coercion Instrument Regulation and Q&A (2023–2024). URL: <https://policy.trade.ec.europa.eu> (дата звернення: 02.10.2025).
36. EBRD. Transition Report 2023–2024. London: EBRD, 2024. *CEE logistics/FDI*. URL: <https://www.ebrd.com> (дата звернення: 12.10.2025).
37. ECIPE. EU FDI Screening and Chinese Investments in the EU. Brussels, 2020–2023. P. 7–19. URL: <https://ecipe.org> (дата звернення: 04.11.2025).
38. ENISA. Threat Landscape for 5G/critical infrastructure. Athens, 2021–2024. P. 23–47. – URL: <https://www.enisa.europa.eu> (дата звернення: 04.11.2025).
39. Hartig, F. Chinese Public Diplomacy: The Rise of the Confucius Institute. London: Routledge 2022. C. 31–66, 121–154.
40. Hanban / Center for Language Education and Cooperation. Annual Reports 2015–2022. URL: <http://english.hanban.org>; <https://www.chinese.cn> (дата звернення: 12.10.2025).
41. IISS. Strategic Survey (China–Europe sections), 2019–2024. URL: <https://www.iiss.org> (дата звернення: 04.11.2025).
42. GLOBSEC. China’s influence in Central Europe. Bratislava, 2019–2024. P. 15–29. – URL: <https://www.globsec.org> (дата звернення: 04.11.2025).
43. Kissinger H. On China. New York: Penguin Press, 2011. P. 231–276
44. Keohane R. O. After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy. Princeton: Princeton University Press, 1984. P. 67–109
45. Kenderdine T. China’s industrial policy and CEE supply chains (policy papers). 2019–2022. P. 6–17.
46. Magyar Nemzeti Bank. Hungary–China financial and investment ties. Budapest, 2019–2024. URL: <https://www.mnb.hu> (дата звернення: 24.10.2025).
47. Mações B. Belt and Road: A Chinese World Order. London: Hurst; Oxford: OUP, 2019. C. 3–42, 163–208.

48. MERICS; Rhodium Group. Chinese FDI in Europe: 2023 Update. Berlin: MERICS; New York: Rhodium. 2023. P. 6–19, 28–35. URL: <https://merics.org> (дата звернення: 04.11.2025).
49. MERICS; Rhodium Group. *Chinese Investment in Europe 2024 Mid-Year. 2024 Update*. Berlin/New York, 2024. P. 8–17, 22–29. URL: <https://merics.org> (дата звернення: 14.10.2025).
50. MERICS. De-risking/Decoupling – Implications for EU–China. Berlin. 2022–2024. P. 5–18. URL: <https://merics.org> (дата звернення: 04.11.2025).
51. Narodowy Bank Polski (NBP). Poland–China trade and investment (yearly). Warsaw. 2019–2024. URL: <https://nbp.pl> (дата звернення: 04.11.2025).
52. National Bank of Romania. Romania–China economic relations.
53. Nye J. S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: PublicAffairs, 2004. P. 1–32
54. NDRC; MOFA; MOFCOM (PRC). Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road. Beijing, 2015. P. 3–10. URL: <https://en.ndrc.gov.cn> (дата звернення: 04.11.2025).
55. NIS Cooperation Group (EU). Progress reports on 5G toolbox. Brussels, 2020–2024. P. 7–18.
56. OECD. FDI Restrictiveness Index – Methodology and Country Profiles. Paris: OECD. 2023. URL: <https://oecd.org> (дата звернення: 04.11.2025).
57. OSW. Jakóbowski, J. China's Map of Europe: 16+1 and BRI. *Warsaw: OSW*, 2018–2021. P. 12–34. URL: <https://www.osw.waw.pl> (дата звернення: 04.11.2025).
58. OECD/WTO TiVA. *Trade in Value Added – China & EU/CEE*. URL: <https://tiva.oecd.org> (дата звернення: 24.10.2025).
59. Pavličević D. China–CEE relations and BRI corridors. 2019–2022. P. 11–27.
60. Paradise J. F. Confucius Institutes and China's soft power. *Asian Survey*. 2021, 49(4). C. 651–666.

61. PKP Cargo; Port of Gdańsk Authority. Yearbooks on China-related flows (2018–2024). URL: <https://www.pkpcargo.com> (дата звернення: 04.10.2025).
62. Port of Constanța; Port of Koper; Piraeus Port Authority. Annual statistics (China-related), 2018–2024. URL: <https://www.portofconstantza.com> (дата звернення: 11.10.2025).
63. PISM. China–CEE: Infrastructure, FDI and politics. Warsaw, 2017–2024. URL: <https://pism.pl> (дата звернення: 04.11.2025).
64. Razumkov Centre. Україна–Китай: економіка та політика співпраці (аналітика). Київ, 2017–2024. URL: <https://razumkov.org.ua> (дата звернення: 21.10.2025).
65. Rhodium Group. EU–China Investment Trends after 2020. New York, 2021–2024. P. 9–22. URL: <https://rhg.com> (дата звернення: 04.11.2025).
66. RFC North Sea–Baltic. Work Plans (2018–2024). URL: <https://www.rfc-nsb.eu> (дата звернення: 04.10.2025).
67. Shambaugh D. China Goes Global: The Partial Power. Oxford: Oxford University Press, 2013. P.291–326.
68. State Council Information Office (PRC). Belt and Road Cooperation: A Key Pillar of a Global Community of Shared Future (White Paper). Beijing, 2023. P. 25–33. URL: <http://english.scio.gov.cn> (дата звернення: 04.11.2025).
69. Secretariat for Cooperation between China and CEEC (MFA PRC). Guidelines and Communiqués of China–CEEC Cooperation (16+1/14+1), 2012–2024. Розділи “Guidelines”, “Outcomes”. URL: <http://www.china-ceec.org> (дата звернення: 04.11.2025).
70. Statistics Poland (GUS). Poland–China trade by SITC, 2015–2024. Warsaw, 2024. URL: <https://stat.gov.pl> (дата звернення: 04.10.2025).
71. SWP (Stiftung Wissenschaft und Politik). China in CEE and EU screening regimes. Berlin, 2020–2024. P. 9–21. URL: <https://www.swp-berlin.org> (дата звернення: 04.11.2025).
72. Seaman C.; Huotari M.; Otero-Iglesias M. (eds.). Europe and China’s Belt and Road (ETNC). 2017–2021.

73. Sahlins M. Confucius Institutes: Academic Malware? Chicago: Prickly Paradigm, 2015. P. 19–53.
74. Turcsányi R. Q. Central Europe's China policy. 2017–2023. P. 8–19.
75. UNCTAD. World Investment Report 2023–2024. *Geneva: UNCTAD, 2023–2024*. “FDI by origin/destination”, “Greenfield”. URL: <https://unctad.org> (дата звернення: 04.11.2025).
76. UN Comtrade. Bilateral trade data: China–CEE. URL: <https://comtradeplus.un.org> (дата звернення: 04.11.2025).
77. Vangeli A. China's engagement in CEE: Institutional pathways. 2017–2020. P. 10–22.
78. WTO. Trade Policy Review: China (раунди 2021–2023). *Geneva: WTO*. URL: <https://www.wto.org> (дата звернення: 04.11.2025).
79. World Bank. Belt and Road Economics: Opportunities and Risks of Transport Corridors. Washington, DC, 2019. P. 71–112, 183–210. DOI: 10.1596/978-1-4648-1392-4
80. World Bank. Logistics Performance Index (2018; 2023). URL: <https://lpi.worldbank.org> (дата звернення: 04.11.2025).

АНОТАЦІЯ

Кублик В. Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній Європі (магістерська робота). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. 101 с. (рукопис).

Мета дослідження полягає у визначенні сутності, еволюції та сучасних механізмів реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі.

Об'єкт дослідження – зовнішньополітична діяльність КНР в системі сучасних міжнародних відносин.

Предмет дослідження – стратегічні напрями, механізми та інструменти реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР у країнах Центрально-Східної Європи.

У першому розділі розкрито теоретико-історичні засади формування зовнішньополітичної стратегії КНР, визначено ключові теоретичні підходи до пояснення зовнішньої політики держав, висвітлено етапи еволюції китайського дипломатичного курсу та охарактеризовано місце регіону Центрально-Східної Європи в історичній логіці розвитку китайської дипломатії.

У другому розділі визначено інституційно-політичні механізми реалізації інтересів КНР у Центрально-Східній Європі, розглянуто геоекономічні інструменти стратегічної присутності Пекіна, публічно-дипломатичні та культурні формати взаємодії, а також безпекові виміри співпраці з державами регіону.

У третьому розділі окреслено місце України в системі зовнішньополітичних пріоритетів КНР, проаналізовано проблемні аспекти двостороннього співробітництва, визначено можливості розвитку нових напрямів взаємодії та перспективи використання китайських інструментів зовнішньої політики у контексті національних інтересів України.

Ключові слова: зовнішня політика КНР, Центрально-Східна Європа, стратегічні інтереси Китаю, геоекономічні інструменти, публічна дипломатія, українсько-китайські відносини.

ANNOTATION

Kublik V. China's Foreign Policy Strategy in Central and Eastern Europe (master's work). Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2025. 101 p. (manuscript).

The aim of the study is to determine the essence, evolution, and contemporary mechanisms of implementing the foreign policy strategy of the People's Republic of China in Central and Eastern Europe.

The object of the study is China's foreign policy activity within the system of modern international relations.

The subject of the study includes the strategic directions, mechanisms, and instruments through which China's foreign policy strategy is implemented in Central and Eastern Europe.

The first section outlines the theoretical and historical foundations of the formation of China's foreign policy strategy, identifies the key theoretical approaches to explaining state foreign policy, traces the stages of the evolution of China's diplomatic course, and characterises the place of the Central and Eastern European region in the historical logic of Chinese diplomacy.

The second section examines the institutional and political mechanisms through which China advances its interests in Central and Eastern Europe, analyses the geoeconomic tools of Beijing's strategic presence, and describes the public-diplomatic, cultural, and security dimensions of China's engagement with the countries of the region.

The third section identifies the place of Ukraine within China's foreign policy priorities, outlines the key challenges in bilateral cooperation, and determines the opportunities for developing new areas of interaction, as well as the prospects for applying China's foreign policy instruments in the context of Ukraine's national interests.

Keywords: China's foreign policy, Central and Eastern Europe, China's strategic interests, geoeconomic instruments, public diplomacy, China–Ukraine relations.

ВІДГУК
керівника кваліфікаційної роботи магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії»
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Кублика Василя Ігоровича
на тему «Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній Європі»

Обрана тема є досить актуальною у контексті трансформації глобальної системи міжнародних відносин, посилення стратегічної ролі Китайської Народної Республіки та зростання значення Центрально-Східної Європи як простору перетину інтересів ЄС, США, КНР і регіональних акторів. Значущість теми підсилюється зміною безпекового середовища після 2022 року та необхідністю переосмислення підходів держав регіону до взаємодії з КНР. У роботі переконливо обґрунтовано, чому саме ЦСЄ стала ключовим майданчиком для реалізації політико-економічної стратегії Пекіна, та підкреслено важливість дослідження цього процесу для формування збалансованої політики України.

Робота вирізняється високим рівнем структурованості, логічною послідовністю та глибоким теоретичним підґрунтям. Автор продемонстрував уміння працювати з великим обсягом наукової та аналітичної літератури, включно з працями провідних теоретиків міжнародних відносин, матеріалами міжнародних організацій, профільних дослідницьких інституцій і національних аналітичних центрів.

Суттєвою перевагою роботи є продумане поєднання різних теоретичних підходів, що охоплюють елементи реалізму, лібералізму, конструктивізму та геоекономічних концепцій. Це дозволило автору глибоко розкрити багатовимірний характер китайської стратегії та пояснити взаємодію політичних, економічних, регуляторних і гуманітарних інструментів впливу КНР.

Окремої уваги заслуговує системне висвітлення механізмів формату «16+1», ролі ініціативи «Один пояс, один шлях», трансформації китайського інвестиційного портфеля в Європі та особливостей регуляторного середовища ЄС. Автор продемонстрував здатність опрацьовувати складні емпіричні дані та робити точні узагальнення щодо тенденцій розвитку китайської політики у регіоні.

Результати дослідження мають значну практичну цінність для органів державної влади, аналітичних центрів та експертного середовища України. Робота містить обґрунтовані висновки щодо інтересів КНР у регіоні, факторів, що визначають поведінку держав Центрально-Східної Європи, а також можливостей та обмежень для України в контексті власної політики щодо Китаю.

Особливо цінними є положення щодо адаптації українського підходу до співпраці з КНР з урахуванням норм і регуляторних практик ЄС, важливість яких зростає у зв'язку з курсом України на європейську інтеграцію. Сформульовані у роботі рекомендації можуть бути використані при підготовці дипломатичних матеріалів, аналітичних записок та стратегічних документів державного рівня.

Недоліки носять несуттєвий характер. У деяких розділах спостерігається надмірна деталізація історичних відомостей, що дещо ускладнює сприйняття матеріалу, а також місцями занадто широкий огляд окремих теоретичних підходів. Водночас ці особливості не знижують загальної наукової цінності роботи та не впливають на досягнення поставленої мети.

Кваліфікаційна робота Кублика Василя Ігоровича є змістовною, логічно впорядкованою та виконаною на високому академічному рівні. Робота відповідає усім вимогам, що висуваються до магістерських кваліфікаційних робіт, вирізняється науковою обґрунтованістю, чіткістю висновків та практичною спрямованістю. Автор продемонстрував високий рівень професійної підготовки та здатність працювати зі складною зовнішньополітичною проблематикою.

Робота заслуговує на оцінку «відмінно», а здобувач – на присвоєння кваліфікації магістра з міжнародних відносин; міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Науковий керівник:

канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри міжнародних відносин
Харківського національного університету
імені В.Н. Каразіна



Ірина ПАНОВА

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу магістра
2-го курсу групи УВ-61 денної форми навчання
спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії»
освітньо-професійної програми
«Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
ННІ «Каразінський інститут міжнародних відносин та туристичного бізнесу»
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Кублика Василя Ігоровича
на тему «Зовнішньополітична стратегія КНР у Центрально–Східній Європі»

Магістерська робота присвячена надзвичайно актуальній і водночас складній проблематиці, а саме: формуванню та реалізації зовнішньополітичної стратегії Китайської Народної Республіки (КНР) в регіоні Центрально-Східної Європи (ЦСЄ) в умовах трансформації світового порядку, посилення геополітичного протистояння та російської повномасштабної війни проти України. Актуальність дослідження обґрунтована переконливо й аргументовано, а сам автор справедливо наголошує, що ЦСЄ є для Китаю не лише економічним плацдармом у межах ініціативи «Один пояс, один шлях», а й важливим політичним і геостратегічним простором, де перетинаються інтереси ЄС, США, Росії та КНР. Особливої цінності роботі надає включення українського виміру, що дозволяє розглядати проблематику не лише в теоретичному, а й у прикладному, національно орієнтованому контексті. Тема роботи повністю відповідає сучасним викликам міжнародної безпеки, є актуальною для української зовнішньополітичної та експертної спільноти й добре узгоджується з профілем підготовки магістрів зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії».

У роботі визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, які узгоджені між собою та повністю відповідають заявленій темі. Структура кваліфікаційної роботи є логічною та обґрунтованою: вона складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. Зміст кожного розділу послідовно розкриває теоретичні засади, інструменти реалізації та практичний вимір зовнішньополітичної стратегії КНР у Центрально-Східній Європі, а також місце України в цій конфігурації. Така побудова забезпечує внутрішню цілісність дослідження та сприяє досягненню поставленої мети.

У першому розділі ґрунтовно представлено теоретичні засади аналізу зовнішньої політики держав та еволюцію зовнішньополітичної доктрини КНР.

Особливістю розділу є системне поєднання класичних теорій міжнародних відносин із сучасними підходами до аналізу геоекономічної та публічно-дипломатичної складової політики Китаю. Належно висвітлено історичний контекст формування інтересів КНР у Центрально-Східній Європі, що свідчить про високий рівень теоретичної підготовки здобувача.

Другий розділ присвячено інструментам стратегічної присутності КНР у регіоні ЦСЄ. Робота демонструє глибоке розуміння механізмів інституційної, економічної, публічно-дипломатичної та безпекової взаємодії, а також містить логічно структуровані підрозділи. Значною перевагою є опора на офіційні документи Китаю, ЄС і міжнародних організацій, що забезпечує доказовість висновків. У розділі простежується своєчасне залучення актуальних прикладів, включно з форматами «14+1» та ініціативою «Один пояс, один шлях».

У третьому розділі розкрито місце України у стратегічній політиці КНР, визначено ключові напрями потенційної співпраці, а також окреслено проблемні моменти двосторонніх взаємин. Автор коректно висвітлює вплив міжнародної ситуації на перспективи взаємодії та пропонує обґрунтовані підходи до прогнозування подальшої динаміки. Розділ вирізняється високою практичною значущістю, оскільки відображає важливі аспекти, релевантні для зовнішньої політики України.

Крім того, сформульовані у роботі положення мають практичну спрямованість і можуть бути використані для вдосконалення підходів України до взаємодії з КНР в європейському та регіональному вимірах. Отримані висновки є обґрунтованими та повністю відповідають поставленим у вступі меті й завданням. Перелік використаних джерел є достатньо широким і містить значну кількість зарубіжних аналітичних та наукових матеріалів, що підкреслює наукову значущість теми та високу якість опрацьованої інформаційної бази.

Автор продемонстрував високий рівень знань і здатність до комплексного опрацювання матеріалу. Робота є самостійним, ґрунтовним дослідженням, вирізняється логічною структурою та послідовністю викладу. Під час виконання кваліфікаційної роботи здобувач проявив уміння систематизувати великі масиви даних, коректно застосовувати теоретико-методологічні підходи та формулювати практичні висновки щодо зовнішньополітичної стратегії КНР у ЦСЄ. Особливої уваги заслуговує використання міждисциплінарного підходу, який поєднує політичний, економічний, безпековий та інституційний аспекти.

Проте, не дивлячись на досить змістовну та продуктивну роботу, яка була виконана автором, варто зауважити на певних дискусійних моментах, які потребують уточнення, подальшої інтерпретації та, можливо, виправлення.

По-перше, у низці підрозділів, передусім у першому розділі (еволюція зовнішньої політики КНР від Мао Цзедун до Сі Цзіньпіна), автор надмірно зосереджується на історико-фактологічному викладі, інколи відходячи від безпосереднього аналізу заявленої проблематики, а саме стратегії Китаю щодо Центрально-Східної Європи.

По-друге, попри активне залучення аналітичних звітів і стратегічних документів, у роботі відчутно бракує систематизованих кількісних даних, зокрема: динаміки китайських інвестицій у країни ЦСЄ за роками; порівняльних показників торгівлі КНР з окремими державами регіону; структури прямих іноземних інвестицій за секторами тощо. Використання лише якісного аналізу у сфері, яка значною мірою має геоекономічний характер.

По-третє, автор загалом коректно описує офіційні китайські концепції («мирний розвиток», «спільна доля», «виграш для всіх»), однак у низці випадків відсутня чітка межа між аналітичним описом і критичним деконструюванням цих наративів. Тобто у частині фрагментів простежується обережна нейтральність там, де необхідна чіткіша наукова критика.

Не дивлячись на дискусійні моменти, робота Кублика Василя Ігоровича відповідає всім вимогам, що висуваються до кваліфікаційних робіт магістра зі спеціальності 291 «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії», а її автор заслуговує на позитивну оцінку та гідний присвоєння кваліфікації магістра з міжнародних відносин; міжнародних відносин, суспільних комунікацій та регіональних студій.

Рецензент:

доктор філософії (PhD) з політології,
доцент закладу вищої освіти
кафедри політичної соціології
ННІ соціології та медіакомунікацій
Харківського національного
Університету імені В.Н. Каразіна



Руслан ЗАПОРОЖЧЕНКО